

Inimõiguste Teabekeskus

EESTI RAHVUSPOLIITIKA:

Vaade väljast

DOKUMENTIDE KOGUMIK

Tallinn
2007

EESTI RAHVUSPOLIITIKA: VAADE VÄLJAST
Dokumentide kogumik

Kaane kujundus ja küljendus Inessa Zabolotnaja

Esikaanel Hieronymus Bosch «Maailma loomine» 1504. a

Publikatsiooni toetas MATRA suursaatkondade väikeprojektide programm
(MATRA/KAP), Madalmaad

Publication is supported by MATRA Small Embassy Projects Programme
(MATRA/KAP), The Netherlands

ISBN 978-9985-9542-6-3

Kirjastaja:

Inimõiguste Teabekeskus

Telefon: 64 64 270

Faks: 64 64 272

E-post: centre@lichr.ee

Internet: www.lichr.ee

Aadress: Nunne 2, 10133 TALLINN

EESSÕNA

Rahvusvähemuste õiguste kaitse süsteemi raames on ellu kutsutud mitmeid monitooringumehhanisme, mille käigus sõltumatud eksperdid hindavad olukorda erinevates riikides kokku lepitud ja üldtunnustatud kriteeriumide alusel. Selles kogumikus on kolme 2005. ja 2006. aastal vastu võetud alusdokumendi tõlked, milles on toodud ekspertide positiivsed ja negatiivsed arvamused meie riigi rahvuspoliitilise olukorra kohta.

Kaks esimest kogumikus toodud tõlketeksti on Euroopa Nõukogu struktuuride poolt vastu võetud dokumendid. Esimene neist struktuuridest – Vähemusrahvuste kaitse raamkonventsiooni nõuandekomitee – jälgib eelkõige konventsiooni rakendamist riikide valitsuste poolt. Eesti Vabariigis jõustus Vähemusrahvuste kaitse raamkonventsioon 1998. aasta veebruaris. 2005. aastal koostas nõuandekomitee juba teise nn arvamuse Eesti kohta. Euroopa Nõukogus tegutseb ka Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon. Kolmas aruanne Eesti kohta võeti komisjoni poolt vastu samuti 2005. aastal.

Kogumikku on lülitatud ka Rassilise diskrimineerimise likvideerimise komitee 2006. aasta nn lõppmärkused meie riigi olukorra kohta. See struktuur on loodud ÜRO Rahvusvahelise konventsiooni rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta (jõustus iseseisvas Eestis 1991. a novembris) täitmise monitooringuks.

Eesti esitab Raamkonventsiooni nõuandekomiteele ja ÜRO rassilise diskrimineerimise komiteele perioodilisi aruandeid. Otsuste vastuvõtmisel lähtuvad kõigi kolme organi eksperdid nii võimude poolt võimaldatud andmetest (eriti aruannete vormis), samuti aga andmetest, mis on saadud muudest usaldusväärsetest allikatest (eelkõige MTÜ-delt ja akadeemiliselt teadlaskonnalt).

Sellesse kogumikku ei ole saanud Eesti valitsuse poolt kirja pandud kommentaarid kahe esimese dokumendi kohta. Nimetatud kirjutistega on võimalik tutvuda nii eesti kui inglise keeles välisministeeriumi veebilehel (<http://www.vm.ee>) alajaotuses «Välislepingud».

Monitooringu tulemuste väärtus seisneb eelkõige selles, et aruanded on koostatud erapooletute spetsialistide poolt (nn vaade väljast). Aruannetes kirja pandud nõuanded on Eesti riigi valitsusorganitele väärtuslikeks näpunäideteks, sest võtavad arvesse pikaajalist tegevuspraktikat teistes riikides.

Eesti Vabariigi juhtorganid on täitnud paljusid (kuid mitte kõiki) rahvusvaheliselt kehtivaid soovitusi. Kahjuks ei leia väliseksperptide arvamused alati adekvaatset kajastamist meedia ja ka valitsusametnike poolt. Võimaluse paljudel asjast huvitatutel tutvuda esmastest allikatest rahvusvaheliste organite arvamuste ning seisukohtadega pakub käesolev kogumik. Dokumentide tõlked eesti keelde on pärit Euroopa Nõukogu ja Eesti Vabariigi välisministeeriumi ametlikelt veebilehekülgedelt.

Käesolev publikatsioon sai võimalikuks tänu MATRA-KAP (Suursaatkondade väikeprojektide programm, Madalmaad) toetusele. Peale Hollandi võimude soovib Inimõiguste Teabekeskus väljendada oma tunnustust järgmistele isikutele hinnalise abi eest selle projekti realiseerimisel. Nendeks on Svetlana Ivanova, Marianna Iljaševitš ja Ants Pihlak.

Vadim Poleštšuk
Projektijuht

SISUKORD

Vähemusrahvuste kaitse raamkonventsiooni nõuandekomitee

TEINE ARVAMUS EESTI KOHTA, vastu võetud 24. veebruaril 2005.	6
Kommenteeritud kokkuvõte	6
I. PÕHIJÄRELDUSED	7
Järelevalve	7
Õigusaktid	7
Kodakondsusmenetlus	8
Mitmekultuuriline haridus ja haridus vähemuskeeltes	8
Täielik ja tegelik võrdsus	8
Keelealased õigusaktid	9
Meedia	9
Osalemine otsustusprotsessis	10
II. JÄRELDUSED ARTIKLITE KAUPA	10
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 3	10
Rahvusvähemuse termini definitsioon	10
Andmete kogumine	11
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 4	11
Diskrimineerimist keelustavate õigusaktide areng	11
Välismaalaste seadus	12
Naturalisatsiooniprotsess	13
Sotsiaalne tõrjutus ja selle mõju	14
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 5	15
Toetus vähemusrahvuste kultuurile	15
Vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seadus	16
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 6	16
Kultuuride dialoog ja stereotüübid, sealhulgas meedia	16
Rahvuslikel motiividel toimepandud kuriteod	17
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 8	18
Usühingud ja – organisatsioonid	18
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 9	18
Rahvusvähemustele suunatud saadete edastamise õiguslikud tagatised ja maht	18
Tõlkenõue	19
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 10	20
Riigikeele kaitse rakendusala	20
Rahvusvähemuse keele kasutamine asjaajamises ametiasutustega	20
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 11	21
Topograafilised viited	21
Eraisikute rahvusvähemuskeelsed sildid	22
Isanimede registreerimine	23
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 12	23
Kooli õppekava	23
Õpetajate koostamine	24
Õpilastevahelised kontaktid	24
Alushariduse omandamise võimalused	25
Kõrghariduse omandamise võimalused	26

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 13	26
Rahvusvähemuste pühapäevakoolid	26
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 14	27
Keskkharidus rahvusvähemuse keeles	27
Rahvusvähemuste keeled põhikoolis	28
Keelekümbluse programmid	29
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 15	29
Eesti keele oskuse nõue valimistel	29
Rahvusvähemusi esindavad ekspertorganid	29
Aktiivne osalemine majandusel	30
Eesti keele oskuse nõue tööturul	31
RAAMKONVENTSIOONI ARTIKLID 17 JA 18	32
Piiriülesed kontaktid	32
III. KOKKUVÕTVAD MÄRKUSED	33
Areng positiivses suunas	33
Murettekitavad teemad	33
Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon	
KOLMAS ARUANNE EESTI KOHTA , vastu võetud 24. juunil 2005	35
Eessõna	35
Kokkuvõte	36
I. EESTI KOHTA KOOSTATUD ECRI TEISE ARUANDE JÄRELKAJAD	37
Rahvusvahelised õigusaktid	37
Põhiõigusnormid	38
Spetsiaalsed organid ja institutsioonid	44
Haridus ja teadlikkuse tõstmine	46
Mittekodanike riikilubamine ja seisund	47
Juurdepääs avalikele teenustele	52
Tööhõive	54
Antisemitism	54
Meedia	55
Korraldusametnike käitumine	56
Olukorra jälgimisest riigis	56
II. ERITI TÄHTSAD KÜSIMUSED	57
Kodakondsuseta isikud	57
Vene keelt kõnelevad vähemused	59
Mustlaste kogukond	60
KIRJANDUS	62
Rassilise diskrimineerimise likvideerimise komitee	
LÕPPMÄRKUSED: EESTI, vastu võetud 22. augustil 2006	65
A. SISSEJUHATUS	65
B. POSITIIVSED ASPEKTID	65
C. MURED JA SOOVITUSED	66

STRASBOURG, 22. JUULI 2005
ACFC/OP/II (2005) 001

VÄHEMUSRAHVUSTE KAITSE RAAMKONVENTSIOONI NÕUANDEKOMITEE

TEINE ARVAMUS EESTI KOHTA, VASTU VÕETUD 24. VEEBRUARIL 2005

Kommenteeritud kokkuvõte

Eesti on astunud samme, et tõhustada raamkonventsiooni rakendamist, ning võtnud arvesse nõuandekomitee esimest arvamust 2001. aasta septembrist ja Ministrite Komitee järeldusi 2002. aasta juunist. Selle käigus on parandatud valimisi ja kodakondsust käsitlevaid õigusakte ning järelevalve keelelaste õigusaktide täitmise üle on teinud läbi positiivseid muutusi.

Raamkonventsiooni rakendamises on siiski puudujääke. Positiivseid meetmeid kodakondsuse saamise kiirendamiseks ja lihtsustamiseks peab veelgi suurendama, pidades silmas, et kuigi kodakondsuseta isikute arv kahaneb, on see endiselt murettekitavalt suur.

Seadused, mis käsitlevad põhilise õppekeele kasutamist gümnaasiumites, on muudetud paindlikumaks, kuid ametiasutused ei ole veel piisavalt ette valmistanud käimasoleva haridusreformi rakendamist. On vaja leida lisavõimalusi, et hõlbustada eri kogukondade õpilaste omavahelisi suhteid kõigil haridusastmetel.

Kuigi mõningat paranemist on märgata keeleseadusega seotud halduspraktikas, sisaldab seadus endiselt raamkonventsiooni seisukohalt problemaatilisi elemente. Tunda annab vajadus lisa-sihtprogrammide järele, et takistada rahvusvähemustesse kuuluvate isikute sotsiaalset eristumist.

Vähemusrahvuste kaitse raamkonventsiooni nõuandekomitee teine arvamus eesti kohta

1. Nõuandekomitee võttis käesoleva arvamuse vastu 24. veebruaril 2005 kooskõlas raamkonventsiooni artikli 26 lõikega 1 ning Ministrite Komitee resolutsiooni (97) 10 reegluga 23. Järeldused põhinevad 16. juulil 2004 vastu võetud teisel aruandel (edaspidi aruanne) ja muudel kirjalikel allikatel ning tabel, mille nõuandekomitee delegatsioon sai valitsuse esindajatelt ja valitsusvälistelt organisatsioonidelt Tallinna, Jõhvi, Kohtla-Järve, Kolkja ja Tartu külastamisel 30. novembrist 2. detsembrini 2004.

2. I osa sisaldab nõuandekomitee peamisi järeldusi raamkonventsiooni Eestis rakendamise põhiteemadel. Need järeldused on põhjalikumalt, artiklite kaupa esitatud II osas, kus käsitletakse raamkonventsiooni sätteid, mille rakendamise kohta on nõuandekomiteel sisulisi tähelepanekuid.
3. Mõlemas osas viidatakse laiaulatuslikult raamkonventsiooni järelevalve esimese etapi nende järelduste analüüsile, mis on esitatud nõuandekomitee 14. septembril 2001 vastu võetud arvamuses Eesti kohta ja Ministrite Komitee 13. juunil 2002 vastu võetud resolutsioonis.
4. III osa kokkuvõtavad märkused võiksid olla aluseks Ministrite Komitee järgmiste järelduste ja soovitude projektile.
5. Nõuandekomitee jätkab hea meelega dialoogi Eesti asjaomaste asutuste, rahvusvähemuste esindajate ja teiste raamkonventsiooni rakendajatega. Protsessi kõikehõlmavuse ja läbipaistvuse huvides soovib nõuandekomitee tungivalt teha asjaomastel asutustel käesolev arvamus selle kättesaamisel avalikuks.

I. PÕHIJÄRELDUSED

Järelevalve

6. Eesti on lähenenud raamkonventsiooni järelevalvele konstruktiivselt. Eesti nõustus nõuandekomitee esimese arvamuse viivitamatu avalikustamisega ja oli üks esimesi riike, kes korraldas analüüsiva seminari, et arutada rahvusvähemuste ja nõuandekomitee esindajatega, kuidas kasutada ära järelevalve esimese etapi tulemusi.
7. Erinevalt Eesti esimesest aruandest, mille puhul piirduiti väga nappide konsultatsioonidega rahvusvähemuste esindajatega, kaasati neid ulatuslikult Eesti teise aruande koostamisele. Asjaomased asutused pidasid nõu paljude rahvusvähemuste ja valitsusväliste organisatsioonide esindajatega ning kajastasid mõningaid nende probleeme ka aruandes. See avaldas aruande kvaliteedile selgelt positiivset mõju. Lisaks oli aruande koostamises osalemine lihtsam tänu sellele, et aruanne koostati ka riigikeeles, mitte ainult inglise keeles nagu esimene aruanne.

Õigusaktid

8. Nõuandekomitee esimese arvamuse vastuvõtmisest saadik on Eesti teinud õigusaktides muudatusi rahvusvähemusi puudutavates olulistest valdkondades, kuid otseselt rahvusvähemuste jaoks koostatud õigusaktid on jäänud suuresti muutmata. Näiteks pole muudetud vähemusrahvuste kultuuriautonomia seadust, ehkki üldiselt, nagu märgitud ka nõuandekomitee esimeses arvamuses, peetakse seda ebatõhusaks ja ebapraktiliseks, olgugi et selle seaduse alusel on lõpuks loodud üks rahvuslik kultuuriautonomia.
9. Asjaomased asutused peaksid uue rahvusvähemuste seaduse koostamiseks esitatud ettepanekuid hoolikalt kaaluma ning kasutama ühtlasi võimalust täpsustada ja kinnitada seaduses oma senist otstarbekusest lähtuvat ja laia isikute ringi hõlmavat käsitlust rahvusvähemuste kaitse kohta. Selline seadus aitaks kaasa Eesti püüdlustele viia oma vähemuspoliitikat ja asjakohaseid tegevuskavasid ellu katkematult ja pikaajaliselt.

Kodakondsusmenetlus

10. Juhindudes järelevalve esimeses etapis tehtud soovitustest, on Eesti võtnud seadusandlikke ja haldusmeetmeid, et lihtsustada kodakondsuse saamist ning muuta see kättesaadavamaks, seda ka puuetega isikutele; kodakondsuse saanud isikute arv on viimasel ajal suurenenud. Kodakondsuseta isikute arv, 2004. aasta 31. detsembri seisuga 150 536 inimest, on siiski endiselt murettekitavalt suur, mis näitab, et positiivseid meetmeid kodakondsuse saamise kiirendamiseks ja lihtsustamiseks peab veelgi suurendama. Tähelepanuväärne on praegu valitsuses kaalumisel olev ettepanek vabastada vanemaealised kodakondsuse taotlejad eesti keele oskuse eksamist. Samuti on vaja suurendada võimalust osaleda tasuta riigikeele kursustel.

Mitmekultuuriline haridus ja haridus vähemuskeeltes

11. Üleminek eesti keelele kui põhilisele õppekeelele gümnaasiumis 2007/2008 õppeaastal mõjutab oluliselt raamkonventsiooni artiklite 12 ja 14 rakendamist. Selle korraldamisel tuleb tagada vähemuskeelse hariduse säilimine ja areng keskkoolis. Plaanitud üleminek ei ole kogu Eestis veel piisavalt ette valmistatud, tõhustada on vaja koolitust ja üldvalmidust, mis tagaks õpetajate piisava eesti keele oskuse ja muud teadmised, ning ka õpilaste ja teiste asjaosaliste ettevalmistuse üleminekuks. Arvestades üleminekuga kaasnevaid mitmesuguseid probleeme, on äärmiselt positiivne, et Eesti on võimaldanud keskkoolidel taotleda erandit eestikeelsele õpetusele üleminekul. Praegu on siiski vaja anda rohkem teavet ja selgemaid juhiseid, kuidas koolid ja kohalikud ametiasutused nimetatud erandit saavad taotleda ja kuidas valitsus teeb sellekohaseid otsuseid.
12. Põhikoolides kehtestas Eesti 2003. aastal uued õiguslikud tagatised vabatahtlike rahvusvähemuse keele tundide läbiviimiseks õpilastele, kelle emakeel ei ole kooli õppekeel. Tagatised on esmajoonelised vajalikud õpilastele, kes kuuluvad arvuliselt väiksemasse rahvusvähemusse, nagu ka neile vene keelt kõnelevatele õpilastele, kes valivad Eesti õppekeele koolid. Praktikas ei ole siiski saavutatud märkimisväärsed tulemused. Tuleb välja selgitada, mis on takistanud selliste tundidega alustamist, ja vaadata üle olemasolevad määrused ja menetlused, et uued tagatised oleksid tulemuslikumad.
13. Haridusalast tegevust tuleks kavandada nii, et toimiks eri kogukondade õpilaste omavahe- lised suhted kõigil haridusastmetel.

Täielik ja tegelik võrdsus

14. Eesti tunnistab vajadust pöörata eritählepanu Ida-Virumaale, kus elab tihedalt koos palju rahvusvähemuste hulka kuuluvaid isikuid, et tagada täielik ja tegelik võrdsus.
15. Endiselt on rahvusvähemuste hulka kuuluvad isikud elanikkonna enamusega võrreldes märkimisväärselt rohkem mõjutatud tööpuudusest ja nende hõive teatud töövaldkondades, muu hulgas haldusorganite kõrgematel tasanditel, on tähelepanuväärselt madal. Sellel on mitmeid põhjuseid, kuid ametivõimud peavad eelkõige tagama, et tööturul ei toimuks otsest ega kaudset diskrimineerimist; seda silmas pidades on eriti tähtis rakendada uusi diskrimineerimisvastaseid õiguslikke tagatiseid ja valvata töölepingu seaduse täitmise järele. Seda toetaks töösoleva laiaulatusliku võrdõiguslikkuse seaduse vastuvõtmine.

16. Lisaks töötusele mõjutavad rahvusvähemuste hulka kuuluvaid isikuid ebaproportsionaalselt rohkem muud sotsiaalse marginaalistumisega seotud arvukad probleemid, nagu näiteks kodutus ja uimastite kuritarvitamine, millega peab tegelema eriprogrammide abil. Eriti paneb muretsema HIV/AIDS-i nakatunute ärevusttekitavalt suur hulk rahvusvähemustesse kuuluvate isikute seas. On igati tervitatav, et asjaomased asutused on tõhustanud HIV/AIDS tõkestamist ja ravimist; tundub, et on aru saadud teema pakilisusest. Esmatähtis on sellega seotud teenuste ja dokumentatsiooni pidev kättesaadavus ka vene keeles.

Keelealased õigusaktid

17. Eesti on tegelnud mitmete keelenõuete probleemidega, millele nõuandekomitee juhtis tähelepanu järelevalve esimeses etapis. Näiteks on Eesti tühistanud eesti keele oskuse nõude esindusorganitesse kandideerijatele ja pikendanud varasemate õigusaktide alusel väljastatud tööalase eesti keele oskuse tunnistuste kehtivust. Samuti on mitmes valdkonnas paranenud Keeleinspektsiooni tegevus: enam ei rakendata sanktsioone rahvusvähemuse keeles isikliku laadi märkide avaliku väljapaneku eest. Oluline on, et selliseid edusamme laiendatakse ja neil on kindel õiguslik alus ning et näiteks tööalase eesti keele oskuse edendamist liigselt ei reguleerita.
18. Samuti on Eesti keeeseaduse 2002. aasta muudatustega korraldanud haldusorganitega suhtlemise rahvusvähemuse keeles. See oli õige samm raamkonventsiooni artikli 10 rakendamise mõistes, kuid uus õigusakt jätab ametnikele liiga suure õiguse otsustada, kas rahvusvähemuste hulka kuuluvad isikud võivad kasutada ametivõimudega suheldes oma keelt. Sisulisemad tagatised antakse ainult nendele omavalitsustele, kus vähemalt pool alalisest elanikkonnast kuulub rahvusvähemusse, mis on kõrge künnis. Peale selle on raske määrata nende tagatiste tegelikku ulatust, kuna Eestis ei ole rahvusvähemuse termini juriidiline ulatus selge.

Meedia

19. Rahvusvähemuste hulka kuuluvad isikud on saanud riigilt toetust juurdepääsuks meediale, kuid võttes arvesse nende osakaalu üldises rahvastikus, jääb see toetus piiratuks. Kuna paljud rahvusvähemuste hulka kuuluvad isikud jälgivad endiselt suurel määral Vene Föderatsioonis paiknevat meediat, peaks Eesti integratsioonipoliitikas olema kesksel kohal rahvusvähemuste trüki- ja elektroonilise meedia, sealhulgas kakskeelsete algatuste riigisiseste võimaluste suurendamine.
20. Eesti on jätkanud olulisel määral rahvusvähemuste kultuuri- ja muude projektide toetamist. Siiski oleks vaja ette näha nende ettevõtmiste pidev finantseerimine, mida on raske teostada rangelt projektipõhise rahastamisega, nagu näiteks rahvusvähemuste vabatahtlikud keelekoolid (pühapäevakoolid). Samas peab rõhutama, et ka riigi rahastatud erainitsiatiivid ei vähenda vajadust tagada küllaldast vähemuskeelset haridust riigi haridussüsteemis.
21. Kuna Euroopa Liit on muutumas järjest olulisemaks kultuuri ja muude kodanikuühiskonna algatuste rahastusallikaks, siis on esmatähtis tagada rahvusvähemuste hulka kuuluvatele isikutele Ida-Virumaal ja mujal Eestis täielik juurdepääs asjakohastele menetlustele ning koolitusprojektide ja materjalide kättesaadavus ka rahvusvähemuste keeles.

Osalemine otsustusprotsessis

22. Presidendi rahvusvähemuste ümarlaua struktuuri muudeti 2003. aastal, mil lisandus rahvusvähemuste esindajate koda. Sellega kasvas ümaralua tähtsus esindusorganina, mis oli ühe probleemina märgitud raamkonventsiooni artikli 15 järelvalve esimeses etapis. Siiski peaks ümarlauda ja muid nõuandvaid organeid rohkem kaasama otseselt või kaudselt rahvusvähemustega seotud otsuste tegemisele. Seda võiks käsitleda välja pakutud uue rahvusvähemuste seaduse loomise kontekstis.
23. Rahvusvähemustesse kuuluvate isikute värbamine avalikku teenistusse on samuti esmatähtis nende täielikuks kaasamiseks otsustusprotsessi ja pingutusi selles vallas tuleb suurendada.

II. JÄRELDUSED ARTIKLITE KAUPA

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 3

Rahvusvähemuse termini definitsioon

Esimese etapi järeldused

24. Oma esimeses arvamuses märkis nõuandekomitee, et Eesti on de facto lähenenud rahvusvähemuste kaitsele märksa ulatuslikumalt, kui seda võiks arvata hoiuleantud ratifitseerimiskirja deklaratsioonist. Komitee oli arvamisel, et Eesti peaks deklaratsioonis toodud määratluse üle vaatama ning kaaluma raamkonventsiooni kohaldamist ülejäänud vähemusse kuuluvatele isikutele, esmajoones mittekodanikele.

Praegune olukord

- a) Areng positiivses suunas
25. Eesti tunnistab, et nimetatud deklaratsioon on praegu pigem poliitilis-ajaloolise tähendusega kui poliitika ja tegevuse juhtnõör. Teises aruandes kinnitavad asjaomased asutused sõnaselgelt laiaulatuslikku määratlust, märkides, et kuigi deklaratsioonis määratakse konventsiooni sätete otsesed kasusaajad, «on samas selge, et selle kõik sätted on praktikas kohaldatavad ilma sisuliste piiranguteta ja võrdselt kasutatavad kõigi isikute jaoks, kes loevad ennast rahvusvähemuste hulka kuuluvaks».
- b) Lahtised küsimused
26. Kuigi tegelikkuses on deklaratsioonil ainult piiratud mõju, on sellel siiski rahvusvähemustesse kuuluvate isikute jaoks sümboolne tähendus. Peale selle on valdkondi, kus deklaratsioon lisab õiguslikku ebakindlust, sealhulgas ka haldusorganitega suhtlemisel rahvusvähemuse keele kasutamise tingimustes (vt ka artikli 10 kommentaare). Samuti tuleb märkida, et vähemusrahvuste kultuuriautonomia seaduse rakendamine, mis asjaomaste asutuste väitel on piirava deklaratsiooni algallikas, on olnud problemaatiline osalt oma piiratud rakendusala poolest (vt ka artikkel 5).

Soovitused

27. Asjaomased asutused peaksid jätkama laiaulatusliku määratluse kasutamist rahvusvähemusi käsitlevates õigusaktides, poliitikas ja praktikas. Vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seaduse muutmise ettepanekud või uus rahvusvähemuste seadus võimaldaks kajastada ulatuslikku praktikat õigusaktides. Sellega kaasataks kodakondsuseta ja teised rahvusvähemustesse kuuluvad isikud, kes on praegu jäänud formaalselt väljapoole raamkonventsiooni deklaratsiooni ulatust.

Andmete kogumine

Esimese etapi järeldused

28. Oma esimeses arvamuses Eesti kohta on nõuandekomitee soovitanud pöörata rahvust puudutavate andmete kogumisel suuremat tähelepanu andmekaitsele ning isiku õigusele olla või mitte olla koheldud rahvusvähemusse kuuluva isikuna.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

29. Eesti on reforminud oma andmekaitse õigusakte, võttes vastu uue isikuandmete kaitse seaduse, mis jõustus 2003. aasta oktoobris, ja uue kriminaalmenetluse seadustiku, mis jõustus 2004. aasta juulis ning mis tühistas kohustuse näidata ülekuulamisprotokollis süüdistatu rahvuslik kuuluvus ja kohustuse nõuda sellist teavet kriminaalkohtu protsessil.

b) Lahtised küsimused

30. Õigusaktides ettenähtud isikuandmete kaitse tagamist käsitatakse kohati viisil, mis välistab täielikult rahvuse alusel andmete kogumise. Paljudes olulistes valdkondades, nagu korrakaitse ja osalemine valitud organites ja majanduselus, on tarvis üldisemaid andmeid rahvusvähemustesse kuuluvate isikute kohta, liigitatud soo, geograafiliste ja muude tegurite kaupa, et saaks analüüsida raamkonventsiooni artiklite rakendamist.

Soovitused

31. Asjaomased asutused peaksid määratlema lisamooduseid senisest usaldusväärsemate ja kaas-aegsete hajutatud andmete kogumiseks rahvusvähemuste kohta, arvestades raamkonventsiooni artikli 3 põhimõtteid.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 4

Diskrimineerimist keelustavate õigusaktide areng

Esimese etapi järeldused

32. Oma esimeses arvamuses Eesti kohta on nõuandekomitee kutsunud üles arendama ja rakendama diskrimineerimisvastaseid õigusakte, mis reguleeriksid erinevaid ühiskonnaelu aspekte.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

33. Eesti on tõhustanud tagatise diskrimineerimise vastu muu hulgas 2004. aastal jõustunud töölepingu seaduse § 10 muudatustega. Eesti on teatanud oma kavatsusest jätkata diskrimineerimist käsitlevate aktide väljatöötamist; esitatud on võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise seaduse eelnõu. (Rahvusvähemustesse kuuluvate isikute, esmajoones noorte naiste probleemide kohta tööturul vt lisaks kommentaare artikli 15 juurde).
34. Õiguskantsleri seaduse 2004. aasta jaanuaris jõustunud muudatuste kohaselt on õigus pöörduda õiguskantsleri poole lepitusmenetluseks igäihel, kes leiab, et füüsiline või eraõiguslik juriidiline isik on teda diskrimineerinud, muu hulgas keele või rahvusliku päritolu alusel. Kuigi uue menetluse tõhusus sõltub osaliselt uue, töösoleva võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise seaduse vastuvõtmisest, võib see olla oluliseks abiks vähemusrahvustesse kuuluvatele isikutele ja täiendada õiguskantsleri tööd selles valdkonnas.
35. 1. märtsil 2005 jõustunud riigi õigusabi seadus on järjekordne oluline samm vähemusrahvustesse kuuluvate isikute jaoks, kelle juurdepääs õigusaktidele ja menetlustele on just keelelisel põhjustel sageli raskendatud.

b) Lahtised küsimused

36. Võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise seaduse vastuvõtmine on edasi lükatud. Selle tulemusena on kehtivates diskrimineerimisvastastes õigusaktides endiselt puudujääke ja uue lepitusmenetluse võimalusi ei ole täielikult ära kasutatud.
37. Võrdõiguslikkust käsitlevate õigusaktide eelnõudes ei ole sõnaselgelt nimetatud kodakondsust kui keelatud diskrimineerimistunnust. Sama kehtib õiguskantslerile regressihagi esitamise õiguse kohta lepitusmenetluse läbiviimiseks väidetava diskrimineerimise juhtumil. Nõuandekomitee tuletab meelde, et Eestis, kus palju elanikke on Eesti kodakondsuseta, oleksid õigustagatise kodakondsuse alusel diskrimineerimise vastu – mis ei välista erisugust kohtlemist objektiivsel ja põhjendatud alusel – otsese tähtsusega suurele ühiskonnaosale.
38. Tuleb samuti märkida, et töölepingu seaduse paragrahvi 10 lõike 2 kohaselt ei ole paragrahvi vastuolus «nõuda tööks vajalikke keeleoskusi ja maksta lisatasu keelteoskuse eest». On tähtis, et seda õiguspärasest eesmärgist taotlevat sätet ei tõlgendataks liiga laiaulatuslikult ega viisil, mis seab rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele tööturul ebakohaseid takistusi.

Soovitused

39. Asjaomased asutused ja seadusandlik võim peaksid kiirendama uue diskrimineerimisvastase õigusakti vastuvõtmist, tagades samuti, et kodakondsuse alusel diskrimineerimise korral oleksid olemas adekvaatsed õiguslikud tagatise ja menetlused.
40. Asjaomased asutused peaksid hoolikalt jälgima töölepingu seaduse paragrahvi 10 lõike 2 rakendamist, tagamaks, et rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele ei seataks tööturul ebakohaseid takistusi.

Välismaalaste seadus*Esimese etapi järeldused*

41. Oma esimeses arvamuses leidis nõuandekomitee, et on ülimalt oluline rakendada perekonda-de taasühinemise korral sisserändekvoote ilma ebakohaste piiranguteta.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

42. Nõuandekomitee tervitab välismaalaste seadusesse 2002. aasta juunis tehtud muudatusi, mis olid vastuseks nõuandekomitee murelikule pöördumisele seoses perekondade taasühinemisega ja kus muu hulgas jäeti sisserändekvootide alt välja Eesti kodanike või Eestis elamisloa alusel elavate välismaalaste abikaasad.

b) Lahtised küsimused

43. Jätkub õiguslik ja poliitiline väitlus erusõjaväelastele, nende abikaasadele ja alaealistele lastele elamislubade väljastamise üle. Seda ka 2004. aasta jaanuaris jõustunud välismaalaste seaduse muudatustega seoses, mis välistavad sõnaselgelt neile alaliste elamislubade väljastamise.

Soovitused

44. Asjaomased asutused peaksid tagama, et tähtajaliste ja alaliste elamislubade väljaandmise otsustamisel pööratakse vajalikku tähelepanu asjaomaste isikute õigustele, sealhulgas eraelu ja kodu austamisele.

Naturalisatsiooniprotsess

Esimese etapi järeldused

45. Oma esimeses arvamuses märkis nõuandekomitee kahetsusega, et kodakondsuse saamine on vaevaline, ning kutsus üles seda lihtsamaks muutma. Sellega seoses soovitas komitee pöörata rohkem tähelepanu keeleõppe kättesaadavusele. Samamoodi rõhutas Ministrite Komitee oma järeldustes vajadust tõhustada naturalisatsiooniprotsessi.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

46. Eesti on võtnud kasutusele mõningaid positiivseid abinõusid naturalisatsiooniprotsessi tõhustamiseks. Eesti on muu hulgas kiirendanud haldusmenetlust kodakondsustaotluse registreerimise ja sellele järgneva otsustuse tegemise vahel ning astunud samme, et muuta kodakondsus koolilastele kättesaadavamaks ja tõsta teadlikkust kodakondsuse tähtsusest. Lisaks, tulevalt Riigikohtu 2004. aasta otsusest vabastatakse kodakondsusseaduse muudatuse kohaselt uuetega isikud eksamitest.

47. Püüdlused edendada naturalisatsiooniprotsessi seoses Eesti ühinemisega Euroopa Liiduga 2004. aasta mais paistavad olevat tulemuslikud, sest 2004. aasta aruande kohaselt on kodakondsuse saanud isikute arv selgelt suurenenud.

b) Lahtised küsimused

48. Hoolimata kodakondsuse saanud isikute arvu suurenemisest viimasel ajal, on kodakondsuseta isikute arv (2004. aasta 31. detsembri seisuga registreeritud 150 536 inimest) siiski endiselt murettekitavalt suur. Mõõndakse, et osal neist puudub huvi kodakondsust taotleda. Samas näitavad uuringud, et paljud isikud ei taotle kodakondsust, sest nad peavad sellega seotud eksameid liiga raskeks või nende eneseväarikust alandavaks. Kuigi eespool nimetatud edusammud mõjutavad võimalike taotlejate teatud kategooriaid, on kodakondsusseaduses ettenähtud keeletestide põhimõtted jäänud muutmata ja need on kodakondsuse saamisel takistuseks paljudele isikutele, eriti vanematele inimestele, kellest enne 1930. aastat sündinud on vabastatud kirjalikust, kuid mitte suulisest keeleeksamist. Seepärast on julgustav tõdeda, et asjaoma-

sed asutused arutavad praegu ettepanekut vabastada vanemaealised täielikult kodakondsuseaduse keeleeksami nõudest. Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik on samuti esitanud olulisi soovitusi naturalisatsiooniprotsessi lihtsustamiseks.¹

49. Mis puutub keelekoolituse kättesaadavusse, siis jaanuaris 2004 jõustunud kodakondsuseaduse muudatus annab võimaluse keelekoolituse kulud täielikult hüvitada. See on igati positiivne, kuid seadus näeb hüvituse ette ainult kodakondsuseaduses ettenähtud keeleeksami ja põhiseaduse tundmise eksami tulemuslikult sooritanutele. Hüvitise saajate ringi laiendamise ettepaneku lükkas Riigikogu oktoobris 2004 tagasi. Peale üksikute projektide, mida sageli rahastatakse välisallikatest, ei paista rahvusvähemuste hulka kuuluvatele täiskasvanutele olevat piisavalt süstemaatilist tasuta keelekoolitust, kuigi parem eesti keele oskus rahvusvähemuste seas on keskne tegur nii nende juurdepääsul kodakondsusele kui ka võimalusel leida tööd ning valitsuse integratsioonipoliitikas üldiselt.

Soovitused

50. Eesti peaks jätkama kodakondsuse kättesaadavamaks muutmist, teostades muu hulgas ettepaneku vabastada vanemaealised taotlejad kodakondsuseaduse keelenõuetest.
51. Eesti peaks võimaldama rohkem tasuta eesti keele õpet piiratud rahaliste võimalustega isikutele, kes kavatsevad teha kodakondsuseksamit või tahavad parandada oma riigikeele oskusi muudel integratsiooni toetavatel eesmärkidel.

Sotsiaalne tõrjutus ja selle mõju

Hetkeseis

52. Rahvusvähemuste hulka kuuluvaid isikuid mõjutavad mitmed sotsiaalse tõrjutusega seotud probleemid. Lisaks sellele, et neid mõjutab ebaproportsionaalselt töötus (vt ka selleteemalisi kommentaare artikli 15 juurde), seisavad isikud, kes kuuluvad sotsiaalselt kaitsetusse rahvusvähemuste rühma, silmitsi selliste probleemidega nagu kodutus ja uimastite kuritarvitamine.
53. Eriti murelikuks teeb ärevusttekitavalt suur HIV/AIDS nakatunute hulk rahvusvähemustes kuuluvate isikute seas. On tervitatav, et asjaomased asutused on tõhustanud HIV/AIDS tõkestamist ja ravi, selle teema olulisuses paistavad olevat kõik ühel meelel.
54. Rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute osakaal vanglates on Eestis murettekitavalt suur, kuigi valitsusel puuduvad selle kohta usaldusväärsed andmed.

Soovitused

55. On esmatähtis, et asjaomased asutused looksid ja rakendaksid eriprogramme peamiselt rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute sotsiaalse tõrjutuse ja selle mõjudega tegelemiseks. HIV/AIDS tõkestamine ja ravi peaks olema valitsuse tähtsaim prioriteet ning sellega seotud teenused ja dokumentatsioon peaksid olema rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele täielikult kättesaadavad, ka vene keeles.
56. On vaja koguda rohkem teavet rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute suure osakaalu kohta kinnipeetavate hulgas ja seda põhjalikumalt analüüsida ning sellega seoses uurida, kuidas raamkonventsiooni artikkel 4 ja muud põhimõtted kajastuvad korrakaitse erinevates staadiu-

¹ Vt. inimõiguste voliniku Mr Alvaro Gil-Robles'i 27.-30. oktoobril 2003 külastuse põhjal valminud aruannet Eesti kohta, CommDH(2004)5.

mites (vt ka artikli 3 kommentaare andmekaitse kohta ja artikli 15 kommentaare vanglatöötajate eesti keele oskuse nõude teemal).

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 5

Toetus rahvusvähemuste kultuurile

Esimese etapi järeldused

57. Oma esimeses arvamuses soovitas nõuandekomitee tungivalt asjaomastel asutustel pöörata rohkem tähelepanu rahvusvähemuste kultuuri toetamisele, ka riikliku integratsioonikava rakendamisel, ja rõhutas rahvusvähemuste osaluse tähtsust toetuse jaotamisel.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

58. Eesti on jätkanud olulisel määral rahvusvähemuste kultuuri- ja muude projektide toetamist ning on astunud samme rahvusvähemuste katusorganisatsioonide osakaalu suurendamiseks otsustusprotsessis. Mais 2004 vastu võetud uus riiklik integratsioonikava näeb samuti ette rahvusvähemuste kultuuriühingute toetuse järkjärgulise kasvu.

59. Peale selle on tervitatav integratsiooniprojektide käsitlemine vahendina, millega tugevdada avatud ja sallivat suhtumist mitmekultuurilisesse ning mille abil arendada arusaamist rahvuslikest erinevustest kui positiivsest nähtusest, mis rikastab ühiskonda.

b) Lahtised küsimused

60. Toetus rahvusvähemuste kultuurile on tavaliselt projektipõhine, mis muudab kohati raskeks korraldada järjekindlat toetust ja põhirahastamist vajavat tegevust, nagu näiteks rahvusvähemuste vabatahtlikud keelekoolid (pühapäevakoolid) (vt ka artikli 13 kommentaare).

61. Kuna Euroopa Liit on muutumas järjest olulisemaks kultuuri- ja muude kodanikuühiskonna algatuste, sealhulgas rahvusvähemuste algatuste rahastusallikaks, siis on avaldatud muret, et asjakohased menetlused on muutunud keerulisemaks ja ei ole piisavalt kättesaadavad rahvusvähemuste hulka kuuluvatele isikutele, kes elavad sellistes piirkondades nagu Ida-Virumaa ja Peipsi järve ümbrus.

62. Asjaomaste asutuste panus Eesti kui mitmekultuurilise ühiskonna heaks ei kajastu järjekindlalt terminoloogias, mida kasutatakse ametlikes dokumentides ja teadaannetes. Näiteks termini mitte-eesti kasutamine riigi rahvusvähemusse kuuluva rahvastiku tähistamiseks, viidates ainult rahvuslikule päritolule, võib jätta mulje, et rahvusvähemused ei ole Eesti ühiskonna lahutamatu osa. Samalaadse mulje jätab termini võõrkeeled kasutamine rahvusvähemuste keelte tähistamiseks.

Soovitud

63. Eesti peaks jätkama rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute algatuste toetamist ja otsima liisavõimalusi pidevat toetust vajavate tegevusalade põhirahastamiseks.

64. Eesti peaks tagama, et nii koolitusprojektid kui ka materjalid, mis on seotud selle valdkonna Euroopa Liidu rahastusskeemidega, oleksid rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele täielikult kättesaadavad, ka nende keeles, Ida-Virumaal, Peipsi järve piirkonnas ja mujal.
65. Eesti ametiasutused peaksid vältima sellise terminoloogia kasutamist, mida võib käsitada kui vihjet, et rahvusvähemused ja nende keeled ei ole Eesti ühiskonna lahutamatu osa.

Vähemusrahvuste kultuuriautonomia seadus

Esimese etapi järeldused

66. Oma esimeses arvamuses järeldas nõuandekomitee, et vähemusrahvuste kultuuriautonomia seadusel ei ole olnud Eestis olulist mõju ja et see tuleks läbi vaadata või asendada, eesmärgiga tõhustada rakendatavaid norme ning kohandada neid vähemuste praegusele olukorrale Eestis.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

67. Vähemusrahvuste kultuuriautonomia seaduse rakendamise alustasid ingerisoomlased, kes pidasid oma kultuurinõukogu valimised mais 2004.

b) Lahtised küsimused

68. Vähemusrahvuste kultuuriautonomia seadust ei ole muudetud, kuigi suur hulk rahvusvähemuste hulka kuuluvaid isikuid on ühisel arvamusel, et see seadus oma praegusel kujul ei täida eesmärki, muu hulgas oma piiratud rakendusala poolest. On üldiselt leitud, et seaduses on mitmeid puudujääke ja asjaomased asutused on nõus, et peaks kaaluma seaduse muutmist. Samas on presidendi rahvusvähemuste ümarlaua raames tehtud ettepanekuid rahvusvähemuste uue seaduse kohta, mille eesmärkide hulka kuuluks ka rahvusvähemuste ühenduste rahalise toetuse kindlustamine. Saab näha, kas vähemusrahvuste kultuuriautonomia seaduse eesmärke ja uue rahvusvähemuste seaduse eesmärke saab kõige paremini viia ellu ühe laiaulatusliku seaduse kaudu.

Soovitused

69. Eesti peaks muutma oma rahvusvähemuste kultuuriautonomiat reguleerivaid õigusakte. Seda peaks tegema paralleelselt ja koordineeritult töösolevate ettepanekutega uue rahvusvähemuste seaduse eelnõu kohta. Sellega seoses peaks Eesti täpsustama ja kinnitama seaduse oma senist otstarbekusest lähtuvat ja laia isikute ringi hõlmavat käsitlust rahvusvähemuste kaitse kohta.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 6

Kultuuride dialoog ja stereotüübid, sealhulgas meedia

Esimese etapi järeldused

70. Oma esimeses arvamuses tervitas nõuandekomitee kultuuride dialoogi elavnemist, kuid leidis, et tuleks teha edasisi pingutusi, et ületada lõhe meedia valdkonnas, kus meedia on jagunenud elanikkonna enamusele ja vähemusele suunatud allikateks.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

71. Eesti on jätkanud kultuuride dialoogi soodustavate algatuste elluviimist, seda ka meedia valdas. Integratsiooni Sihtasutuse uurimustest ja teistest selles valdkonnas järelevalvega tegelevatest olulistest algatustest selgub, et on paranenud nii eesti- kui ka venekeelse meedia integratsioonist teavitamise stiil.

b) Lahtised küsimused

72. Hoolimata vastastikusest sallivusest, on jäänud lõhe elanikkonna enamuse ja suurimate rahvusvähemuse rühmade vahel eri ühiskonnasektorites (vt ka artikli 12 kommentaare hariduse teemal). Samuti raskendab kultuuride dialoogi meedia valdkonnas asjaolu, et enamus rahvusvähemuste hulka kuuluvatest isikutest jälgib suurel määral välismeediat, eriti telesaateid, ning jääb seepärast sageli riigisisese informatsioonisüsteemist väljapoole.

73. On saabunud ka ettekandeid mõningatest käsitlustest meedias, mis tugevdavad negatiivseid stereotüüpe rahvusvähemustest, sealhulgas seoses romidega.

Soovitused

74. Eesti peaks jätkama meedias ja muudes asjakohastes valdkondades kultuuride dialoogi ja kontaktide edendamise algatuste toetamist ning samuti selle valdkonna arengu järelevalve toetamist.

Rahvuslikel motiividel toimepandud kuriteod

Esimese etapi järeldused

75. Oma esimeses arvamuses kutsus nõuandekomitee võtma lisameetmeid, et võidelda rahvuslikel motiividel toimepandud kuritegude vastu, kuigi selliseid juhtumeid oli piiratud arvul.

Praegune olukord

Areng positiivses suunas

76. Rahvuslikel motiividel toimepandud kuriteod tunduvad olevat üksikud ja septembris 2002 jõustunud uus karistusseadustik näeb ette karistuse avaliku vihkamise või vägivalga õhutamise eest, muu hulgas rassi, keele või päritolu alusel. Esimesed süüdimõistvad kohtuotsused nende sätete alusel tehti 2003. aastal.

Soovitused

77. Eesti peaks jätkama jõupingutusi tagamaks, et rahvuslikel motiividel toimepandud kuritegusid nii ka edaspidi liigitataks ja et korrakaitseasutused neid järjekindlalt uuriks.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 8

Usuühingud ja – organisatsioonid

Esimese etapi järeldused

78. Oma esimeses arvamuses tundis nõuandekomitee kahetsust, et Siseministeerium ei ole registreerinud Moskva patriarhile alluvat Eesti Õigeusu Kirikut, ja kutsus üles kaasa aitama selle probleemi lahendamisele.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

79. Siseministeerium registreeris Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku 17. aprilli 2002 otsusega, usuorganisatsioonide õigusliku reguleerimise põhimõtteid muudeti uue kirikute ja koguduste seadusega, mis jõustus juulis 2002.

b) Lahtised küsimused

80. Pärast Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku registreerimist võttis valitsus vastu riigi ja nimetatud kiriku omandisuhete korraldamise protokoll, mille täitmine ei ole veel lõpule viidud.

81. Uue kirikute ja koguduste seaduse paragrahv 7 näeb ette, et usuliste ühenduste nimetused kirjutatakse ladina tähtedega. Nõue kasutada (samuti) ladina tähti võib olla õigustatud registreerimise ja muu ametliku kasutuse korral, kuid sellise nimekuju kasutamise kohustus ka kõigil muudel juhtudel on problemaatiline, silmas pidades raamkonventsiooni artikleid 8 ja 10.

Soovitused

82. Eesti peaks jätkama nimetatud omandisuhete korraldamise protokoll rakendamist ja tagama, et seadusesätteid tõlgendatakse nii, et usulised ühendused saaksid kirjutada oma nime enda valitud tähestikus, välja arvatud juhul, kui õigustatud põhjusel on vajalik nõuda samuti ladina tähestiku kasutamist.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 9

Rahvusvähemustele suunatud saadete edastamise õiguslikud tagatised ja maht

Esimese etapi järeldused

83. Oma esimeses arvamuses järeldas nõuandekomitee, et lisatagatised rahvusvähemustesse kuuluvate isikutele suunatud saadete edastamisel aitaks kaasa raamkonventsiooni artikli 9 rakendamisele. Komitee märkis samuti, et rahvusvähemuste keeles olevate saadete maht avalik-õiguslikus televisioonis tundub vähene ja selle peaks üle vaatama.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

84. Kuigi rahvusvähemustele viitavad õigusaktide sätted on jäänud muutmata, on positiivne, et Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni arengukava aastateks 2003-2005, mille Riigikogu võttis vastu juunis 2002, tunnistab, et vähemusrühmadele suunatud Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni saateid on olnud liiga vähe ja sellele tuleks pöörata rohkem tähelepanu. Praktikas toimub mitmeid olulisi arenguid, sealhulgas näiteks raadiosaadete mahu kasv arvuliselt väiksematele rahvusvähemuste rühmadele Raadio 4 programmis, mis täiendab raadiojaama olulist venekeelset programmi.

b) Lahtised küsimused

85. Kohustus pöörata rohkem tähelepanu rahvusvähemustele suunatud telesaadetele ei peegeldu kahjuks piisaval määral eelarves. Rahvusvähemustele suunatud riigisiselt toodetud saateid on olnud siiski vähe ja oluliselt vähem arengukavas seatud eesmärgist, samuti olid saated sageli rahastatud Eesti Televisiooni tavaelarvest väljapoole jäävatest vahenditest. Rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute arv, kes jälgib Eesti avalikõiguslikku telekanalit, püsib väga madal (vt ka artikli 6 kommentaare).

Soovitused

86. Vajalikud on edasised meetmed, sealhulgas suurenev eelarveline toetus, et suurendada ringhäälinguteenuseid rahvusvähemustele, eriti mis puudutab riigisiselt toodetud saateid. Küsimusele tuleks pöörata eritähelepanu Eesti Televisiooni uues rahastamiskavas. Samuti püsib vajadus tugevdada õiguslikke tagatisi, mida tuleks teha uue ringhäälingu seaduse eelnõu raames.

Tõlkenõue

Esimese etapi järeldused

87. Oma esimeses arvamuses viitas nõuandekomitee keeleseaduse paragrahvile 25 ja tegi järelduse, et vähemusrahvuse keeles edastatud saadete riigikeelde tõlkimise eesmärki peaks püüdma saavutada põhimõtteliselt vabatahtlikkuse alusel, mitte jäikade tõlkenõuetega. Komitee kutsus samuti üles uurima keeleseaduse paragrahvi 25 mõju rahvusvähemuste keeles saadete edastamisele.

Praegune olukord

Lahtised küsimused

88. Keeleseaduse paragrahv 25 on jäänud muutmata ja nõuandekomiteel ei ole teavet selle sätte mõju uurimise kohta rahvusvähemuste keeles saadete edastamisele. Keeleinspeksioon on valvanud tõlkekohustuse rakendamise järele, eriti kaabeltelevisiooni saadete edastamisel, ja leidis septembris 2004, et venekeelne Orsent TV oli selle sätte vastu eksinud. Orsent TV sai Keeleinspeksioonilt kirjaliku korralduse viia saadete edastamine vastavusse keeleseaduse paragrahviga 25, ringhäälinguloa hoidja peatas ajutiselt selle kanali edastamise, kuni Orsent TV alustas oma saadete varustamist tõlgetega.

Soovitused

89. Eesti peaks eelisjärjekorras vaatama üle keeleseaduse paragrahvi 25, pidades silmas selle vastavust raamkonventsiooni artiklile 9, ja samuti nimetatud paragrahvi kavandatavad muudatused, et tagada selle sätte rakendamise järelevalve meetmete vastavus õiguspärasele eesmärgile.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 10

Riigikeele kaitse rakendusala

Esimese etapi järeldused

90. Oma esimeses arvamuses nentis nõuandekomitee, et riigikeele kaitsmine on igati õiguspära- ne, kuid seda tuleb teha raamkonventsiooni põhimõtteid täielikult järgides, sealhulgas peeti silmas ka Keeleinspektiooni tööd.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

91. Keeleseadust on muudetud nii, et see arvestab rohkem rahvusvähemustesse kuuluvate isikute- ga, kuigi õigusakti aluspõhimõtted on jäänud sisuliselt samaks nagu järelevalve esimese eta- pi ajal. Keeleinspektiooni mõnes tegevusvaldkonnas on olnud edasiminekut (vt ka artikli 11 kommentaare) ja Riigikohus on muu hulgas viidanud vajadusele tagada, et töötajate keeleos- kuse tagamise meetmed on proportsionaalsed nagu ette nähtud keeleseaduses.

b) Lahtised küsimused

92. Tunnistades vajadust soodustada ja arendada eesti keelt, näeb nõuandekomitee ohtu sel- les, et pidev toetumine regulatiivsele lähenemisele riigikeele soodustamisel – vahetevahel motiveerimisel põhinevate vabatahtlike meetodite arvel – toob kaasa probleeme rahvusvä- hemuste hulka kuuluvad isikute oma keele eraelus ja avalikult suulise ja kirjaliku kasuta- mise õiguse rakendamisel. Seda ohtu suurendab asjaolu, et augustis 2004 valitsuse vastu- võetud eesti keele arengustrateegias aastateks 2004-2010, mille eesmärk on kaitsta eesti keelt ja mis sisaldab mitut olulist algatust, rõhutatakse vajadust täiendavalt reguleerida riig- ekeele kasutamist ja järelevalvet äris, reklaaminduses ja paljudes muudes valdkondades. Samas pööratakse strateegias piiratud tähelepanu mõnele tegurile, nagu näiteks vajaduse- le arendada eesti keele koolitust täiskasvanutele, mis on rahvusvähemusse kuuluvate isi- kute jaoks keskse tähtsusega. Tasakaalustatud lähenemise tagamiseks on oluline, et selles kontekstis võetaks rohkem arvesse rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute ja nende kee- le positsiooni.

Soovitused

93. Eesti peaks edaspidi jälgima, et riigikeelt ei kaitstaks ega soodustataks liigselt reguleeritud lähenemise kaudu ning rahvusvähemuste ja nende keele kaitse arvel. Rahvusvähemuse keele kasutamine asjaajamises ametiasutustega

Rahvusvähemuse keele kasutamine asjaajamises ametiasutustega

Esimese etapi järeldused

94. Oma esimeses arvamuses tegi nõuandekomitee järelduse, et õigusakt, mis määrab kindlaks rahvusvähemuse keeles suhtlemise haldusorganitega, jätab liiga suure valikuvabaduse ja ase- tab liiga kõrge künnise, et saaks rakendada õigust saada vastus rahvusvähemuse keeles.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

95. Jaanuaris 2002 jõustunud keeleseaduse paragrahvi 9 muudatuse kohaselt on nüüd õiguspärane kasutada poolte kokkuleppel võõrkeelt suulises suhtluses riigi- ja omavalitsusametnikega. See annab parema õigusliku aluse mõnes piirkonnas levinud praktikale kasutada sellisel suhtlemisel vene keelt.

b) Lahtised küsimused

96. Parandades õiguslikku kindlustunnet, annab muudatus rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele siiski ainult piiratud tagatise, jättes ametnikele liiga suure õiguse otsustada, kas rahvusvähemuste hulka kuuluvad isikud võivad kasutada ametiasutustega suhtlemisel oma keelt, kandmata tõlkekulusid. See tuleneb asjaolust, et kui ametnik ei nõustu võõrkeele kasutamisega, korraldatakse tõlge selle isiku arvel, kes «ei oska eesti keelt soravalt».

97. Sisulisemad tagatised, mis hõlmavad ka rahvusvähemuskeelsete kirjalike dokumentide esitamise asjaomastele asutustele, antakse ainult nendele omavalitsustele, kus vähemalt pool alalisest elanikkonnast kuulub rahvusvähemusse, mis on kõrge künnis, nagu seda osutas juba nõuandekomitee esimene arvamus. Peale selle on raske määrata nende tagatiste tegelikku ulatust, kuna Eestis ei ole rahvusvähemuse (vähemusrahvuse) termini juriidiline ulatuse õiguslikult määratud (vt ka artikli 3 kommentaare).

Soovitused

98. Eesti peaks õigusaktide rakendamisel tagama rahvusvähemusesse kuuluvatele isikutele aladel, kus nad elavad traditsiooniliselt või kus nende arv on suur, tegeliku ja tõhusa võimaluse kasutada oma rahvusvähemuse keelt suhtlemisel haldusasutustega. Eesti peaks püüdma eemaldada kõik tuvastatud õiguslikud või praktilised probleemid, ka need, mis võivad tuleneda rahalisest kohustusest või rahvusvähemuse kitsendavast määratlusest.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 11

Topograafilised viited

Esimese etapi järelused

99. Oma esimeses arvamusel leidis nõuandekomitee, et valitsus peaks välja selgitama, mil määral on omavalitsusorganid teadlikud kohanimesiltide ja topograafiliste viidete rahvusvähemuse keeles esitamise võimalusest, ning vajaduse korral toetama asjakohaste sätete kohaldamist.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

100. 1. juulil 2004 jõustunud uues kohanimeseaduses on jäetud alles järelevalve esimese etapi ajal kehtinud kohanimeses vähemuskeele kasutamise aluspõhimõtted, kuid kiirendatud nõutud menetlusi. Ametiasutused on teatanud oma jõupingutustest ergutada asjakohaseid omavalitsusi kasutama võimalust võtta kasutusse kohanimesid rahvusvähemuse keeles, kuid kohalikul tasandil ei ole seda tehtud.

b) Lahtised küsimused

101. Hoolimata valitsuse jõupingutustest, paistab endiselt valitsevat teadmatus olemasolevatest õiguslikest võimalustest ja menetlustest, seda ka sellistes omavalitsustes nagu Peipsi järve piirkond, kus on traditsiooniliselt elanud venekeelsed vanausulised. Peale selle tundub, et kirillitsa kasutamise võimalus (kõrvuti ladina tähestikuga), mille praegu välistab kohanimeseaduse paragrahv 10, suurendaks huvi traditsiooniliste kohanimedele kasutuselevõtmise vastu rahvusvahemuse keeles ja kajastaks paremini raamkonventsiooni artikli 10 mõtet.

Soovitused

102. Eesti peaks jätkama jõupingutusi asjaomaste kohalike võimude ergutamiseks rahvusvahemuskeelsete kohanimedele kasutuselevõtmisel. Samuti peaks kaaluma võimalust lubada selliste kohanimedele kirjutamisel kasutada ladina tähestiku kõrval ka muud tähestikku. Eraisikute rahvusvahemuskeelsed sildid

Eraisikute rahvusvahemuskeelsed sildid

Esimese etapi järeldused

103. Oma esimeses arvamuses leidis nõuandekomitee, et keeleseaduse paragrahv 23 ei vasta täielikult raamkonventsiooni artiklile 11, sest see takistab rahvusvahemusesse kuulaval isikul panna avalikkusele vaatamiseks välja isiklikku laadi silte ja muud teavet rahvusvahemuse keeles, ja soovitas Eestil asjakohased õigusaktid ja praktika uuesti läbi vaadata.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

104. Juhindudes nõuandekomitee esimeses etapis tehtud kommentaaridest, on Keeleinspeksioon oluliselt parandanud oma tegevust selles valdkonnas. Arvestades, et nõue, mille kohaselt avalik teave peab olema ainult eesti keeles, ei ole vastavuses Eesti rahvusvaheliste kohustustega, ei leia Keeleinspeksioon enam, et muu keele kasutamine sellistel siltidel, teadaannetel või reklaamidil oleks vastuolus kehtivate õigusaktidega. See positiivne muutus kehtib ka olulises valimisreklaamide valdkonnas.

b) Lahtised küsimused

105. Keeleseaduse paragrahvi 23 sõnastus on jäänud muutmata, hoolimata ka Keeleinspeksiooni ettepanekust teha muudatus, mis lubaks sõnaselgelt kasutada eraisikute avalikel siltidel, teadaannetel ja reklaamidil eesti keele kõrval ka muid keeli.

Soovitused

106. Keeleinspeksiooni tegevuses toimunud edasimineku seoses siltide, teadaannete ja reklaamidega rahvusvahemuse keeles tuleks sõnaselgelt lisada õigusakti keeleseaduse paragrahvi 23 muudatusena.

Isanimede registreerimine

Praegune olukord

107. Aruanne viitab tõsiasjale, et rahvusvähemuste hulka kuuluvatel isikutel ei ole võimalust lasta oma isanime kanda ametlikele isikut tõendavatele dokumentidele, kuid kui pidada silmas võimalust registreerida isanime kui teist eesnime, siis on praegune tegevus raamkonventsiooniga kooskõlas.
108. Nõuandekomitee peab soovitavaks, et aruanne sõnaselgelt viitaks sellele probleemile, mille tõstatas Inimõiguste Teabekeskus aruande koostamisel. Komitee tunnistas, et raamkonventsiooni isikunimesid käsitlevaid sätteid kohaldatakse, võttes arvesse iga poole konkreetseid asjaolusid ja seda, et on tegeldud isanimede registreerimise probleemiga, kuigi pakutud lahendust ei kasuta kõik asjaomased isikud. Samas leiab nõuandekomitee, et võiks otsida ka teisi võimalusi probleemi lahendamiseks, näiteks seoses isikunimesid käsitlevate õigusaktid muutmisega.

Soovitused

109. Nõuandekomitee soovib asjaomastel asutustel otsida teisi lahendusi isanimede registreerimiseks ametlikes isikudokumentides, konsulteerides rahvusvähemustesse kuuluvate isikutega.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 12

Kooli õppekava

Esimese etapi järeldused

110. Oma esimeses arvamuses rõhutas nõuandekomitee, et kõigi Eestis elavate etniliste rühmade identiteet peab kajastuma koolides vastavalt riiklikule programmile. Komitee rõhutas samuti põhirahvusesse kuuluvate isikute rahvusvähemuste keelte õpingute tähtsust.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

111. Integratsiooniprogrammi raames on alustatud koostööd vene- ja eestikeelsete koolide õppekava arendamisel. Samuti on koostatud mitmeid uusi õpikuid keelekümluse tundides õppivatele lastele, võttes arvesse rahvusvähemuste kultuure ja samas vältides soolisi stereotüüpe.

b) Lahtised küsimused

112. Hoolimata mõningatest jõupingutustest, näitavad uuringud, et mitmekultuurilisus on Eesti koolide õppekavas suhteliselt vähe esindatud. Enamgi veel, sel ajal kui paljudes koolides on põhirahvusesse kuuluvatel õpilastel võimalik õppida teatud rahvusvähemuste keeli, näitavad uuringud, et enamik õpilasi ei hinda eriti rahvusvähemuse keele õppimise võimalust.

113. Valitsus teatas oktoobris 2004 uue ajalooküsimuste uurimise komisjoni loomisest. Komisjoni ülesanne on vaadata üle eesti ja vene koolides kasutusel olevad ajalooõpikud ning see on raamkonventsiooni artikli 12 rakendamise suhtes otsese tähtsusega. Seepärast on tähtis, et nimetatud komisjoni töö tulemusel kajastuks kultuuridevaheline vaatenurk ja et töösse oleks kaasatud ka rahvusvähemustesse kuuluvad isikud.

Soovitused

114. Tuleks jätkata mitmekultuurilisuse adekvaatset kajastamist koolide õppekavades. Eesti peaks astuma samme, et ergutada põhirahvusesse kuuluvaid õpilasi õppima rahvusvähemuste keeli. Uue ajalooküsimustega tegeleva komisjoni töös peaks kajastuma kultuuridevaheline vaatenurk.

Õpetajate koolitus

Esimese etapi järelused

115. Oma esimeses arvamuses juhtis nõuandekomitee tähelepanu õpetajate keele- ja muu õppe suurenenud nõudluse järele.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

116. Eesti on käivitanud mitmeid koolitusalgatusi, sealhulgas õpetajate eesti keele õpe töötamist katkestamata ning paljutootav eesti ja vene koolide õpetajate vahetus.

b) Lahtised küsimused

117. Kindlasti vajatakse õpetajate laiemat koolitust, sealhulgas keelekursusi ja õppemeetoditealaseid koolitusi, samuti õppematerjale, mis sobiksid kasutamiseks järjest rohkem kakskeelseks muutuvast koolikeskkonnas. Muu hulgas on oluline, et vene koolide hariduskvaliteet eestikeelse õpetamise proportsionaalse suurendamise tulemusena ei halveneks ja et koolide õpetajaskond edaspidigi peegeldaks Eesti ühiskonna rahvuslikku ja keelelist mitmekesisust. Nõudmine lisakoolituste ja muude meetmete järele on eriti terav paljudes neis keskkoolides, kus aastast 2007 peaks põhiõppekeeleks saama eesti keel, kuid suurenenud tähelepanu tuleb osutada samuti teistele haridusastmetele, ka alushariduse (koolieelsete asutuste) tasemel, eriti Ida-Virumaal.

Soovitused

118. Eesti peaks kiirendama õpetajakoolitust ja looma õppematerjale, mis sobiksid kasutamiseks järjest rohkem kakskeelseks muutuvast koolikeskkonnas, et tagada hariduse kvaliteet.

Õpilastevahelised kontaktid

Esimese etapi järelused

119. Oma esimeses arvamuses soovitas nõuandekomitee jätkata algatustega, mis elavdaksid rahvusvähemuste ja eesti koolide õpilaste kontakte.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

120. Rahvusvähemuste ja eesti keelt kõnelevate laste kontaktide võimaldamiseks on algatatud projekte, sealhulgas on korraldatud eesti keele laagreid ja perevahetusprogramme.
- b) Lahtised küsimused
121. Kuigi on saavutatud mõningaid positiivseid tulemusi, on eesti klasside õpilaste ja rahvusvähemuse keeles õppivate laste kontaktid endiselt piiratud. Samuti on vahetusprojektid ja muud sellised algatused keskendunud peaaegu eranditult sellele, et võimaldada rahvusvähemuste hulka kuuluvatele isikutele kogemusi põhirahvuse kultuurikeskkonnast, kuid mitte vastupidi.
122. Peale selle ilmneb, et ükski koolieelsetes asutustes ja põhikoolis juurutatud eestikeelse õppe suurendamise kava ei sisalda selget poliitikat, mis soodustaks mitmekeelsete klasside loomist, koondades õpilasi nii eestikeelsest perekeskkonnast kui ka rahvusvähemuse keele keskkonnast, või mis näeks ette nende õpilasarühmade kontaktide ergutamise meetmeid.
123. Üha rohkem rahvusvähemustesse kuuluvaid vanemaid on taotlenud, et nende laps võetaks eesti koolieelsesse asutusse ja kooli. Nõuandekomitee leiab, et selliste klasside loomine, kus on nii põhirahvusest kui ka rahvusvähemuste kogukondadest õpilasi, võiks vajalike erialaste pedagoogiliste oskuste ja vahendite tagamise ning hoolika planeerimise korral olla oluliseks mooduseks mitte ainult õpilaste keeleoskuste, vaid ka kultuuridevahelise dialoogi edendamiseks. Samalaadseid algatusi tuleks edaspidigi kaaluda. Võimalik, et selleks on vajalik teha muudatusi praegustes õigusaktides, milles sätestatakse muu hulgas, et õpilaste kooli registreerimiseks on nõutav kooli õppekeele valdamine piisaval tasemel.²

Soovitused

124. Eesti peaks edasi arendama kahepoolseid kontakte põhirahvusesse ja rahvusvähemustesse kuuluvate laste vahel. Selliste kontaktide tähtsus peaks peegelduma mitmete haridusmudelite loomises ja rakendamises, alustades alushariduse (koolieelse asutuse) tasandilt, ning samuti ka haridusvõimaluste planeerimises.

Alushariduse omandamise võimalused

Esimese etapi järelused

125. Oma esimeses arvamuses rõhutas nõuandekomitee, et eesti keele õpetus koolieelsetes asutustes peab toimuma viisil, mis tagab rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele samaväärsed võimalused hariduse saamiseks.

Praegune olukord

a) Areng positiivses suunas

126. Eesti keelt on juurutatud järk-järgult ja viisil, mis ei ole halvendanud venekeelset õpetust koolieelsetes asutustes.

² Haridusministeeriumi määrus nr 10 (1994) «Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste vastuvõtmise, ühest koolist teise ülemineku, koolist lahkumise ja väljaheitmise kord»

b) Lahtised küsimused

127. Tuleb lahendada nõuetekohase keeleoskusega õpetajate olemasolu ja muud probleemid, et tagada rahvusvähemuse keele säilimine alushariduses, nii et selle tase oleks võrreldav selliste alternatiividega nagu keelekümbelmuudelid.

Soovitused

128. Eesti peaks jätkuvalt tagama, et rahvusvähemuste hulka kuuluvatel lastel oleks alusharidusele võrdsed juurdepääsu võimalused.

Kõrghariduse omandamise võimalused

Esimese etapi järeldused

129. Oma esimeses arvamuses soovitas nõuandekomitee tagada, et venekeelse õppe vähendamine ei raskendaks rahvusvähemustesse kuuluvate isikute võrdsed võimalusi kõrghariduse omandamiseks.

Hetkeseis

a) Areng positiivses suunas

130. Eesti on pidevalt pakkunud rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele võimalust pühendada esimene ülikooliaasta eesti keele oskuse omandamisele ja erainstitutsioonide kõrval on ka riigiülikoolid jätkanud mõne piiratud õppekava pakkumist vene keeles.

b) Lahtised küsimused

131. Keeleraskused on paljudele rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele endiselt oluliseks takistuseks kõrghariduse omandamisel ja see on olnud ka suhteliselt suure väljalangemise põhjuseks. Peale selle näitavad rahvaloenduse andmed, et rahvusvähemuste hulka kuuluvad isikud taotleavad põhirahvuse hulka kuuluvate isikutega võrreldes märkimisväärselt vähem magistri- või doktorikraadi.

Soovitused

132. Eesti peaks toetama ja hõlbustama rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute juurdepääsu kõrgharidusasutustele. Sellega seoses on oluline tagada, et riigikeelse õppe mahu kasv keskhariiduses ei kahjustaks hariduse kvaliteeti koolides, kus õpivad rahvusvähemuste hulka kuuluvad isikud, ja sellega ei piirataks nende võimalusi omandada kõrgharidus.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 13

Rahvusvähemuste pühapäevakoolid

Esimese etapi järeldused

133. Oma esimeses arvamuses pidas nõuandekomitee vajalikuks lisatoetust rahvusvähemustesse kuuluvate isikute hariduse eraalgatusele.

Praegune olukord

- a) Areng positiivses suunas
134. Integratsiooniprogrammi raames on toetatud mitmeid peamiselt rahvusvähemuste kultuuriühenduste loodud vabatahtlikke keelekoole (pühapäevakoolid). Käimas on elav arutelu selle üle, kuidas tagada selliste, just arvuliselt väiksemate vähemuste jaoks erilise tähtsusega koolide rahastamine.
- b) Lahtised küsimused
135. Õigusaktide ja praktika puudujääkide tõttu ei saa pühapäevakoolid praegu piisavat avalikku rahalist toetust (vt ka artikli 5 kommentaare).

Soovitused

136. Eesti peaks tõhustama rahvusvähemuste pühapäevakoolide rahastamist ja tagama, et eraalgatuste toetusele lisanduvad küllaldased meetmed riiklikus haridussüsteemis.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 14

Keskharidus rahvusvähemuse keeles

Esimese etapi järeldused

137. Oma esimeses arvamuses rõhutas nõuandekomitee, et käimasolevate algatustega haridussüsteemis peaks aitama kaasa rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute integreerimisele, mitte assimileerimisele. Lisaks jõudis nõuandekomitee järeldusele, et asjakohase põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse rakendusmääruse peaks sõnastama nii, et rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele tagataks vajalikul tasemel kakskeelne keskharidus.

Praegune olukord

- a) Areng positiivses suunas
138. Märtsis 2002 astus Eesti olulise sammu rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute keskharidust puudutavate probleemide lahendamiseks, tehes muudatuse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse paragrahvis 9. Muudatus võimaldab keskkoolidel valitsuse loaga jätta õppekeeleks rahvusvähemuse keel ka pärast 2007. aastat, mil keskkoolides on ette nähtud ülemineku eesti keelele kui põhilisele õppekeelele (vähemalt 60 protsenti õpetusest eesti keeles). Muudatusega lisatakse haridusreformile väga vajalikku paindlikkust ja võimaldatakse vältida jäiga üleminekukohustusega kaasnevat probleemi, pidades muu hulgas silmas eesti keele arengustrateegia kokkuvõtet, mille kohaselt on ettevalmistused üleminekuks olnud eba-piisavad (vt ka artikli 12 kommentaare õpetajate koolituse teemal).
- b) Lahtised küsimused
139. Muudetud paragrahv 9 sätestab, et gümnaasiumi hoolekogu peab tegema ettepaneku kasutada õppekeeleks muud keelt kui eesti keel omavalitsuse volikogule, kes saab seejärel taotleda valitsuselt luba. Seni ei ole valitsus selle sätte alusel otsuseid teinud. Kuna Haridusministeerium on saanud mõned ettepanekud otse koolidelt, siis tundub, et koolid ja muud asjaomased ei ole piisavalt informeeritud või teadlikud rakendusmenetlustest. Peale selle tundub, et asjaomased asutused ei ole veel selgelt otsustanud, kuidas edasiste taotlustega toimida.

Soovitused

140. Koolidele, kohalikele ametiasutustele ja muudele asjaosalistele tuleks anda rohkem menetlus- ja muid juhiseid selle kohta, kuidas kasutada võimalust säilitada rahvusvähemuse keelt õppekeelena pärast 2007. aastat. Lisaks peaksid keskasutused võtma kasutusele rohkem proaktiivseid meetmeid ja lähenema tulevikus selliste taotluste menetlemisele ning sellekohaste otsuste vastuvõtmisele kainelt ja mõistlikult kooskõlas raamkonventsiooni põhimõtetega.

Rahvusvähemuste keeled põhikoolis

Esimese etapi järeldused

141. Oma esimeses arvamuses tegi nõuandekomitee järelduse, et on võimalik õppida põhi-keelena vähemuskeeles, kuid õigusaktides ei ole sätteid, mis kehtestaksid sellekohaseid tagatiseid või toetaksid selle rakendamist. Nõuandekomitee märkis samuti, et koolides, kus eesti keel on põhikeel, puuduvad vähemuskeelte kasutamisel üksikasjalikud tagatised.

Hetkeseis

a) Areng positiivses suunas

142. 2002./2003. õppeaastal oli Eestis 89 põhikooli, kus põhiõppekeeleks oli vene keel, ja kuigi uusi õiguslikke tagatiseid kehtestatud ei ole, tunnistatakse aruandes vajadust säilitada sellise õppekeelega koolid, arvestades rahvuslikku koosseisu.

143. Peale selle kehtestas Eesti 2003. aastal uued õiguslikud tagatised nende rahvusvähemuste keelte õppimiseks, mida asjaomastes koolides ei kasutata õppekeelena. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ja asjakohase valitsuse määruse muudatuste kohaselt korraldab kool põhiharidust omandavatele õpilastele vähemalt kahe õppetunni ulatuses nädalas valikainena keele- (mis ei ole selle kooli põhiõppekeel) ja kultuuriõpet, kui selleks on taotluse esitanud vähemalt kümne õpilase lapsevanemad. Need tagatised on olulised just õpilastele, kes kuuluvad arvuliselt väikesse rahvusvähemusse ning ka nendele vene keelt emakeelena kõnelevatele õpilastele, kes valivad eesti õppekeelega koolid.

b) Lahtised küsimused

144. Tegelikult ei ole eespool nimetatud uued tagatised osutunud siiski eriti tõhusateks. Praeguseks on nende alusel loodud ainult üks klass (ukraina keele õpetamine Sillamäel) ja asjaomased asutused tunnistavad seniseid piiratud tulemusi, leides sellele mitmesuguseid põhjendusi alates rahalistest võimalustest kuni pühapäevakoolide kättesaadavuseni ning asjaoluni, et paljud rahvusvähemused on hajutatud ja nende tunnid võivad kattuda populaarsete võõrkeelte tundidega.

Soovitused

145. Tuleb välja selgitada eespool nimetatud tundide korraldamist takistavad asjaolud ning vaadata üle olemasolevad määrused ja menetlused uute tagatiste tulemuslikkuse kindlustamiseks.

Keelekümbluse programmid

Esimese etapi järeldused

146. Oma esimeses arvamuses rõhutas nõuandekomitee, et ka edaspidi tuleks keelekümbluse programmide rakendamisel täiel määral järgida vabatahtlikkuse põhimõtet.

Hetkeseis

a) Areng positiivses suunas

147. Eesti keele kümbluse tunde on viidud sisse üha enamates vene koolides ja seda pigem vabatahtlikkuse alusel kui venekeelse õppekeelega tundide asendusena. Tuleb meeles pidada, et keelekümblus, mida tervitavad paljud vanemad, ei ole sobiv mudel kõikidele rahvusvahemustesse kuuluvatele isikutele.

b) Lahtised küsimused

148. Kui keelekümbluse tunnid laienevad ja sellele õppemeetodile suunatakse olulisi ressursse, siis on tähtis tagada, et ka teisi õppemudeleid võrreldavalt rahastataks.

Soovitused

149. Asjaomased asutused peaksid tagama, et rahastusotsustes ei eelistataks ebakohaselt keelekümblust ning et teiste keeleõppemudelite kvaliteet, õpikud ja võimalused oleksid samaväärsed.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKKEL 15

Eesti keele oskuse nõue valimistel

Esimese etapi järeldused

150. Oma esimeses arvamuses leidis nõuandekomitee, et kohalikel ja parlamendivalimistel kandidaatidele esitatav eesti keele oskuse nõue ei ole kooskõlas raamkonventsiooni artikliga 15, ning soovitas Eestil seada prioriteediks nende nõuete kaotamine.

Hetkeseis

Areng positiivses suunas

151. Eesti tegeles nimetatud küsimusega täie tähelepanuga ja tühistas parlamendi ja kohalike omavalitsuste valimisel kandidaatidele esitatava eesti keele oskuse nõude, muutes selleks 21. novembril 2001 Riigikogu valimise seadust ja kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadust.

Rahvusvähemusi esindavad ekspertorganid

Esimese etapi järeldused

152. Oma esimeses arvamuses leidis nõuandekomitee, et kuna presidendi rahvusvähemuste ümarlaud on oma laadilt ekspertorgan, siis tuleks luua uusi rahvusvähemuste nõuandeorganeid.

Hetkeseis

a) Areng positiivses suunas

153. Presidendi rahvusvähemuste ümarlaua struktuuri muudeti 2003. aastal, mil lisandus rahvusvähemuste esindajate koda. Sellega täienes ümarlaua esinduslikkus. Piirkondlikul ja kohalikul tasandil on olnud paljutõotavaid algatusi luua uusi rahvusvähemuste nõuandestruktuure, viimane neist otsus Tallinna linna rahvusvähemuste konsultatiivnõukogu.

b) Lahtised küsimused

154. Hoolimata teatud edusammudest võiks arendada ja kindlustada nõuandeorganite staatust ja rolli rahvusvähemustega seotud otsustusprotsessis. Nõuandekomitee märgib sellega seoses, et algatusi, millel võib olla kaudne, kuid oluline mõju rahvusvähemuste kaitsele, nagu näiteks eesti keele arengustrateegia, ei ole järjekindlalt arutatud rahvusvähemuste esindajatega. On tehtud ettepanekuid lisada ulatuslikud ja piisavalt rahastatud konsultatsioonistruktuuride tagatised uude välja pakutud rahvusvähemuse seadusesse.

Soovitused

155. Eesti peaks võtma edasisi meetmeid rahvusvähemust esindavate nõuandeorganite rolli kindlustamiseks ja kaaluma seda ka seoses arutlustes välja pakutud uue rahvusvähemuse seadusega.

Aktiivne osalemine majanduselus

Esimese etapi järeldused

156. Oma esimeses arvamuses järeldas nõuandekomitee, et töötus näib rahvusvähemuste hulka kuuluvaid isikuid ebaproportsionaalselt mõjutavat ja soovitas valitsusel ostustavalt tegelda selle probleemi lahendamiseга.

Hetkeseis

a) Areng positiivses suunas

157. Eesti on tunnustanud vajadust oluliselt parandada arengujärge Ida-Virumaal, piirkonnas, kus elab suur hulk rahvusvähemuste hulka kuuluvaid isikuid ja kus on riigi kõrgeim töötuse määr. Samuti on positiivne, et piirkonna arenguplaanide koostamisel on konsulteeritud Ida-Virumaa rahvusvähemuste ümarlauaga. Asjaomaste asutuste väitel töötute arv Ida-Virumaal 2004. aastal veidi vähenes.

b) Lahtised küsimused

158. Rahvusvähemuste hulka kuuluvad isikud on töötusest endiselt oluliselt rohkem mõjutatud kui elanikkonna enamus ning nende arv tööturu teatud sektorites, kaasa arvatud halduses, on märkimisväärselt madal. Rahvusvähemuse hulka kuuluvate noorte naiste töötuse tase on eriti murettekitav ja seepärast on positiivne, et EL poolt võrdsete võimaluste soodustamiseks tööturul käivitatud EQUAL-programmi rakendamisel on nendele pööratud eritähelepanu.

159. Kuigi rahvusvähemustesse kuuluvate isikute olukorda tööturul mõjutavad mitmed tegurid, on esmatähtis tagada, et tööturul ei oleks otsest ega kaudset diskrimineerimist, ja sellega seoses on töölepingu seaduses sisalduvate uute õiguslike diskrimineerimisvastaste tagatiste rakendamine ja järelevalve erilise tähtsusega (vt ka artikli 4 kommentaare).

Soovitused

160. Ametiasutused peaksid edaspidi tegelema rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute ebaproportsionaalselt kõrge töötuse määraga Ida-Virumaal ja mujal, käivitades piirkondlikke algatusi ja meetmeid võitluseks otsese ja kaudse diskrimineerimisega tööturul. See peaks samuti suurendama rahvusvähemuste hulka kuuluvate kvalifitseeritud isikute värbamist avaliku teenistusse.

Eesti keele oskuse nõue tööturul

Esimese etapi järeldused

161. Oma esimeses arvamuses rõhutas nõuandekomitee, et eesti keele oskuse nõuet peaks kohaldama ainult seal, kus see on vajalik avalikkuse huvide kaitsmisel, ja komitee juhtis tähelepanu nende isikute olukorrale, kes olid juba saanud keeleoskuse tõendid varem kehtinud korra kohaselt. Komitee pidas ka hädavajalikuks, et ametnikele, kes asjakohaseid õigusakte rakendavad, antaks piisav ülevaade kohaldatavatest inimõiguste normidest.

Hetkeseis

a) Areng positiivses suunas

162. Riigikogu muutis 10. detsembri 2003 otsusega keeleseaduse paragrahvi 28, pikendas tähtajatult tööalaste «vanade» keeleoskuse tunnistuste kehtivust. Lisaks sellele on Keeleinspeksioon teadlik, et erasektoris peaksid nad teostama järelevalvet ainult nende töötajate üle, kelle keeleoskuse nõue on tihedalt seotud avaliku huviga.

b) Lahtised küsimused

163. Näib, et praegused eesti keele oskuse nõuded on mõnes sektoris ebarealistlikud ja ei võta täielikult arvesse tegelikku olukorda, sellele viitab ebatavaliselt suur arv Keeleinspeksiooni avastatud seaduserikkumisi. 2003. aastal viis inspeksioon läbi 2400 kontrolli ja leidis, et keeleseadust rikuti 1899 juhtumil. 2004. aastal leiti taas seaduserikkumisi suures enamikus kontrollitud juhtumitel ja väärteomenetluste arv kasvas märkimisväärselt, sealhulgas trahviti 257 avaliku teenistuse töötajat (enamik neist politseinikud ja kinnipidamisasutuste personal) ja 129 vene koolide õpetajat.

164. Samuti näib, et eesti keele oskuse nõuded ei arvesta piisaval määral piirkondlike iseärasustega. Näiteks kontrollis keeleinspeksioon Kohtla-Järve linnaametnike eesti keele oskust aastatel 1997-2003 ning tegi järelduse, et 83 protsendil ei olnud nõuetekohast keeleoskust. Järelkontrollis jõudis inspeksioon järeldusele, et 85 protsenti asjassepuutuvatest isikutest ei olnud oma keeleoskust parandanud. On selge, et jäik keelenõuete rakendamine on sellistel asjaoludel ebareaalne ja sellel oleks negatiivne mõju tööturu olukorrale ning teatud avalike organite toimimisele.³

165. Mõnes sektoris on keeleseaduse rakendamine tekitanud uusi probleeme. Seda näiteks vanglates, kus personali eesti keele oskuse tagamine võib väidetavalt kaasa tuua puudujääke personali vene keele oskuses, vene keel on aga seal esmatähtis, kuna enamik vange kõneleb vene keelt.

166. Lisaks valitseb rahvusvähemuste seas ebakindlus erasektoris eesti keele oskuse nõuete ulatuses. Näiteks ei ole paljudele selge, kas valitsuse määrusega 15. mail 2001 kehtestatud kesktaseme eesti keele oskuse nõuet teatud müügi ja teenustega tegelevatele töötajatele tu-

³Vt Ilmar Tomusk, Keeleinspeksiooni peadirektor, «Kohtla-Järve – eesti linn Ida-Virumaal» (2003)

leb kohaldada kõikidele isikutele, kellel on kohustus anda informatsiooni kaupade ja teenuste kvaliteedi, hinna ja päritolu kohta, või piisab sellest, kui teenindusvõi müügiettevõttes on kohal keegi, kellel on selline oskus olemas.

Soovitused

167. Üldiselt peaksid asjaomased asutused tagama, et Keeleinspeksioon ja muud asjaomased asutused ei jälgiks töötajate ja avalike teenistujate eesti keele oskust liiga ettekirjutusliku lähenemisega ja et võetaks täielikult arvesse rahvusvähemuste kaitset.
168. Igas tööturu sektoris tuleks üle vaadata enamasti 2001. aastal kehtestatud eesti keele oskuse nõuded, et need oleksid realistlikud, ühemõttelised ja proportsioonis taotletava eesmärgiga ega takistaks ebakohaselt rahvusvähemuste hulka kuuluvatel isikutel juurdepääsu tööturule ja seal osalemist.

RAAMKONVENTSIOONI ARTIKLID 17 JA 18

Piiriülesed kontaktid

Esimese etapi järeldused

169. Oma esimeses arvamuses rõhutas nõuandekomitee, et uut viisarežiimi Vene Föderatsiooniga tuleks rakendada nii, et ei piirata rahvusvähemustesse kuuluvate isikute õigust luua ja säilitada piiriüleseid kontakte. Komitee toetas samuti katseid sõlmida täiendavaid kahepoolseid vähemusrahvuste kaitset puudutavaid kokkuleppeid.

Praegune olukord

- a) Areng positiivses suunas
170. Eesti ja Vene Föderatsioon sõlmisid oktoobris 2003 uue kokkuleppe, mis lihtsustab piirialade elanike viisamenetlust.
- b) Lahtised küsimused
171. Endiselt on vaja pikendada piiriäärsete alade lihtsustatud viisarežiimi kehtivusaega. Vene Föderatsiooniga taasalanud piirilepingu sõlmimist puudutavate läbirääkimiste edukas lõpuleviimine mõjub tõenäoliselt positiivselt rahvusvähemustesse kuuluvate isikute piiriülestele kontaktidele.
172. Nõuandekomitee soovib juhtida tähelepanu vajadusele viia läbi edasisi kahepoolseid projekte, et lahendada Peipsi järvega seotud keskkonnaküsimusi koostöös rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikutega, kes elavad järveäärses piirkonnas, kus kalapüük on traditsiooniliselt olnud põhitegevusalaks.

Soovitused

173. Eesti peaks jätkama piiriüleste kontaktide hõlbustamist Eesti ja Vene Föderatsiooni vahel ning kaasama rahvusvähemuste hulka kuuluvaid isikuid asjaomastesse kahepoolsetesse algatustesse.

III. KOKKUVÕTVAD MÄRKUSED

174. Nõuandekomitee leiab, et Ministrite Komitee peaks kaaluma Eesti suhtes järgmiste järelduste ja soovitude projekti vastuvõtmist.

Areng positiivses suunas

175. Eesti on astunud samme raamkonventsiooni täielikumaks rakendamiseks ning võtnud arvesse nõuandekomitee esimest arvamust 2001. aasta septembrist ja Ministrite Komitee järeldusi 2002. aasta juunist. Mitmetes olulistes valdkondades on ametiasutused tegelnud õigusaktide ja praktika puudustega ning sealjuures tõhustanud dialoogi rahvusvähemuste ja kodanikuühiskonna esindajatega.
176. Naturalisatsiooniga seoses on kasutusele võetud positiivseid meetmeid, et muuta protsessi ligipääsetavamaks ja kiiremaks; kodakondsuse saanud isikute hulk on viimasel ajal suurenenud.
177. Eesti on teinud õigusaktidesse muudatusi, mis tagavad olulise paindlikkuse keskkoolide õppekeele osas, võimaldades koolidel taotleda erandit nõudest kehtestada aastast 2007 põhiõppekeelena eesti keel.
178. Eesti on tegelnud teatud probleemidega keelt käsitlevates õigusaktides, sealhulgas tühistanud eesti keele oskuse nõude valimiskandidaatidele ja pikendanud tööalase eesti keele oskuse tunnistuste kehtivust.
179. Takistused avalike isiklikku laadi siltide väljapanemisel vähemusrahvuse keeles on vähenenud seoses muudatustega Keeleinspektsiooni tegevuses.

Murettekitavad teemad

180. Kodakondsuseta isikute arv on endiselt murettekitavalt suur. Hoolimata võetud positiivsetest meetmetest naturalisatsiooni hõlbustamiseks, on keeleeksam ja muud tegurid siiski veel paljudele takistuseks.
181. Asjaomased asutused ei ole piisavalt ette valmistanud kavandatud üleminekut eesti keelele kui põhiõppekeelele keskkoolides, mille korral vähemalt 60 protsenti õpetusest toimub eesti keeles; puudujääke on nii õpetajate koolituses kui ka erandi taotlemise menetluses.
182. Rahvusvähemuste keelte vabatahtlikku õpet puudutavad uued seadusesätted ei ole andnud põhikoolides olulisi tulemusi. Sellele lisaks ei ole veel piisavalt laialdaselt rakendatud algatusi eri kogukondade õpilaste omavaheliste suhete toimimiseks kõigil haridusastmetel.
183. Hoolimata mõningatest edusammudest halduspraktikas, sisaldab keeleseadus endiselt raamkonventsiooni mõistes problemaatilisi elemente, muu hulgas isiklikku laadi siltidega seonduv.
184. Riigikeele oskuse tööalased nõuded ei võta täielikult arvesse tegelikku olukorda asjakohastes valdkondades, näiteks korrakaitstes, ja geograafilistes piirkondades.
185. Endiselt mõjutab töötus ebaproportsionaalselt rahvusvähemustesse kuuluvaid isikuid, eriti noori naisi, Ida-Virumaal ja mujal.
186. Rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute osakaal avalikus teenistuses on suhteliselt väike, eriti halduse kõrgematel tasanditel.

187. Vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seadust ei ole muudetud, kuigi seda peetakse üldiselt ebatõhusaks.
188. Eesti on parandanud diskrimineerimisvastaseid tagatise mõnes valdkonnas, kuid sellealase laiaulatusliku õigusakti eelnõu ei ole veel vastu võetud.

Soovitused

189. Lisaks meetmetele, mis on toodud nõuandekomitee arvamuse üksikasjalikke soovitusi sisaldas I ja II osas, kutsume asjaomaseid asutusi raamkonventsiooni paremaks rakendamiseks võtma kasutusele järgmisi meetmeid.
- Edendada positiivseid meetmeid naturalisatsiooni hõlbustamiseks ja soodustamiseks, seda ka suureneva tasuta riigikeelekoolituse abil.
 - tõhustama koolitust ja muid abinõusid, mida on vaja üleminekuks eesti keelele kui põhiõppekeelele keskkoolides, ja kehtestama üheselt mõistetava menetluse nimetatud üleminekust erandi taotlemiseks.
 - Vaatama üle põhikoolis rahvusvähemuste keelte vabatahtlikku õpet puudutavate seadusätete toimimise.
 - Võtma edasisi meetmeid eri kogukondade õpilaste omavaheliste suhete hõlbustamiseks.
 - Astuma samme keelseaduse täielikuks kooskõlastamiseks raamkonventsiooniga, seda ka isikliku laadi siltide osas.
 - Vaatama üle eesti keele oskuse nõuded erinevates tööturusektorites, et need oleksid realistlikud, üheselt mõistetavad ja proportsionaalsed.
 - Jätkama rahvusvähemuste hulka kuuluvad isikute ebaproportsionaalselt kõrge töötuse taseme vähendamist, käivitades selleks piirkondlikke arengualgatusi ja rakendades meetmeid otsese ja kaudse diskrimineerimise vastu tööturul.
 - Soodustama rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute töölevõtmist avalikus teenistuses.
 - Tegelema puudustega vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seaduses, valmistades asjaomastega konsulteerides ette eelnõu, mis on ulatuslikum ja võtab paremini arvesse rahvusvähemustesse kuuluvate isikute tänase päeva muresid.
 - Viia lõpule töö ulatusliku diskrimineerimisvastase seadusega.

Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon Kolmas aruanne Eesti kohta

24. juunil 2005

EESSÕNA

Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon (ECRI) loodi Euroopa Nõukogu poolt. See on sõltumatu organ, mis jälgib inimõiguste austamist ning on spetsialiseerunud rassismi ja sallimatuse küsimustele. ECRI koosneb sõltumatutest ja erapooletutest liikmetest, kes on komisjoni nimetatud nende moraalsete tõekspidamiste põhjal ja tänu pikaajalistele kogemustele rassismi, ksenofoobia, antisemitismi ja sallimatuse vastu võitlemisel.

Üks ECRI töö põhialuseid on riigiti lähenemine, mille käigus komisjon analüüsib rassismi ja sallimatuse alal valitsevat olukorda igas Euroopa Nõukogu liikmesriigis ning teeb soovitusi ja ettepanekuid, kuidas tuvastatud probleeme lahendada.

Riigiti lähenemisel koheldakse kõiki Euroopa Nõukogu liikmesriike võrdsetel alustel. Töö toimub 4/5 aastaste tsüklitena, kujuures aastas kaetakse 9/10 riikidest. Esimese ringi aruanded valmisid 1998. a lõpul ning teise ringi ettekanded 2002. a lõpul. Kolmanda ringi aruandeid hakati koostama 2003. a jaanuaris.

Kolmanda ringi aruanded keskenduvad «elluviimisele». Nendes uuritakse, kas ECRI eelmistes aruannetes nimetatud soovitusi on järgitud ja ellu viidud, ning kui see nii on, siis millise edu ja tulemuslikkusega. Kolmanda ringi aruannetes käsitletakse ka nn «eriti tähtsaid küsimusi» erinevates maades; neid on kirjeldatud igas aruandes üksikasjalikumalt.

Aruannete ettevalmistamisel analüüsiti dokumente, külastati vastavat riiki ja vesteldi konfidentsiaalsel pinnal ametivõimudega.

ECRI aruanded ei ole valminud uuringute ega tunnistuste põhjal. Tegemist on analüüsiga, mis põhineb paljudest erinevatest allikatest saadud informatsioonil. Läbi uuriti ka hulgaliselt riigisiseseid ja rahvusvahelisi kirjalikke allikaid. Vastavate riikide külastamisel kohtuti üksikasjaliku teabe saamiseks otseselt asjaomaste ringkondadega (nii avaliku kui ka kolmanda sektori esindajatega). Konfidentsiaalne dialoog võimuesindajatega annab neile võimaluse vajaduse korral teha ettepanekuid aruande projekti muutmiseks, nimelt võimalike faktiivide parandamiseks. Ametivõimud võivad soovi korral ka paluda, et nende seisukohad lisataks ECRI lõpparuandele lisana.

Käesoleva aruande koostas ECRI oma kohustuste raames. See kajastab olukorda seisuga 24. juuni 2005. Hiljem toimunud muudatusi aruanne ei sisalda, neid ei ole arvestatud ka ECRI järeldestes ja soovitustes.

KOKKUVÕTE

Pärast ECRI teise aruande avaldamist 23. aprillil 2002 on Eesti teinud edusamme mitmetes aruandes nimetatud valdkondades. Eesti kodakondsuse saanud kodakondsuseta isikute arv on püsivalt kasvanud. 2004. a muudeti kodakondsusseadust, mis võimaldab anda lihtsustatult Eesti kodakondsuse puuetega isikutele ja alla 15-aasta vanustele lastele. Lisaks laiendati 2004. a õiguskantsleri volitusi, mille alusel tal on nüüd õigus uurida diskrimineerimise juhtumeid. 2004. a muudeti ka karistusseadustikku, millega keelustati vihkamisele õhutamine ja peale muude diskrimineerimisvormide ka rassil, rahvusel ning nahavärvil põhinev diskrimineerimine. Samuti muudeti 2004. a töölepingu seadust, võttes sellesse sisse sätteid, mis puudutavad diskrimineerimist tööjõuturul.

Kuid mitmeid ECRI teises aruandes toodud soovitusi ei ole rakendatud või need on ainult osaliselt ellu viidud. Hoolimata kodakondsuse seaduse muudatustest on Eestis veel ikkagi umbes 139 000 kodakondsuseta inimest. Osaliselt on see tingitud raskustest seoses kodakondsuseksami ettevalmistamiseks vajaliku tasuta eesti keele kursustel osalemisega. Venekeelses kogukonnas on ka ebaproportsionaalselt suur tööpuudus. ECRI märgib ka, et Eestis on ikka veel väga suur puudus kvalifitseeritud Eesti keele õpetajatest. Samuti ei ole Eesti võtnud vastu laiahaardelist diskrimineerimise vastast seadust ning rahvusvähemuste õigusi ja seisundit puudutavat seadust. Eesti ei ole välja töötanud spetsiaalset poliitikat vähemusrühmade integreerimise parandamiseks nende erivajadusi arvestades. Integratsiooni Sihtasutus on pööranud enim tähelepanu vähemusrühmade integreerimise keelilisele küljele, jättes unarusse teised tähelepanu nõudvad aspektid, nagu näiteks tööhõive ja haridus. Eesti ei ole ka välja töötanud järjekindlat eesti ja vene kogukonna lähendamise poliitikat. Samuti on Eestil veel vaja põhjalikult uurida holokausti Eestis ning anda sellele õigusega kuuluv koht. Mõned elektroonilised meediaväljaanded jätkavad praktiliselt karistamatult antisemitistlike artiklite avaldamist. Ka Eestis elavas mustlaste kogukonnas on tööpuudus ja diskrimineerimine hariduse valdkonnas ebaproportsionaalselt suur, kuid võimud ei pööra sellele peaaegu mingit tähelepanu. Korrakaitseametnikud ei ole saanud rassismi ja rassilise diskrimineerimise alal mingit koolitust. Lisaks ei ole Eesti rassistitiseerinud mitte ühtegi ECRI teises aruandes mainitud Euroopa või rahvusvahelist lepingut.

Käesolevas aruandes soovib ECRI Eesti võimudele meetmeid mitmes valdkonnas. Soovitatakse jätkata kodakondsuse andmist suuremale arvule kodakondsuseta isikutele. ECRI teeb ettepaneku pakkuda kodakondsuseta isikutele, kes soovivad saada Eesti kodakondsust, tasuta keeletunde ning jätkata eesti keele õpetajate väljaõpet. ECRI on ka seisukohal, et vähemusrahvuste kultuurautonoomia seadust tuleks muuta, nii et see peegeldaks praegust Eesti ühiskonnas valitsevat olukorda. Samuti soovib ECRI tungivalt, et Eesti võtaks võimalikult kiiresti vastu diskrimineerimise vastase seaduse ning rahvusvähemuste õigusi ja staatust puudutava seaduse. ECRI tahab ka Eesti võimudele rõhutada, kui oluline on luua eraldi organ, mis oleks spetsialiseerunud rassismi ja rassilise diskrimineerimise vastasele võitlusele. Samuti soovib ECRI Eestil jätkata õpetajate koolitust, eriti peamiselt venekeelse elanikkonnaga Ida-Viru maakonnas, et tagada õpetajate olemasolu haridusreformiks, mis näeb ette, et kõigis riigikoolides õpetatakse aastast 2007/2008 alates kümnendast klassist 60% ainetest eesti keeles.

I. EESTI KOHTA KOOSTATUD ECRI TEISE ARUANDE JÄRELKAJAD

Rahvusvahelised õigusaktid

1. ECRI märkis oma teises aruandes, et Eesti on alla kirjutanud Euroopa inimõiguste konventsiooni 12. protokollile, ning tegi soovitusi see protokoll võimalikult kiiresti ratifitseerida. Samuti mainis ECRI oma aruandes, et talle oli teatavaks saanud, et Eestis toimuvad arutlused töösuhetes diskrimineerimist käsitleva ILO 111. konventsiooni ratifitseerimise üle ning et konventsioon ratifitseeritakse pärast seda, kui Riigikogu on vastu võtnud vastavad siseriiklikud õigusaktid. Seetõttu lootis ECRI, et ratifitseerimine toimub lähimas tulevikus. Samuti julgustas ECRI Eestit esitama avaldust rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni artikli 14 alusel.
2. ECRI märgib, et Eesti ei ole ratifitseerinud Euroopa inimõiguste konventsiooni 12. protokollile. Samas tervitab ECRI asjaolu, et Eesti ratifitseeris 8. juunil 2005 ILO 111. konventsiooni. Eesti on märkinud, et kuigi ta ei ole esitanud avaldust rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni artikli 14 alusel, kavatakse seda teha ajaks, kui esitatakse järgmine aruanne Rassilise Diskrimineerimise Likvideerimise Komiteele, mis ECRI arusaamise järgi toimub paari aasta pärast.
3. Oma teises aruandes julgustas ECRI Eestit astuma samme siseriiklike õigusaktide vastuvõtmiseks, mis võimaldaksid ratifitseerida hariduse alal diskrimineerimise vastu suunatud UNESCO konventsiooni. Samuti soovitas ECRI ratifitseerida välismaalaste kohalikul tasandil avalikus elus osalemise Euroopa konventsiooni ja kodakondsuse Euroopa konventsiooni, piirkondlike või vähemuskeelte Euroopa harta ning sisserännanud tööliste õigusliku seisundi Euroopa konventsiooni.
4. Eesti on maininud, et ta ei ole astunud samme hariduse alal diskrimineerimise vastu suunatud UNESCO konventsiooni ratifitseerimiseks, sest on arvamisel, et kuna konventsiooni sätted on juba Eesti siseriiklikes õigusaktides kajastatud, siis ei annaks ratifitseerimine nendele midagi juurde. ECRI märgib ka, et Eesti ei ole ratifitseerinud välismaalaste kohalikul tasandil avalikus elus osalemise Euroopa konventsiooni. Lisaks nimetas Eesti, et tal ei ole kavatsust ratifitseerida kodakondsuse Euroopa konventsiooni ning piirkondlike või vähemuskeelte Euroopa harta. Eesti ei ole ka ratifitseerinud sisserännanud tööliste õigusliku seisundi Euroopa konventsiooni.
5. Pärast ECRI teise aruande avaldamist avati 28. juulil 2003 ratifitseerimiseks arvutisüsteemide kaudu toimepandud rassistliku või ksenofoobse iseloomuga küberkuritegude kriminaliseerimise konventsiooni lisaprotokoll. Eesti on teatanud, et selle protokollile ratifitseerimine on käimas. Eesti on ka öelnud, et ta ei ole alla kirjutanud 1. juulil 2003 jõustunud rahvusvahelisele konventsioonile võõrtööliste ja nende perekonnaliikmete kaitseks, ning ECRI-le jäi mulje, et Eesti ei kavatsengi seda teha.

Soovitused:

6. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti ratifitseeriks Euroopa inimõiguste konventsiooni 12. protokollile. Lisaks soovib ECRI Eestil võimalikult kiiresti ratifitseerida töösuhetes diskrimineerimist käsitleva ILO 111. konventsiooni ning esitada avaldus rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni artikli 14 alusel.

7. ECRI kordab ka soovitusi, et Eesti ratifitseeriks hariduse alal diskrimineerimise vastu suunatud UNESCO konventsiooni, välismaalaste kohalikul tasandil avalikus elus osalemise Euroopa konventsiooni, kodakondsuse Euroopa konventsiooni, piirkondlike või vähemuskeelte Euroopa harta ning sisserännanud tööliste õigusliku seisundi Euroopa konventsiooni.
8. Samuti soovib ECRI Eestil ratifitseerida arvutisüsteemide kaudu toimepandud rassistliku või ksenofoobse iseloomuga küberkuritegude kriminaliseerimise konventsiooni lisaprotokoll ja rahvusvaheline konventsioon võõrtööliste ja nende perekonnaliikmete kaitseks.

Põhiõigusnormid

Kodakondsuse seadus

9. Arvestades nõuet, et Eesti kodakondsuse taotlejad peavad oskama eesti keelt, soovitas ECRI oma teises aruandes tungivalt, et Eesti parandaks eesti keele õpet kogu riigis, eriti aga nendes piirkondades, kus eesti keelt üldiselt ei kasutata igapäevase suhtluskeelena ning et vastavat koolitust võimaldataks tasuta kõigile Eesti kodakondsuse soovijatele. ECRI leidis ka, et on vaja võtta täiendavaid meetmeid suurendamiseks mittekodanike teadlikkust keeleeksami nõuete kohta ning vähendada kartust eksami sisu osas.
10. 2004. a jaanuaris muudeti kodakondsuse seadust, mille järgi riik hüvitab 50% Eesti kodakondsuse taotlejate poolt kodakondsuse taotlemiseks läbitud keeleõppe maksumusest. Antud sätte juures on siiski üks tingimus, mis näeb ette, et 50% keeleõppe maksumusest hüvitatakse ainult keeleeksami edukalt sooritanutele. Seetõttu on paljud mittekodanikud pidanud käima kodakondsuseksamiks õppimas tasulistest erakeelekoolides. ECRI-t on informeeritud, et paljudel kodakondsuseta isikutel, kes sooviksid eesti keelt kodakondsuseksami jaoks õppida, ei ole piisavalt vahendeid keeletundide eest tasumiseks. Seetõttu vähendab tekkinud olukord märgatavalt nende Eesti kodakondsuse saamise võimalusi. Tundub ka, et riik ei suuda värvata Ida-Virumaale, kus venekeelset elanikkonda on kõige rohkem, piisaval arvul nõutud kvalifikatsiooniga eesti keele õpetajaid. Näiteks Narvas ja Virumaal on ikka veel väga vähe kvalifitseeritud eesti keele õpetajaid. ECRI märgib ka, et kuigi keeleeksamit on lihtsustatud, leiavad paljud mittekodanikud ikka veel, et see on liiga raske. ECRI andmetel sooritas 2003. a eksami edukalt 63% eksamil käinutest. Kuid ECRI märgib ka seda, et paljud, eriti need inimesed, kes on Eestis sündinud, peavad keeleeksami nõuet solvavaks ja alandavaks.¹
11. Kõik põhikooliõpilased, kes õpivad vene õppekeelega koolides, peavad enne keskkooli minekut sooritama eesti keele eksami. Juhul kui antud riigieksam toimub riiklikuksamikomisjoni järelevalve all, ei pea need õpilased Eesti kodakondsuse saamiseks enam keeleeksamit tege-ma. Kuid kui kool ei kutsu riiklikuksamikomisjoni esindajaid eksamit jälgima, siis ei võeta eksami sooritanud õpilaste tulemusi Eesti kodakondsuse taotlemisel arvesse. ECRI märgib, et selline olukord on tekitanud probleeme paljudele õpilastele, kes sooritasid eksami ilma riiklikuksamikomisjoni esindajate kohalolekuta, sest mitte kõik koolid ei kutsu järjekindlalt eksamikomisjoni eksamit jälgima. Tulemuseks on, et paljud õpilased ei saa eespool nimetatud erandit kasutada.
12. Seoses asjaoluga, et kodakondsuse seadus keelab Eesti kodakondsuse andmise endistele sõjaväelastele ja julgeolekutöötajatele ning nende abikaasadele, avaldas ECRI oma teises aruandes arvamust, et endistele sõjaväelastele ja julgeolekutöötajatele kodakondsuse andmisest

¹ Kodakondsuseta isikute olukorda kirjeldatakse täpsemalt peatükis "Eriti tähtsad küsimused".

keeldumine tuleks otsustada konkreetsest isikust ja olukorrast lähtudes, mis võimaldaks teha erandeid humaansuskaalutlustel.

13. Olukord ei ole ECRI teisest aruandest saadik eriti muutunud, sest paljudel pensionile läinud endistel sõjaväelastel on ikka veel raske Eesti kodanikeks saada. Riigi statistika andmetel on pärast ECRI teist aruannet antud Eesti kodakondsus vaid kahele endisele pensionil olevale sõjaväelasele. Ja kuigi endised sõjaväelased, kellel on eestlasest abikaasa, on eespool nimetatud keelu alt vabastatud, informeeriti ECRI-t, et selle erandi alusel kodakondsuse saamine on nii keeruline, et seda võimalust kasutavad väga vähesed. ECRI märgib ka, et sõjaväelased on sageli sunnitud pöörduma kohtu poole, et saavutada Vene Föderatsiooni ja Eesti vahel sõlmitud rahvusvahelise lepingu sätete täitmist, mis näeb ette neile alalise elamisõiguse andmist. Peale sellemärgib ECRI, et seadus ei luba endiste sõjaväelaste abikaasadel ikka veel Eesti kodakondsust taotleda.

Soovitused:

14. ECRI soovib Eesti võimuorganitel tagada kodakondsuseta isikutele, kes soovivad taotleda Eesti kodakondsust, tasuta kõrge kvaliteediga keeleõpe olenemata asjaolust, kas neil õnnestub eksami eesti keele osa sooritada või mitte.
15. ECRI soovib Eesti võimuorganitel välja töötada poliitika, mille kohaselt riikliku eksamikomisjoni liikmetel oleks kohustus viibida kohal iga kord, kui vene õppekeelega põhikoolide õpilased teevad keeleeksamit, et anda neile õpilastele võimalus olla vabastatud kodakondsuseksami keeleksami osast.
16. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti võimuorganid käsitleksid Eesti kodakondsust taotlevate pensionäridest endiste sõjaväelaste ja nende abikaasade olukorda konkreetsest isikust ja olukorrast lähtudes.

Keeleseadus

17. Oma teises aruandes soovitas ECRI jälgida tähelepanelikult keeleseaduse rakendamist ja kohaldada seda rangelt kooskõlas seaduse §-ga 21, mis piirab seaduse reguleerimisala rahvusvahelise õiguse alusel lubatud ning seaduses loetletud avalike huvidega ja nõuab proportsionaalsust taotletava seaduse eesmärgiga.
18. Eesti ametivõimud on märkinud, et Keeleinspeksioon jälgib jätkuvalt keeleseaduse rakendamist nii avalikus kui ka erasektoris. Keeleinspeksioonil on õigus kontrollida avalikkusele teenuseid osutavate erasektori töötajate eesti keele oskust (näit. arstid, apteekrid jne.), sest neid teenuseid osutatakse avalikkuse huvides. Keeleinspeksioon võib määrata trahvi, kui ettekirjutus eesti keele oskuse omandamiseks on korduvalt täitmata jäetud. Eesti võimuorganid nimetasid ECRI-le, et Keeleinspeksioon teostab umbes 1000 kontrolli aastas. ECRI-le tundub siiski, et puudub süsteem, kuidas kontrollida Keeleinspeksiooni tööd keeleseaduse rakendamisel. Selles küsimuses on õiguskantsler² juhtinud Haridusministeeriumi tähelepanu vajadusele keeleseadust muuta, et täpselt määratleda Keeleinspeksiooni roll. See on eriti vajalik põhjusel, et keeleseaduses sätestatud keeleoskuse nõue võib suurendada venekeelse vähemuse diskrimineerimise ohtu tööjõuturul, eriti erasektoris. ECRI märgib, et Eestis ei ole selles küsimuses veel läbi viidud ühtegi uurimust, ka mitte Integratsiooni Sihtasutuse poolt, kes on programmi «Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007» järgi vähemusrühmade ühiskonda integreerimise eest vastutav asutus. ECRI-le tundub ka, et Keeleinspeksioon ei arvesta keeleseaduse rakendamisel piirkondlike iseärasustega. Mainiti näiteks asjaolu, et Ida-Virumaa era-

²Õiguskantsleri institutsiooni kirjeldatakse lähemalt peatükis "Spetsiaalsed organid ja institutsioonid".

sektori töötajatelt on ebarealistlik oodata eesti keele vabalt kõnelemist, sest nagu eespool öeldud, on tegemist valdavalt venekeelse piirkonnaga.

19. ECRI rõhutas oma teises aruandes, et eesti keele oskuse nõuetega peaks kaasnema pidev püüe pakkuda kõrgetasemelist ja kergesti kättesaadavat tasuta keeleõpet kogu Eestis.
20. Pärast ECRI teist aruannet on Integratsiooni Sihtasutus käivitanud terve rea eesti keele õpetajate koolitusprogramme. Ka Euroopa Liit on rahastanud mitmeid projekte Narvas, kus töötutele venekeelsetele elanikele pakuti täiendavaid eesti keele kursusi. Sellest hoolimata on vähemuste esindajad märkinud, et heatasemelisi ja tasuta eesti keele kursusi täiskasvanutele ei ole ikka veel piisavalt. Nad on arvamusel, et selliseid kursusi peaks korraldama riik ning et riigi ülesanne on ka kontrollida nende tulemuslikkust. ECRI märgib antud küsimuses murelikult, et kuigi Keeleinspeksioon teostab regulaarset kontrolli nii avalikus kui erasektoris, ei ole paika pandud mingeid programme, mis pakuksid venekeelsele täiskasvanud elanikkonnale kergesti kättesaadavaid keelekursusi.

Soovitused:

21. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti võimud kontrolliksid rangelt keeleseaduse rakendamist. Selles osas soovib ECRI seadusega täpselt määratleda Keeleinspeksiooni roll ja volitused, eriti seoses keeleoskusega erasektoris.
22. Muukeelse elanikkonna edasiseks integreerimiseks Eesti ühiskonda soovib ECRI Eesti võimuorganitel tungivalt tagada vähemusrühmadele kõrgetasemelised tasuta eesti keele kursused. Keelekursuste korraldamisel tuleks arvestada erinevate rahvusvähemuste vajadusi ning kursusi tuleks pakkuda üle kogu riigi.

Vähemusrahvuse kultuurautonoomia seadus

23. Oma teises aruandes leidis ECRI, et töö jätkumine vähemusrahvuse kultuurautonoomia seaduse alal on esmatähtis ning et kehtiv seadus ja selle rakendamine tuleks üle vaadata tihedas koostöös rahvusvähemuste esindajatega, et teha kindlaks ja kõrvaldada puudused ning kaitseta Eestis elavate rahvusvähemuste kultuuri ja identiteeti.
24. ECRI märgib, et vähemusrahvuse kultuurautonoomia seaduses on ikka veel palju puudusi, mis takistavad enamikul rahvusvähemustel seaduses sätestatud õigusi kasutamast. Seaduses on ikka veel säte, et kultuurautonoomia võivad moodustada ainult need rahvusvähemused, kus on vähemalt 3000 inimest. Kuid kuna seadus kohaldub ainult Eesti kodanikele, siis saavad seaduses sätestatud õigust praegu kasutada ainult neli rahvusvähemust. Seetõttu on vähemusrahvuse kultuurautonoomia seadusel väga piiratud rakendusala ning rahvusvähemuste esindajad on märkinud, et oma praegusel kujul see ei toimi.
25. Rahvusvähemuste esindajad on väljendanud muret ka asjaolu üle, et valitsus on suures osas eiranud nende esitatud kultuurautonoomia seaduse muutmise ettepanekuid ning et nendega ei ole seadust puudutavates küsimustes konsulteeritud. ECRI märgib ka, et seaduses ei võeta arvesse erinevate rahvusvähemuste erinevat olukorda Eestis. Sest kuigi need rahvusvähemused, milles on 3000 või rohkem Eesti kodanikke, omavad seaduse alusel õigust kultuurautonoomia moodustamiseks, on nende hulgas palju kodakondsuseta isikuid või mittekodanikke ning isegi kui nad loovad kultuurautonoomia, ei saa seda pidada selle kogukonna mõttes esindavaks organiks.

Soovitused:

26. ECRI soovib Eesti võimuorganitel muuta vähemusrahvuse kultuuriautonomia seadust, et seadusega sätestatud õigusi saaks kasutada rohkem rahvusvähemusi. Selleks soovib ECRI Eesti ametivõimudel astuda antud küsimuses rahvusvähemuste esindajatega dialoogi ning võtta arvesse nende soovitusi ja märkusi.
27. Oma teises aruandes soovitas ECRI, et säte, mis ei luba mittekodanikel valida kultuurimavalitsuste juhtorganeid ega olla neisse valitud, tuleks üle vaadata, eriti arvestades mittekodanike suurt hulka Eestis. ECRI märkis ka, et vähemusrahvuste kaitse raamkonventsiooni ratifitseerimisel tehtud Eesti deklaratsiooni kohaselt käsitletakse seaduse järgi rahvusvähemusena ainult Eesti kodanikke.
28. ECRI märgib, et mittekodanikel ei ole ikka veel võimalik valida kultuurimavalitsuste juhtorganeid ega olla neisse valitud. Peale selle ilmnes, et Eesti valitsusel ei olegi kavatsust olukorda muuta. ECRI märgib veel, et Eesti on jäänud oma rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooni ratifitseerimisel tehtud Eesti deklaratsiooni juurde, mille kohaselt käsitletakse rahvusvähemusena ainult Eesti kodanikke.

Soovitused:

29. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti võimuorganid võimaldaksid mittekodanikel valida kultuurimavalitsuste juhtorganeid ja olla neisse valitud.

Rahvusvähemuste õiguste seadus

30. ECRI märgib, et hoolimata eespool nimetatud puudustest vähemusrahvuse kultuuriautonomia seaduses tuleb Eestil veel vastu võtta rahvusvähemuste õigusi käsitlev seadus. Rahvusvähemuste esindajad mainisid ECRI-le korduvalt, et väga on vaja seadust, mis määratleks selgelt rahvusvähemuste seisundi Eestis ning kaitseks nende õigusi. ECRI märgib, et sellist seadust on korduvalt arutatud Vabariigi Presidendi rahvusvähemuste ümarlaual³ ning et see küsimus on seal üleval olnud kuus aastat. Ent kuigi viimastel aastatel on tulnud julgustavaid signaale, et poliitiline tahe kõnealuse seaduse vastuvõtmiseks on kasvanud, peab Riigikogu selleks vastava eelnõu esitama. Seetõttu juhib ECRI Eesti ametivõimude tähelepanu asjaolule, et rahvusvähemuste seisundit ja õigusi käsitlev seadus aitaks parandada nende integreerimist Eesti ühiskonda, ning soovib tungivalt Eesti võimuorganitel sellise seaduse vastuvõtmise protsessi kiirendada.

Soovitused:

31. ECRI soovib Eesti võimuorganitel tungivalt võtta vastu seadus, mis määratleks selgelt rahvusvähemuste õigused ja seisundi Eestis, et parandada nende integreerimist Eesti ühiskonda.

Kriminaalõigusnormid

32. Oma teises aruandes soovitas ECRI Eestil võimudel uurida Kriminaalkodeksi § 72 alusel (keelab rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda või diskrimineerimise õhutamise) algatatud kohtuasjade vähesust ja edukalt kulgenud süüdistusi, et hinnata kriminaalõigusnormide tõhusust võitlemisel rassilise vihkamise õhutamise ilmingute vastu.

³Vabariigi Presidendi rahvusvähemuste ümarlaua kohta vt peatükki "Spetsiaalsed organid ja institutsioonid".

33. Asja muudetud Eesti karistusseadustiku § 151 keelab avaliku üleskutse vihkamisele või vägivallale muuhulgas seoses rahvuse, rassi, nahavärvi, päritolu või usutunnistusega. Karistusseadustiku § 152 keelab diskrimineerimise rahvuse, rassi, nahavärvi jne põhjal. Eesti võimud on maininud, et ECRI teisele aruandele järgnenud perioodil on § 151⁴ alusel esitatud süüdistus neljas kohtuasjas. Kolm nendest on lahenduse juba saanud, neljas on veel pooleli. On registreeritud ka üks § 152 rikkumine, kuid süüdistust ei esitatud.
34. ECRI märgib, et karistusseadustiku järgi loetakse nende sätete esmakordset rikkumist väärteoks. Kriminaalkuriteoks loetakse rikkumisi ainult siis, kui rikkumisega kaasneb oluline kahju teise isiku õigustele või huvidele või avalikele huvidele. Kui «olulist kahju» ei tekitada, siis on selline tegu karistatav vaid 30-päevase arestiga või trahviga. ECRI märgib siinkohal, et vihkamiskuritegusid ei karistata alati rangelt, ning avaldab muret, et see võib saata vale sõnumi neile, kellel on kalduvus selliseid kuritegusid toime panna. ECRI-le teadaolevalt ei ole valitsus ka korraldanud mingeid selgituskampaaniaid, et avalikkusele neid seadusesätteid tutvustada. Ka see võib olla põhjuseks, miks kohtusse jõuab nii vähe juhtumeid, eriti kuna rassilise vihkamise kuritegude osas võib süüdistuse esitada ainult prokurör *proprio motu* (omal algatusel⁵). ECRI tervitab eespool nimetatud karistusseadustiku muudatusi, st § 151 ja 152 lisamist, kuid märgib, et seadustikus ei ole ikka veel sätet, mis keelaks juriidilistel isikutel rassismi või rassilise vihkamise õhutamise.
35. Seoses asjaoluga, et Eestis puudusid kriminaalõigusnormid, mis oleksid klassifitseerinud rassistliku elemendiga kuriteod rassistlikeks kuritegudeks, ning et kohtutel ei olnud volitusi arvestada rassistlike motiive otsuse tegemisel raskendava asjaoluna, soovitas ECRI oma teises aruandes koos üldsoovitusega nr. 7 vastavad sätted rassismi ja rassilise diskrimineerimise vastu võitlemise eesmärgil õigusaktidesse sisse viia.
36. Praegu ei ole Eesti karistusseadustikus sätteid, mis võimaldaksid arvestada kuriteo rassistliku elementi otsuse tegemisel raskendava asjaoluna. Kuid karistusseadustikku muudeti 2004. a juulis ning sinna lisati «madal motiiv», mida võib kriminaalmenetluses otsuse tegemist arvestada raskendava asjaoluna. Eesti võimude seletuste kohaselt võib «madal motiiv» tähendada ka rassistlikku motiivi, kuid selle sätte rakendamise kohta ei ole veel olnud ühtegi kohtuotsust, mis on osaliselt tingitud sellest, et säte on suhteliselt uus. Peale selle ei määratle karistusseadustik tavalisi rassistliku motiiviga kuritegusid rassistlike kuritegudena.

Soovitused:

37. ECRI soovib tungivalt, et Eesti võimuorganid aktiivsemalt esitaksid vihkamiskuritegude osas süüdistusi ning tagaksid, et sellistes kuritegudes süüdimõistetud isikuid karistataks kuriteo raskusastmele vastavalt. Samuti soovib ECRI võimudel korraldada üle riigi teadlikkuse tõstmise kampaaniaid, et nii korrakaitseametnikud kui ka rassismikuritegude ohvrid oleksid teadlikud karistusseadustiku § 151 ja 152 olemasolust.
38. ECRI soovib Eesti ametivõimudel vastavalt oma üldsoovitusele nr. 1 tagada, et kuriteo rassistlikku motiivi käsitletakс kriminaalmenetluses otsuse tegemisel raskendava asjaoluna.

⁴ Üks kohtuasi puudutas kolme isikut, kes olid grafitina joonistanud fašistlike sümboleid: kahele neist mõisteti kaheaastane ja ühele üheaastane vabadusekaotus. Teine kohtuasi puudutas isikut, kes sai umbes 500 eurot trahvi, sest oli televisiooni jutusaates SMS sõnumite saatmisega õhutanud rassilist vihkamist. Kolmas juhtum puudutas juutide vastasele vägivallale õhutamist internetis ning see kohtuotsus on edasi kaevatud.

⁵ Eesti võimude poolt võetud meetmeid, mis puudutavad kohtunike, prokuröride ja juristide koolitust rassismi küsimustes kohta, on täpsemalt kirjeldatud peatükis "Õigusmõistmine".

ECRI soovib võimudel tungivalt keelustada rassistlikud organisatsioonid. Veel soovib ECRI Eesti ametivõimudel lisada karistusseadustikku sätte, mis määratleks rassistliku motiiviga kuriteod rassistlike kuritegudena.

Tsiviil- ja haldusõigusnormid

39. ECRI märkis oma teises aruandes, et puudub tsiviil- ja haldusõigusnormistik, mis keelaks diskrimineerimise sellistes valdkondades nagu eluase, haridus või juurdepääs avalikele teenustele. Seetõttu soovitas komisjon tungivalt vastavate õigusaktide kehtestamist. ECRI leidis, et asjaomaste õigusaktide vastuvõtmiseks on just paras hetk, sest Eesti tsiviil- ja haldusõiguses olid toimumas mitmed muutused.
40. 21. oktoobril 2002 esitas Eesti Justiitsministeerium Riigikogule võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise seaduse eelnõu. Eelnõu eesmärgiks oli muuhulgas võtta üle nõukogu direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust, ja nõukogu direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel. Eelnõu keelustas muuhulgas otsese ja kaudse diskrimineerimise rassi, rahvusliku päritolu, nahavärvi, keele, päritolu ja usuliste tõekspidamiste alusel. Samuti sätestati võrdõiguslikkuse põhimõtted sellistes valdkondades nagu haridus, tööhõive, sotsiaalkindlustus, tervishoid ja juurdepääs avalikele teenustele ning karistused nende põhimõtete rikkumise eest. Eesti võimud on ECRI-le maininud, et nimetatud eelnõu võeti 2003. a algul tagasi, sest leiti, et selles sisalduvad diskrimineerimist ja võrdõiguslikkust puudutavad sätted on juba olemas põhiseaduses. ECRI leiab, et kõnealune otsus on Eesti diskrimineerimise vastases võitluses tagasiminekuks, eriti just seetõttu, et eelnõule oli rahvusvähemuste tugev toetus. Rahvusvähemuste esindajate arvates on eelnõu rahvusvahelistele õigusnormidele vastav mõjukas õigusakt. Komisjonile mainiti ka, et Eestis on sellise seaduse järele tungiv vajadus. ECRI märgib murelikult, et kuigi mõned rahvusvähemused olid antud eelnõu olemasolust teadlikud, oli hoopis rohkem neid, kes seda ei teadnud. Seetõttu tundub, et valitsus selle eelnõu osas eriti kellegagi ei konsulteerinud ega kedagi ei teavitanud.
41. ECRI-le on saanud teatavaks, et 2004. a mais muudeti töölepingu seadust ning et sellesse lisati diskrimineerimise vastased sätted. Seadus sisaldab praegu seitset paragrahvi, mis käsitlevad diskrimineerimist tööle võtmisel, palgataseme määramisel, edutamisel, töötingimuste määramisel, töösuhte lõpetamisel, koolitusel jne. Seadus määratleb ka otsese ja kaudse diskrimineerimise ning sätestab ühise tõenduskoormise tööalaste diskrimineerimisjuhtude korral. ECRI tervitab seda otsust ja leiab, et selle vastuvõtmine on toimunud täpselt õigel hetkel, sest tööpuudus venekeelse elanikkonna hulgas on kõrgem kui etniliste eestlaste hulgas.⁶ Kuna töölepingu seaduse muudatused on suhteliselt värsked, mõistab ECRI, et on veel liiga vara hinnata nende mõju venekeelse rahvusvähemuse olukorrale Eesti tööjõuturul. Kuid ECRI loodab, et seaduse vastuvõtmine aitab võimudel paremini antud vähemusrühma liikmeid tööjõuturile integreerida.

Soovitused:

42. ECRI soovib Eesti võimudele rõhutada, et Eesti vajab kõikehõlmavat diskrimineerimise vastast seadust, mis tagaks võrdõiguslikkuse kõikides valdkondades (eluase, juurdepääs avalikele teenustele, haridus, tervishoid jne). Seetõttu soovib ECRI vastavalt oma üldstrateegia

⁶Venekeelse elanikkonna hulgas on tööpuudus 16%, etniliste eestlaste hulgas aga 10%.

soovitusele nr. 7 Eesti võimudel tungivalt uuesti kaaluda võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise eelnõu vastuvõtmist.

43. ECRI soovib Eesti võimudel tagada töölepingu seaduse diskrimineerimise vastaste sätete täielik rakendamine. Komisjon soovib võimudel korraldada seadust puudutavaid teadlikkuse tõstmise kampaaniaid ja koolitusi tööandjatele, kohtunikele ja prokuröridele üle kogu riigi.

Õigusmõistmine

44. Eesti võimud on ECRI-t informeerinud, et kohtunikud, prokurörid ja juristid saavad õpingute ajal koolitust ka rassilise diskrimineerimise küsimustes. Peale selle korraldatakse kohtunikele koolitusi karistusseadustiku ja diskrimineerimise valdkonnas. Ka Eesti Õiguskeskus pakub juristidele koolitust, kus keskendutakse diskrimineerimise küsimustele, Euroopa inimõiguste konventsioonile ja kriminaalõigusele. Kuid nagu eespool märgitud, on karistusseadustiku § 151 ja 152 rikkumise põhjal esitatud süüdistusi väga vähe. ECRI arvab, et osaliselt võib see ikka veel olla tingitud asjaolust, et kohtunikud, prokurörid ja juristid omavad nende sätete tähtsuse ja rakendamise kohta liiga väheseid teadmisi.

Soovitused:

45. ECRI soovib Eesti võimuorganitel jätkata diskrimineerimisküsimusi käsitlevate kohustuslike kursuste korraldamist kohtunikele, prokuröridele ja juristidele. Samuti soovib komisjon koolituses pöörata erilist tähelepanu karistusseadustiku § 151 ja 152.

Spetsiaalsed organid ja institutsioonid

Õiguskantsler/ombudsman

46. ECRI märkis oma teises aruandes, et kuna Eesti ei kavatse luua eriorganit, millel oleksid konkreetsed funktsioonid võitluses rassismi ja sallimatuse vastu, nii nagu näeb ette ECRI üldsoovitus nr 2, siis teeb ta Eesti võimudele soovitusena kaaluda küsimuse lahendamist kas rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise eriorgani loomisega või lisavahendite andmisega õiguskantsleri ametkonnale ja seal täiendavate töökohtade loomisega, mis võimaldaks nimetatud ülesandeid täita sellel ametkonnal.
47. Alates 2004. a jaanuarist on õiguskantsleril vastavalt õiguskantsleri seaduse muudatustele volitused tegelda ka diskrimineerimise juhtumitega. Peale selle sätestab õiguskantsleri seaduse § 19, et igaühel on õigus pöörduda õiguskantsleri poole lepitusmenetluse läbiviimiseks, kui ta leiab, et füüsiline või eraõiguslik juriidiline isik on teda diskrimineerinud rassi, rahvuse (etnilise kuuluvuse), nahavärvuse, keele, päritolu, usutunnistuse või usulise veendumuse tõttu. Lepitusmenetlus on vabatahtlik, seetõttu peavad mõlemad pooled sellega nõustuma. Kuid kui nad on kokku leppinud oma juhtum lahendada kõnealuse menetluse teel, on õiguskantsleri otsus neile siduv. Juhul kui pooled ei suuda lepitusmenetluse osas kokkuleppele jõuda, siis võivad nad asja anda kohtusse. ECRI tervitab asjaolu, et õiguskantslerile on antud volitused uurida kaebusi diskrimineerimise kohta avalikus sektoris. Õiguskantsler on ECRI-le teada andnud, et eraisikuid, juriidilisi isikuid või võimuorganeid puudutavate diskrimineerimise juhtumitega on tema poole siiani pöördutud vähe (senini kolm juhtumit). Ning kuigi ECRI mõistab, et see on osaliselt seotud asjaoluga, et õiguskantsleri volitused selles osas on suhteliselt värsked, tõdeb ta ka, et rahvusvahemused

ei ole piisavalt teadlikult võimalusest pöörduda oma diskrimineerimise alaste kaebustega ka õiguskantsleri poole.

48. ECRI tervitab ka asjaolu, et õiguskantsler avas 2001. a uued bürood peamiselt venekeelse elanikkonnaga linnades Narvas, Sillamäel and Jõhvis. ECRI märgib, et enamik selles piirkonnas õiguskantslerile esitatud juhtumitest on seotud rändeküsimustega. Paljud inimesed on õiguskantsleri poole pöördunud ka Eesti kodakondsuse ja elamisloa taotlemise kohta teabe saamiseks. Seetõttu leiab ECRI, et õiguskantsleri kohalolek selles piirkonnas, kus on ka palju kodakondsuseta isikuid, on äärmiselt tähtis nendele isikutele muret valmistavate küsimuste lahendamisel, näiteks Eesti kodakondsuse taotlemisel.

Soovitused:

49. ECRI soovib Eesti võimuorganitel jätkata õiguskantsleri toetamist, eriti seoses tema uute volitustega diskrimineerimise juhtumite lahendamise alal. Seetõttu soovib ECRI võimudel korraldada kogu riigis teadlikkuse tõstmise kampaaniaid, et tutvustada õiguskantsleri üldisi volitusi ning eriti tema uut mandaati diskrimineerimise vastases võitluses. ECRI soovib võimudel ka tagada õiguskantsleri büroole piisavad vahendid inimeste aitamiseks kohalikul tasandil, eriti Ida-Virumaal.

Vabariigi Presidendi rahvusvähemuste ümarlaud

50. ECRI soovitas oma teises aruandes täpsustada Vabariigi Presidendi rahvusvähemuste ümarlaua mandaati ja funktsioone ning määratleda institutsioonilised lahendused, mis tagaksid ümarlaua tegevuse jätkumise ja sõltumatuse.
51. Vabariigi Presidendi rahvusvähemuste ümarlaua (edaspidi: «ümarlaud») struktuuri muudeti 23. mail 2003. Ümarlaud koosneb nüüd rahvusvähemuste esindajatest, ekspertidest, erakondade esindajatest ning mitmetest rahvusvähemuste katusorganisatsioonidest. Kõik ümarlaua liikmed nimetab Eesti Vabariigi President, kuna ümarlaua peamine ülesanne on olla presidendi jaoks nõuandev organ. ECRI on mures, et ümarlaul on üle 100 liikme, mis märgatavalt vähendab selle toimimise tõhusust ja konsensususe saavutamist. Vähemusrühmad leiavad, et ümarlaud ei suuda saavutada konkreetseid tulemusi neid puudutavates küsimustes. ECRI märgib ka, et ümarlaua eksperdid viivad läbi uuringuid ja teevad valitsusele ettepanekuid, kuid need ettepanekud ei ole siduvad. Peale selle, kuna ümarlaud tuleb kokku ainult mõned korrad aastas (viimane korraline kohtumine oli 2004. a oktoobris) ning tal on väga napp eelarve, siis jääb mulje, et ta on isegi ainult nõuandva organina ebaefektiivne.
52. ECRI-t on informeeritud, et Tallinna linnavalitsus on loonud vähemusrühmade sotsiaalsete ja finantsküsimustega, eriti aga kultuuriküsimustega tegelemiseks rahvusvähemuste konsultatiivnõukogu («nõukogu»). Nõukogu peamine ülesanne on selgitada, kuidas vähemusrühmi praktiliste probleemide lahendamisel kõige paremini aidata, näiteks kuidas saada toetust kultuuriürituste korraldamiseks vajalike ruumide üürimiseks. Nõukogu on kokku tulnud kaks korda, sinna kuuluvad rahvusvähemuste ja erakondade esindajad, linnaosade ja omavalitsuste juhid ning inimõiguste eksperdid. ECRI tervitab sellise nõukogu loomise otsust ning loodab, et nõukogul õnnestub lahendada Tallinnas elavate vähemusrühmade probleeme.

Soovitused:

53. ECRI soovib Vabariigi Presidendi rahvusvähemuste ümarlaua tegevuse tõhustamiseks seda tugevdada.

54. ECRI soovib tungivalt Eesti võimudel luua diskrimineerimise vastu võitlemiseks iseseisev spetsiaalne organ. Seetõttu juhib ECRI võimude tähelepanu oma üldsoovitustele nr 2 ja 7, milles on kirjeldatud sellise organi volitusi, ülesandeid ja rolli.

Haridus ja teadlikkuse tõstmine

Kooliharidus

55. Seoses asjaoluga, et enamik koole on kas eesti või vene õppekeelega, mis võib lahutada erinevate rahvusrühmade lapsi, toonitas ECRI oma teises aruandes, et eriti tähtis on õpetada Eestis elavate eri rahvusrühmade kultuuri ja identiteeti ning jätkata ja laiendada koolidevahelist õpetust, et edendada kontakte ja sõprust kõigi rahvusrühmade laste vahel.
56. ECRI-t on informeeritud, et Eesti koolides ei selgitata lastele erinevate rahvusvähemuste eripära ja nende panust ühiskonda. Näiteks Eesti ajaloo õpikutes on rahvusvähemuste kohta ainult mõni üksik rida. Eesti võimud on märkinud, et selle küsimuse lahendamiseks hakkas Haridus- ja Teadusministeerium 2004. a koos Integratsiooni Sihtasutuse ja rahvuskultuuriseltsidega koostama põhikooli töövihikute sarja, milles lastele tutvustatakse erinevate rahvaste kultuuri ja traditsioone. Kahjuks ei ole ECRI-le teada, kas see projekt on lõpule viidud ning kas töövihikud on kõikidesse koolidesse jõudnud. ECRI märgib veel, et eesti ja vene keelt kõnelevad lapsed arenevad veel ikka kahes eraldiseisvas sotsiaalkultuurilises keskkonnas ning neil on vähe kokkupuutepunkte. Mõnede vähemusrühmade liikmed on korraldanud võimude toetusel kultuuriüritusi⁷, mis võimaldavad tutvustada koolilastele antud rahvuse kultuuri. Kuigi need algatused on üldiselt olnud teretulnud, on need olnud juhuslikud ega kujuta endast järjepidevat riiklikku poliitikat. ECRI märgib ka, et kuna puudub kultuurilisel mitmekesisusel põhinev haridussüsteem, siis sõltub rahvusvähemuste lastele vastava rahvuse kultuuri, ajaloo jms tutvustamine suurel määral pühapäevakoolide tegevusest.
57. Veel tõdeb ECRI, et Eesti valitsuse eestikeelsete ja venekeelsete laste vaheliste kontaktide tugevdamise meetmed keskenduvad peamiselt venekeelsete laste ühiskonda integreerimisele. Integratsiooni Sihtasutus on näiteks välja töötanud programmid, kus vene lapsed elavad kaks kuni kolm nädalat eestikeelses peres, et õppida eesti keelt ja kultuuri. Eesti laste jaoks selliseid programme ei ole.

Soovitused:

58. ECRI soovib Eesti võimudel tagada, et kooliõpikud sisaldaksid teavet Eestis elavate rahvusvähemuste ajaloo ja kultuuri kohta ning et seal tutvustataks rahvusvähemuste panust Eesti ühiskonnas. Veel teeb ECRI võimudele ettepaneku võtta koolide õppekavadesse õpetus mitmekesisuse positiivsete külgede ja paljurahvuselises ühiskonnas elamise kohta.
59. ECRI soovib ka, et võimud teeksid kõik endast oleneva, et vähendada eesti ja vene laste vahelist lõhet. Selles osas soovitatakse korraldada foorumeid, kus lapsed saaksid kohtuda ning üksteise kultuuriga tutvuda, näiteks õpilaste vahetuse või koolivälise tegevuse kaudu.

⁷ Aserbaidžaaani kogukonna esindajad informeerisid ECRI-t, et 2004. a septembris ja oktoobris võttis nende korraldatud Aserbaidžaaani ja Türgi kultuuri üritustest osa üle 1000 õpilase 13 Tallinna koolist.

Mittekodanike riikilubamine ja seisund

Pagulased ja varjupaigataotlejad

60. Oma teises aruandes oli ECRI mures selle üle, et varjupaigataotluste menetlemise aeg on arvestades taotlejate väikese arvu liiga pikk (umbes kaks aastat), ning soovitas võimudel luua süsteem, et taotluse tagasilükkamise otsuse saaks edasi kaevata kõrgemasse instantsi, kellele oleks õigus otsustada taotluse rahuldamine.
61. Eestis on praegu väga vähe varjupaigataotlejaid. Eesti ametivõimude andmetel on 1997. aastast saadik esitatud 104 varjupaigataotlust. Pärast ECRI teise aruande avaldamist on ainult 4 isikule antud pagulasseisund ja 9 on saanud «subsidiarse kaitse». 2004. a taotles Eestis varjupaika 14 inimest. Menetluses on hetkel 7 taotlust. ECRI-t informeeriti ka, et 2003. ja 2004. aastal ei antud Eestis kellelegi pagulasseisundit ning viimane kord, kui seda üldse tehti, oli aastal 2001. ECRI on mures talle laekunud informatsiooni pärast, et piirivalve laiaulatuslikud volitused (mida kirjeldatakse allpool) võimaldavad piirivalvuritel varjupaigataotluse piiril tagasi lükata. See tähendab, et tõenäoliselt on Eestis rohkemgi varjupaigataotlejaid, kuid nende täpset arvu on võimatu piirivalvele antud volituste tõttu kindlaks teha. Seetõttu leiab ECRI, et varjupaigataotlejaid ja pagulasi käsitlevad Eesti õigusnormid tuleks viia kooskõlla vastavate rahvusvaheliste normidega ning et piirivalvurite varjupaigataotluste menetlemise volitusi tuleks seadusandlikult vähendada. See aspekt on muutunud eriti oluliseks praegu, sest Eesti liitumine Euroopa Liiduga 2004. mais võib kaasa tuua varjupaigataotlejate arvu suurenemise.
62. Kodakondsus- ja Migratsiooniameti (edaspidi «amet») varjupaigataotluse tagasilükkamise otsust loetakse haldusaktiks, mida saab edasi kaevata ainult halduskohtusse. See kohus aga teeb otsuseid ainult menetlusküsimustes ning tal ei ole õigust teha otsust asja sisu kohta. Peale selle, kui halduskohus leiab tõendeid ameti otsuse vastu, millega varjupaigataotlus tagasi lükati, saadab ta juhtumi uuesti ametile tagasi. Seega ei ole halduskohtul mingeid volitusi ameti otsust tühistada, kuid varjupaigataotleja, kelle taotluse rahuldamisest on keeldutud, võib asja edasi kaevata ringkonnakohtusse ja riigikohtusse, sel ajal kui halduskohus seda menetleb. Sellised juhtumid on siiski haruharvad, sest kuigi Kodakondsus- ja Migratsiooniameti taotluse tagasilükkamise otsuse võib edasi kaevata, ei ole see otsus varjupaigataotleja suhtes edasilükkav, vaid ta saadetakse riigist välja mõni päev pärast taotluse tagasilükkamist.
63. ECRI märgib ka, et alates komisjoni teisest aruandest on varjupaigataotluse menetlemise aeg võimuesindajate sõnade järgi pidevalt lühenenud. Riigi statistika näitab, et 2002. a kulus varjupaigataotluse menetlemiseks keskmiselt neli ja pool kuud. 2003 a lühenes see aeg kolme kuu peale ning 2004. a oli menetlusaeg poolteist kuud. Kuigi ECRI tervitab asjaolu, et enam ei kulu kahte aastat, enne kui taotlejale teatatakse, mis saatus teda ootab, loodab ta siiski, et pidevalt lühenev menetlusaeg ei ole seletatav sellega, et varjupaigataotlejatele ei antagi võimalust korralikult oma taotluse põhjusi ametivõimudele selgitada. ECRI on selle võimaluse pärast mures eelkõige seetõttu, et viimastel aastatel on väga vähestele isikutele antud pagulasseisund või subsidiaarne kaitse. On ka ilmnenud, et nende 4 isiku taotluse läbivaatamisele, kellele nüüd on pagulasseisund, kulus ikkagi 2 aastat.

Soovitused:

64. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti võimud tagaksid, et taotluse tagasilükkamise teate saanud varjupaigataotlejad saaksid otsuse edasi kaevata kõrgemasse instantsi. ECRI teeb ka võimudele uuesti ettepaneku lubada varjupaigataotlejatel kogu taotluse menetlemise ajal Eestis viibida, kaasa arvatud edasikaebuse menetlemise aeg, juhul kui taotlus lükati tagasi.
65. ECRI soovib Eesti võimudel, selleks et vältida pealiskaudseid taotluse tagasilükkamise otsuseid, korraldada varjupaigataotluste menetlemine nii, et oleks tagatud taotlejate õigus saada põhjalikult ära kuulatud ning et taotluse vaataks läbi pädev asutus.
66. ECRI märkis oma teises aruandes, et Eesti võimud ei kindlusta varjupaigataotlejatele tasuta õigusabi, ning soovitas valitsusel sellise õigusabi finantseerimist.
67. ECRI-t on informeeritud, et kuni 2003. aastani andis Eestis varjupaigataotlejatele õigusabi mittetulundusühing Eesti Pagulasabi, keda abistas ÜRO Pagulaste Ülemkomissari Amet (UNHCR). Kuid kuna UNHCR enam Eesti Pagulasabile rahalist toetust ei anna, siis ei saa see mittetulundusühing enam varjupaigataotlejatele õigusabi pakkuda. ECRI-le on teatavaks saanud, et Eesti Pagulasabi esitas Justiitsministeeriumile õigusabi rahastamise taotluse, kuid seda ei rahuldatud. Seetõttu saavad varjupaigataotlejad õigusabi praegu ainult mittetulundusühingu Tallinna Inimõiguste Teabekeskuse juristidelt, kes töötavad varjupaigajuhtumitega tasuta. Alates 2004. aastast on siiski olemas kokkulepe Siseministeeriumi ja Euroopa Pagulaste Fondi vahel, kes nüüd on hakanud varjupaigataotlejate õigusabi rahastama. Kodakondsus- ja Migratsiooniamet palub asjaomastel juristidel viibida varjupaigataotlejatega peetavate vestluste juures. Samas ei ole siiski selge, kuivõrd need juristid varjupaigataotlejate juhtumitega tegelevad. Pealegi on Eesti võimud ECRI-t informeerinud, et kuigi varjupaigataotlejatele antakse tõlk, võidakse neilt nõuda, et nad maksaksid kinni selliste dokumentide kirjaliku tõlkimise, mida kohus peab asjasse mittepuutuvaks. Samas puuduvad selged kriteeriumid, millist tüüpi dokumendid antud kategooriasse kuuluvad.
68. Oma teises aruandes leidis ECRI, et piirivalvurite volitused, mis võimaldavad neil varjupaigataotluse kohta langetada otsust, millel ei ole taotleja jaoks edasikaebamismenetluse ajal edasilükkavat mõju, ei anna taotlejatele piisavat garantiid. Seetõttu soovitas ECRI selle küsimuse uuesti läbi vaadata.
69. Pagulaste seaduse § 8 bis, mida muudeti 2003. a, annab siiski piirivalveasutusele piiril esitatud varjupaigataotluste läbivaatamise õiguse. Piirivalvuritel on muuhulgas õigus varjupaigataotlus vastu võtta, taotlejalt seletusi võtta ning daktolüskopeerida ja fotografeerida. Eesti võimude sõnul sätestab pagulaste seadus veel, et piiril varjupaigataotluse esitanud isikut ei lubata riiki siseneda, kui ta on saabunud Eestisse turvalise riigi kaudu või kui talle on antud rahvusvaheline kaitse või seda kaitset on veel võimalik saada või kui ta on turvalise kolmanda riigi kodanik või alaline elanik. Kuigi piirivalvuritel on kohustus varjupaigataotluse⁸ esitamise kohta Kodakondsus- ja Migratsiooniametilt koheselt teavitada, sätestab pagulaste seadus, et nad kaasavad Kodakondsus- ja Migratsiooni ameti ainult siis, kui see on taotluse läbivaatamiseks «vajalik».⁹ Piirivalvurid peavad ka enne varjupaigataotluse tagasilükkamist sama Kodakondsus- ja Migratsiooni ametilt kinnituse, kuid ei ole sätestatud, millal nad peavad seda tegema. Samuti ei ole selge, mil määral vaatab Kodakondsus- ja Migratsiooniamet pii-

⁸ Pagulaste seaduse § 8 bis 5).

⁹ Ibid.

rivalvurite varjupaigataotluste tagasilükkamise otsused uuesti läbi. ECRI märgib ka, et pagulaste seaduse § 8 bis 6) sätestab, et kui piirivalvurid lükkavad varjupaigataotluse tagasi, siis saadetakse taotleja viivitusega piirilt tagasi, ilma et tal oleks edasikaebamise võimalust. Seetõttu ilmneb, et piirivalvuritel on veel ikka märkimisväärsed volitused varjupaigataotluste kohta otsuste langetamisel. See on eriti murettekitav, sest ECRI-t on informeeritud, et piirivalvurite väljaõpe ei sisalda 1951. a pagulaste konventsiooni ning pagulase ja varjupaigataotlejaid puudutavate Euroopa normide koolitust. Ka ei ole sisse seatud sõltumatut süsteemi, mis võimaldaks jälgida, kuidas taotluste menetlemine piiril toimub. Selle tulemuseks ei olegi praegu teada, kui palju varjupaigataotlusi on pärast ECRI teist aruannet piiril tagasi lükatud.

Soovitused:

70. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti võimud loovad õigusabisüsteemi, mis võimaldaks varjupaigataotlejal oma taotluse põhjusi ametiasutustele põhjalikult selgitada. ECRI soovib võimudel ka selgelt määratleda, milliseid dokumente peetakse asjasse mittepuutuvaks, kui küsimuse alla tuleb nende kirjalik tõlkimine.
71. ECRI soovib võimudel tungivalt tagada, et kõik piirivalvurite piiril menetletud varjupaigataotlused vaadataks Kodakondsus- ja Migratsiooniametis uuesti üle ning et ameti otsus oleks siduv. ECRI kordab ka seda, et tuleb kaotada kord, mille järgi piirivalvurid võivad varjupaigataotluse piiril tagasi lükata ning taotlejal puudub edasikaebamise võimalus, sest ta saadetakse piirilt tagasi. Kuni uut korda ei ole kehtestatud, soovib ECRI võimudele luua süsteem, mille abil saaks jälgida, kuidas taotlusi piiril menetletakse.
72. ECRI väljendas oma teises aruandes tõsist muret korra üle, mille järgi varjupaigataotleja peab taotluse piiril menetlemise ajal viibima piiril, mis tegelikult tähendab tema kinnipidamist.
73. ECRI märgib, et pärast tema teist aruannet on varjupaigataotlejaid ikka veel taotluse menetluse ajal piiril kinni hoitud. Pagulaste seaduse § 8 bis 4) sätestab, et kui varjupaigataotleja esitab taotluse piiril, siis peetakse ta taotluse esmase läbivaatamise ajaks kinni. Kui kinnipidamine kestab rohkem kui 48 tundi, siis peab piirivalveasutus taotlema halduskohunikult luba kinnipidamist pikendada. Kuigi Eesti ametivõimud on märkinud, et kinnipidamist ei saa pikendada üle kolme päeva, ei ole selge, millist korda rakendatakse pärast seda.

Soovitused:

74. ECRI soovib, et Eesti võimud vaataksid piiril taotluste menetluse korra üle, nii et piiril taotluse esitanud varjupaigataotlejaid ei peetaks menetluse erinevates etappides kinni. Ja kui nad siiski kinni peetakse, siis ECRI soovitusel peaks neil olema võimalik kasutada ÜRO Pagulaste Ülemkommissari Ameti ja Punase Risti abi.
75. ECRI väljendas oma teises aruandes arvamust, et varjupaigataotlejaid, kaasa arvatud neid, kelle taotlus leiti olevat põhjendamatu, ei tohiks vanglasüsteemis hoida koos süüdimõistetutega. Samuti soovitas ECRI võimudel tungivalt tagada, et kinnipidamisele määratud isikutele oleks kättesaadav õigusabi. ECRI leidis ka, et varjupaigataotlejate kinnipidamise pikendamine määramata tähtajaks on lubamatu ning et nendel juhtudel, kui väljasaatmist ei

ole mingil põhjusel võimalik korraldada, tuleb leida meetmed asjaomaste isikute olukorra lahendamiseks.

76. On ilmnenu, et varjupaigataotlejaid hoitakse enne riigist väljasaatmist kinnipidamiskeskustes pikka aega. Praegu puudub maksimaalne kinnipidamise aeg, seda võib pikendada iga kahe kuu tagant. Õiguskantsler mainis, et oma külastuse ajal kinnipidamiskeskustesse 2004. a detsembris kohtas ta isikuid, kes olid seal olnud juba poolteist aastat. ECRI märgib veel, et isikud, kellele on väljastatud kinnipidamiskorraldus, ei oma juurdepääsu õigusabile. Selle kohta nimetas õiguskantsler ECRI-le, et kinnipidamiskeskusi külastades informeeris ta kinnipeetavaid õigusest kaevata nende suhtes rakendatud meetmete peale.
77. ECRI tervitab asjaolu, et Eesti võimud avasid vastuvõtukeskuse varjupaigataotlejatele, kelle taotlus on menetlemisel. Eesti kirdeosas 220 km kaugusel Tallinnast asuv Illuka Varjupaigataotlejate Vastuvõtukeskus avati 2000. a. Keskus saab korraga vastu võtta 35 inimest ning seal elavatele varjupaigataotlejatele annab õigus- ja psühholoogilist abi peamiselt Eesti Pagulasabi. ECRI peab siiski märkima, et keskus ei ole kooli ning selle piirkonna õpetajad, kus keskus asub, ei ole saanud koolitust tegelemaks pagulaslastega või lastega, kelle varjupaigataotlus on ikka veel menetlemisel. ECRI märgib ka seda, et kuigi seaduse järgi on pagulastel õigus saada 160 eesti keele tundi, ei ole paika pandud süsteemi, kuidas nad kursustele pääseksid või õpetajad leiaksid.

Soovitused:

78. ECRI soovib Eesti võimudele tungivalt, et nad ei peaks piiramatult kinni varjupaigataotlejaid, kellele on väljastatud väljasaatmiskäsk. Samuti soovib ECRI võimudel kindlustada, et sellised isikud omaksid juurdepääsu õigusabile. ECRI soovib ka Illuka Varjupaigataotlejate Vastuvõtukeskuses tagada varjupaigataotlejatele ja pagulastele piisav arstiabi, keelekursused ja muud põhiteenused. Samuti soovib ECRI tagada selles piirkonnas töötavatele kooliõpetajatele väljaõpe, mis võimaldaks neil tegelda pagulaslastega või lastega, kelle varjupaigataotlus on ikka veel menetlemisel.
79. ECRI teeb Eesti võimudele ettepaneku korraldada teadlikkuse tõstmise kampaaniaid, et kohalikud omavalitsused mõistaksid, millist kasu annab pagulaste vastuvõtmine omavalitsuse territooriumil.
80. Kuigi Eestis on praegu väga vähe pagulasi või isikuid, kellele on antud subsidiaarne kaitse, tõdeb ECRI murelikult, et võimudel on probleeme nende ühiskonda integreerimisega. ECRI-le on teatavaks saanud, et need varjupaigataotlejad, kes pagulasseisundit ei saa, peavad sageli kaua Illuka keskusel viibima. Võimuorganid on tunnistanud, et neil on olnud probleeme kohalike omavalitsuste leidmisega, kes sooviksid pagulastele eluaset pakkuda, kuna omavalitsustel ei ole vastavat seadusega pandud kohustust, ning seda hoolimata asjaolust, et riik tasub omavalitsuse kulud kuni pagulase ajutise elamisloa aegumiseni (tavaliselt kahe või kolme aasta vältel). ECRI märgib kõnealuse probleemiga seoses, et perioodil pärast komisjoni teist aruannet on neljast pagulasseisundiga isikust kaks juba teistesse Euroopa Liidu riikidesse tööle suundunud.
81. Nagu eespool mainitud, sätestab pagulaste seaduse § 8 quater, et turvalisest kolmandast riigist saabunud varjupaigataotlejad, kes esitavad varjupaigataotluse piiril, ei saa Eestis varjupaika. ECRI-t on aga ka informeeritud, et Eestil ei ole «turvaliste kolmandate riikide» nimekirja. Seetõttu on ebaselge, milliseid kriteeriume kasutatakse määramaks, milline kolmas riik on turvaline. ECRI tunneb seega muret, et antud säte annab piirivalvuritele veelgi ulatuslikumad volitused varjupaigataotlusi tagasi lükata.

82. Eesti võimud töötavad hetkel välja uut rahvusvahelist kaitset vajavate välismaalaste seadust, mis muuhulgas annab õiguse jääda Eestisse «humaansuskaalutlustel» või ajutiselt. ECRI märgib siiski, et nendel, kes antud seaduse alusel kaitse saavad, ei ole samad õigused mis pagulastel,¹⁰ nagu näiteks õigus töötada. Pealegi saavad nad ainult ajutise elamisloa, mis tuleb kord või kaks aastat üle vaadata.

Soovitused:

83. ECRI soovib Eesti võimudel võtta vastu rahvusvahelist kaitset vajavate välismaalaste seadus vastavalt 1951. a pagulaste seisundit käsitlevale konventsioonile. Samuti soovib ECRI kaasata sellesse protsessi UNHCR-i.
84. ECRI soovib Eesti võimudel üle vaadata «turvalise kolmanda riigi» mõiste rakendamise piirivalvurite poolt. ECRI soovib võimudel rakendada seda printsiipi iga juhtumi eripärast lähtuvalt.

Sisseränne

85. ECRI avaldas oma teises aruandes muret asjaolu pärast, et aasta sisserändekvoot, mis on 0,05% alalisest elanikkonnast, kuid ei laiene EL-i liikmesriikide, Norra, Islandi, Šveitsi, Jaapani ja Ameerika Ühendriikide kodanikele, võimaldab diskrimineerida neid immigrante, kes sooviksid Eestisse immigreeruda mujalt kui eespool nimetatud riikidest, kellele kvoot ei laiene. ECRI loodis seetõttu, et muudetakse välismaalaste seadust peegeldamaks praktikat, mis põhineb kohtuotsusel, mis tunnistas põhiseadusevastaseks, kui perekonnaga ühinemiseks elamisluba taotlevale isikule (endisest Nõukogude Liidust) keeldutakse elamisluba andmast sisserände piirarvu täitumise tõttu.
86. Välismaalaste seadust muudeti 2002. a vastavalt eespool nimetatud kohtuotsusele. Muudetud välismaalaste seaduse § 6 alusel ei kuulu sisserännu piirarvu alla Eesti kodaniku ja Eestis elamisloa alusel elava välismaalase abikaasa, alaealised või täiskasvanud lapsed, vanemad ja vanavanemad ning eestkostetavad (kes on elanud Eestis vähemalt 5 aastat). Kuid ECRI-t on informeeritud ka sellest, et ametivõimudel on nüüd volitused kontrollida, kas Eesti kodaniku abielu välismaalasega on välismaalaste seaduses sätestatud perega ühinemise tähenduses tegelik või mitte. ECRI loodab, et see ei anna võimudele piiramatut võimu rikkuda abielupaaride õigust era- ja pereelu austamisele. Peale selle märgib ECRI, et riigi statistika järgi kasutati aastatel 2002-2004 ära vaid veidi üle poole kehtestatud sisserändekvoodist. ECRI loodab, et see ei viita asjaolule, et sisserändekvooti rakendatakse liiga rangelt.

Soovitused:

87. ECRI soovib Eesti võimudel jälgida, kuidas sisserändekvooti rakendatakse, vältida diskrimineerimist või põhiõiguste rikkumist, nagu näiteks inimese õigus tema era- ja pereelu austamisele.

Residentidest mittekodanikud

88. Residentidest mittekodanike olukorda on kirjeldatud allpool peatükis «Eriti tähtsad küsimused».

¹⁰ Pagulastel on õigus tööle, sotsiaalhoolekandele, eluasemele, arstiabile jne.

Elamisloata mittekodanikud

89. Elamisloata mittekodanikud ECRI leidis oma teises aruandes, et võimud peaksid astuma samme residentidest mittekodanike olukorra normaliseerimiseks, kaasa arvatud näiteks elamisloa taotlemise korra edasine lihtsustamine ja selgitustöö, et endast ametivõimudele teatamisega ei kaasne maalt väljasaatmise ohtu.
90. Riigi statistika näitab, et Eestis on umbes 5000-10000 elamisloata mittekodanikku. Sinna hulka kuuluvad nii Eestis enne 1991. a elanud isikud kui ka hiljem Eestisse tulnud isikud. Õiguskantsler on ECRI-le teada andnud, et on tõstatanud nende isikute küsimuse, kes on kinni peetud pärast Kodakondsus- ja Migratsiooniametisse pöördumist, et oma dokumendid Siseministeeriumiga korda ajada, ning et ta ootab ikka veel vastust. ECRI-t on informeeritud ka sellest, et Kodakondsus- ja Migratsiooniamet on kehtestanud 10-päevase tähtaja neile, kes soovivad oma elamisloa staatuse kohta tehtud otsuse peale edasi kaevata. Õiguskantsler märkis, et nimetatud tähtaeg kehtib ka sellistele elamisloata mittekodanikele, kes on elanud riigis juba väga pikka aega. ECRI märgib sellega seoses, et see tähtaeg on märgatavalt lühem kui teiste haldusmenetluste suhtes kehtestatud 30-päevane tähtaeg.
91. ECRI tõdeb ka murelikult, et 2003. a märtsis muudeti ja täiendati väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadust, mille alusel võib nüüd ilma kohtuniku väljasaatmiskorralduseta riigist välja saata isiku, kelle elamisloa on 7 päeva aegunud, või elamisloata vangi.

Soovitused:

92. ECRI soovib tungivalt Eesti võimudel tagada, et pikka aega Eestis elanud isikute olukord nende taotlusel legaliseeritaks ning et Kodakondsus- ja Migratsiooniamet ei peaks neid kinni. Samuti soovib ECRI võimudel kindlasti tagada, et elamisloata Eestis elavatele isikutele antaks piisavalt aega väljasaatmisotsuse peale edasi kaevata. ECRI soovib võimudel iga juhtumit eraldi käsitleda, võttes arvesse asjaomast isikut puudutavaid asjaolusid.
93. ECRI soovib võimuorganitel tungivalt tagada, et mitte kedagi ei saadetaks Eesti territooriumilt välja ilma seadusjärgse menetluse ja kohtuniku korralduseta ning et väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadust muudetaks vastavalt.

Juurdepäas avalikele teenustele***Juurdepäas haridusele***

94. Oma teises aruandes rõhutas ECRI vajadust tagada, et rahvusvähemusest lastele – sealhulgas lastele, kelle vanematel pole võimalik maksta erahariduse eest – oleks jätkuvalt kättesaadav kvaliteetne haridus nende valitud keeles ning et neid ei seataks halvemasse olukorda eesti keele puuduliku õpetamise pärast, mis ei võimalda neid mitmeid aineid selles õppida.
95. 2000. a põhikooli- ja gümnaasiumiseadus sätestab, et 2007/2008. õppeaastal alustatakse riigi- ja munitsipaalgümnaasiumides alates 10. klassist üleminekut eesti õppekeelele vähemalt 60% ainetes. ECRI märgib siiski, et kuigi võimud on püüdnud pärast komisjoni teist aruannet koolitada rohkem eesti keele õpetajaid, on ikka veel suur puudus kvalifitseeritud eesti keele kui võõrkeele õpetajatest ning vene rahvusest õpetajatest, kes suudaksid eesti keeles õpetada. See probleem on eriti terav Ida-Virumaal, sest väga vähesed eestlastest eesti keele õpetajad on nõus sinna piirkonda kolima, põhjuseks osaliselt piirkonna majanduslik olukord. ECRI-le on teatavaks saanud, et näiteks Narvas, kus mõned koolid on juba hakanud mõnda ainet eesti keeles õpetama, kasuta-

des selleks venekeelseid õpikuid, ei ole mitte ükski kool valmis üleminekuks eesti keele õppele 2007/2008. õppeaastal, kusjuures peamine põhjus on vastavate õpetajate puudus.

96. Vähemusrühmade esindajad on ka maininud, et valitsuse meetmed kakskeelsete moodulite kasutamiseks on ebapiisavad, kuna kasutusel on ainult üks selline moodul. Eesti võimud on märkinud, et 2004/2005. õppeaastal kasutas seda moodulit 27 kooli. ECRI märgib ka, et mõned õpetajad ei tunne end reformiks piisavalt ette valmistatuna ning kardavad, et reform võib õppeedukuse alla viia. Eesti võimuorganite esindajad on nimetanud, et kõige pessimistlikumad on reformi suhtes need õpetajad, kes on kogu oma tööalase karjääri jooksul õpetanud vene keeles. ECRI märgib veel, et kuigi põhikooli- ja gümnaasiumiseadust muudeti 2002. a, et koolidel oleks võimalik taotleda 2007/2008. a ülemineku suhtes erandit, ei ole seda sätet kordagi kasutatud.
97. ECRI rõhutas oma teises aruandes vajadust tagada, et eesti keelt emakeelena mittekõnelevad lapsed saaksid enne kohustusliku koolihariduse algust võimaluse eesti keelega kokku puutuda.
98. Rahvusvähemuste esindajad on toonud välja, et nende kogukonnad toetavad väga, et nende lapsed alustaksid eesti keele õppimist juba eelkoolieas. ECRI märgib ka, et Narvas näiteks on väga populaarsed lasteaed-koolid, kus eesti ja vene keelt õpetatakse kõrvuti. ECRI märgib, et 2003/2004. õppeaastal viidi eelkoolitaseme keelekümbilus sisse 9 koolis, mis põhiliselt asuvad Tallinnas, Ida-Virumaal ja Valgas. Eesti võimud on selles küsimuses märkinud, et 2004/2005. õppeaastal korraldasid Tartu Ülikool ja Narva Kolledž täiendõpet 150 lasteaia-kaasvatajale, kes õpetavad eesti keelt teise keelena. Võimude sõnul töötati koolituse ajal välja ka uued õppematerjalid. ECRI leiab siiski, et need meetmed on ebapiisavad, eriti kuna vähemusrühmade esindajad on märkinud, et eesti keele õpetamiseks rahvusvähemustest lastele eelkoolieas puudub selge ja järjekindel poliitika.
99. ECRI-le on teatavaks saanud, et seadus, mis sätestab, et rahvusvähemustest lapsed võivad õppida oma emakeelt, kui vähemalt 10 lapse vanemad koolilt seda taotleavad, võeti vastu 2004 ning jõustus 2005. ECRI tervitab seda seadust ja märgib, et ukrainlaste kogukond on nimetatud sätet juba kasutanud. ECRI loodab seega, et rahvusvähemused saavad ka tulevikus sellest seadusest kasu ning et riik koolitab välja vastavad õpetajad.

Soovitused:

100. Seoses põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses sätestatud õppereformiga soovib ECRI Eesti võimudel tungivalt jätkata eesti keele õpetajate koolitamist. Samuti soovib ECRI võimudele pakkuda eestlastest eesti keele õpetajatele stiimuleid Ida-Virumaale kolimiseks, nagu näiteks kõrgem tötötasu, tasuta elamispend ja muud hüved. ECRI soovib võimudel ka leevendada venekeelsete õpetajate kartust koolireformi ees, pakkudes neile näiteks täiendkoolitust eesti keeles õpetamise alal.
101. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti võimud kehtestaksid poliitika eesti keele õpetamiseks eesti keelt emakeelena mittekõnelevatele lastele lasteaiaas. Sellega seoses soovib ECRI veel kord, et valitsus töötaks välja poliitika, mis näeb ette õpetajate koolitamist, kuidas õpetada eelkoolialistele lastele eesti keelt ja eesti keeles.
102. ECRI soovib Eesti võimudel tagada, et koolid oleksid teadlikud erandi taotlemise võimalusest 2007/2008. õppeaastal eesti õppekeelele ülemineku suhtes. See annaks neile rohkem ettevalmistusaega.

103. ECRI teeb ettepaneku, et Eesti võimud pakuksid koolitust õpetajatele, kes õpetavad vähemuskeeli ja vähemuskeeltes, et vähemusrühmad saaksid kasutada seadusesätet, mis annab õiguse õpetusele nende emakeeles.

Tööhõive

104. ECRI leidis oma teises aruandes, et vähemusrühmade majandus- ja tööhõiveolukorda tuleks tähelepanelikult jälgida ja võtta meetmeid nende halvemast olukorrast tulenevate probleemide lahendamiseks.
105. ECRI märgib, et Ida-Virumaal, kus on suur muukeelne elanikkond ja ka palju kodakondsuse- ta isikuid, on tööpuuduse tase riigi kõrgeim. Osaliselt on see tingitud nende majandusharude ümberkujundamisest, kus varem töötasid selle piirkonna elanikud. Ning nagu eespool mainitud, on muukeelse elanikkonna tööpuuduse määr üldiselt kõrgem kui eestlastel. ECRI tõdeb, et Ida-Virumaal on paljud inimesed töötud seetõttu, et nad ei oska eesti keelt ning ei saa seega teistesse Eesti piirkondadesse töötuskingutele suunduda. Eesti võimuesindajad on märkinud, et riik on alates 2001. aastast ellu viinud Ida-Virumaa tööhõive programmi. Valitsusesindajate sõnul on programmile aastateks 2001-2006 eraldatud 110852000 krooni. Kuid ECRI ei ole kuulnud kõnealusele programmile antud hinnangutest. Peale selle tundub, et Integratsiooni Sihtasutus ei ole asjaomase probleemi lahendamiseks välja töötanud mitte ühtegi programmi. Ka ei ole teada, et oleks läbi viidud uuringuid, mille eesmärgiks oleks selgitada, kas muukeelse elanikkonna kõrge töötuse määra taga on ka diskrimineerimine. ECRI loodab seega, et töölepingu seadusesse sisse viidud diskrimineerimise vastaseid sätteid rakendatakse rangelt, et vältida muukeelsete isikute mis tahes diskrimineerimist tööjõuturul.

Soovitused:

106. ECRI soovib Eesti võimudel tungivalt töötada välja poliitika muukeelse elanikkonna tööpuuduse vähendamiseks. Sellega seoses teeb komisjon valitsusele ettepaneku töötada välja programmid muukeelse elanikkonna kõige nõrgemate liikmete kaitseks, kelleks on naised ja noored. ECRI soovib võimudel ka kindlustada, et Integratsiooni Sihtasutus pööraks suuremat tähelepanu muukeelse elanikkonna tööpuuduse vähendamisele, näiteks kutsekoolituse ja töömesside korraldamise abil.

Antisemitism

107. Eestis elab praegu umbes 3000 juuti. Kuigi Eestis puudub institutsiooniline antisemitism ning 27. jaanuari on alates 2003. a tähistatud kui holokausti mälestuspäeva, märgib ECRI siiski, et viis, kuidas holokausti ja Teist Maailmasõda kujutatakse, vähendab selle perioodi ajaloolist tõsidust. Juudi kogukonna esindajad on ECRI-t informeerinud, et paljud eestlased peavad natside okupatsiooni Eestis hoopis positiivsemaks kui Nõukogude okupatsiooni. 2003. a võeti ka vastu uus seadus holokausti, küüditamise ja muude inimsusevastaste kuritegude ohvrite mälestamise kohta. ECRI tervitab sellise seaduse vastuvõtmist ja loodab ühtlasi, et see võimaldab Eesti elanikel paremini mõista holokausti tõsidust ja tähtsust.

108. ECRI-t on informeeritud, et 2004. a augustis avati Lihulas mälestusmärk eestlastele, kes võitlesid Teises Maailmasõjas SS-i vägedes. Kuigi valitsus võttis mälestusmärgi kohe varsti maha, toimusid ECRI-le teadaolevalt rahvarahutused, et mälestusmärk säilitataks. ECRI märgib ka, et üks mälestusmärgi kõrvaldamise vastu protesteeriv endine SS-i Eesti leegioni sõdur avaldas 2. märtsil 2005 Keskerakonna ajalehes ässitava artikli, rikkudes sellega karistusseadustiku § 151 sätteid. ECRI-le ei ole teada, kas selle isiku vastu on esitatud või esitatakse süüdistus. Seetõttu loodab ECRI, et võimud karistavad kõiki selliseid tegusid rangelt, et anda avalikkusele selgelt teada, et need on vastuvõetamatud.

Soovitused:

109. ECRI soovib Eesti võimudel tungivalt teha holokausti puudutavat selgitustööd kogu riigis, et see õudseim kuritegu, teda sünnitanud ideoloogia ja natsistlik ideoloogia oleksid rohkem tuntud. Samuti teeb ECRI ettepaneku lülitada see teema kõikidesse koolide õppekavadesse.
110. ECRI soovib Eesti võimudel tungivalt tagada, et antisemitismile õhutavad isikud saaksid karistusseadustiku § 151 alusel karistatud.

Meedia

111. ECRI tervitas oma teises aruandes algatusi, mille eesmärgiks on jõuda eesti- ja muukeelse kogukonnani samaaegselt, näiteks trükiajakirjanduses sama artikli avaldamine mõlemas keeles ning telesaated, mis pakuvad huvi mõlemale kogukonnale ja mis tehakse tõlkimise või subtiitrite abil arusaadavaks kõigile Eestis elavatele isikutele.
112. ECRI märgib, et ka pärast tema teist aruannet tundub, et eestikeelne ja venekeelne kogukond saavad informatsiooni erinevatest allikatest. Ka statistika näitab jätkuvalt, et venekeelse elanikkonna hulgas on Eesti Televisiooni vaatajaid vähe ning et ka vastupidine on tõsi ning et eestlased ja muulased vaatavad erinevaid saateid. Vene kogukonna liikmed vaatavad peamiselt Venemaalt transleeritavaid kaabeltelevisiooni programme. Pealegi on Eesti Televisioonis praegu väga vähe venekeelsete subtiitritega saateid ning enamik neist saadetest on vaid haridusliku suunitlusega. Ka ei tundu olevat ajalehti, mis avaldaksid samu artikleid nii eesti kui vene keeles. Positiivsema poole pealt märgib ECRI siiski, et venekeelne raadiojaam Raadio 4 omab Eestis kõige suuremat kuulajaskonda. ECRI leiab, et Eesti võimud võiksid raadiojaama edu põhjuseid uurida ning seda tüüpi kultuuridevahelist infovahetust ka teistes meediavormides jäljendada.
113. ECRI tervitab Eesti Pressinõukogu loomist 2002. a. Pressinõukogu on vabatahtlik ajakirjanduse eneseregulatsiooni organ, millel on õigus lahendada ajakirjanduses avaldatud materjalide kohta esitatud kaebusi. ECRI-I on ka heameel tõdeda, et Eesti Ajalehtede Liit on võtnud vastu Eesti ajakirjanduseetika koodeksi, mis muuhulgas soovib ajakirjanduses mitte rõhutada inimeste rassi, rahvust või religioosset kuuluvust, kui sellel pole uudisväärtust. ECRI-ni on siiski jõudnud teated, et ikka veel eksisteerib ajalehti, mis avaldavad antisemitlikke või rassistlikke artikleid näiteks mustlaste kogukonna¹¹ kohta, ilma et eespool nimetatud organisatsioonid neid karistaksid või et artiklite avaldajad karistusseadustiku § 151 alusel kohulikule vastutusele võetaks.

¹¹ Mustlaste kogukonna olukorra kohta Eestis vt täpsemalt peatükki "Eriti tähtsad küsimused".

Soovitused:

114. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti võimud looksid kahe kogukonna teineteisele lähendamise eesmärgil eestikeelsele ja venekeelsele kogukonnale foorumi, kust nad saavad sama informatsiooni.
115. ECRI soovib Eesti võimudel tungivalt toetada rahaliselt Eesti Pressinõukogu ja Eesti Ajalehtede Liitu, et nad saaksid ajakirjanikele pakkuda rassismi ja rassilist diskrimineerimist puudutavat koolitust. ECRI teeb ka ettepaneku, et diskrimineerivaid või ässitavaid artikleid avaldavad isikud tuleb vastutusele võtta.

Korraldusmeetmete käitumine

116. ECRI soovib oma teises aruandes luua politsei väärkäitumise uurimiseks sõltumatu, politseistruktuuridest eraldiseisev mehhanism.
117. Eesti võimuorganid on ECRI-t informeerinud, et korraldusmeetmete vastu esitatud kaebuste uurimiseks on olemas ametkonnasisene menetlus. Politsei väärkäitumise ohvriks langenud isikud võivad kaebuse esitada ka otse kohtusse või õiguskantslerile. Võimud on märkinud, et diskrimineerimise tõttu on korraldusmeetmetele kaebusi küll esitatud, kuid rohkem teavet nende juhtumite kohta ei ole. ECRI soovib seega rõhutada, et võimud peaksid täpsemalt uurima korraldusmeetmete võimupiiride ületamise juhtumeid, keskendudes eriti nendes juhtumites esinevatele diskrimineerimist puudutavatele aspektidele. ECRI märgib ka, et kuigi korraldusmeetmetel on Eestis saanud inimõiguste alal üldist koolitust, on koolitus rassismi, diskrimineerimise ja vastavate karistusseadustiku sätete alal olnud vähene või olematu.

Soovitused:

118. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti võimud looksid politseiametnike vastu esitatud diskrimineerimiskaebuste uurimiseks sõltumatu süsteemi. Samuti soovib ECRI tungivalt koolitada korraldusmeetmetel üle kogu riigi rassismi ja rassilist diskrimineerimist puudutavates küsimustes.

Olukorra jälgimisest riigis

119. ECRI toonitas oma teises aruandes, et rahvusvähemuste olukorra hindamiseks oleks vaja luua andmete kogumise ja jälgimissüsteem, et avastada ja lahendada probleeme, kaasa arvatud otsese või kaudse diskrimineerimise juhtumid.
120. ECRI märgib, et kui Eestis viiakse läbi tööturu- ja sotsiaaluuringuid, siis lüüakse andmed lahku vastavalt keelele, mida vastav isik kõneleb (st eesti ja vene keel). Selle tulemusena on valitsusel õnnestunud kindlaks teha, et venekeelse elanikkonna hulgas on kõrgem töötuse tase kui eestlaste hulgas. ECRI tahaks siiski rõhutada, et meetmed, mida valitsus välja töötab, on hoopis tulemuslikumad, kui nende mõju pidevalt jälgitakse, mis omakorda võimaldab neid vajadusel korrigeerida. ECRI leiab, et jälgimise üks parimaid vahendeid on andmete kogumine rahvusrühmade kaupa.

Soovitused:

121. ECRI kordab oma soovitusi Eesti võimudele luua andmete kogumise süsteem rahvusriikmade kaupa. See süsteem peaks olema kooskõlas siseriikliku õiguse, Euroopa õigusaktide, rahvusvaheliste standardite ja ECRI soovitustega andmekaitse ja eraelu kaitse kohta, mis on toodud tema üldsoovitus nr. 1 (võitlus rassismi, ksenofoobia, antisemitismi ja sallimatuse vastu). Võimud peaksid kindlustama andmete kogumise viisil, millega oleks täielikult tagatud andmete konfidentsiaalsuse nõue, andmete avaldamise nõusolek ainult seejärel, kui avaldajale on selgitatud avaldamise tagajärgi, ning andmete avaldamise vabatahtlikkus. Peale selle peaks rassismi ja rassilist diskrimineerimist puudutav andmekogumissüsteem arvestama soolist dimensiooni, eriti topelt- või mitmekordse diskrimineerimise aspektist lähtudes. Kokkuvõttes peaksid andmed, mis eraldatakse vastavalt rahvuslikule päritolule, aitama kergemini välja selgitada valdkondi, kus võib eksisteerida otsene või kaudne diskrimineerimine, ning parimaid meetodeid diskrimineerimise vastu võitlemiseks.

II. ERITI TÄHTSAD KÜSIMUSED**Kodakondsuseta isikud**

122. Kodakondsuseta isikute küsimus, mis tuleneb Nõukogude okupatsioonist Eestis (1940-1991) ja mille tõttu paljud venelased rändasid Eestisse sisse kas vabatahtlikult või ka mitte vabatahtlikult, on Eesti jaoks jätkuvalt suur probleem. ECRI on selles suhtes tähele pannud, et Eesti võimud peavad kodakondsuseta isikuid ikka veel «määratlemata kodakondsusega» isikuteks. Sellest võiks teatud mõttes järeldada, et nende isikute õigus Eesti kodakondsusele on ikka veel vaidlusküsimus olenemata asjaolust, et 52% nendest on sündinud Eestis (vt allpool). ECRI tunneb suurt muret, et Eesti võimuorganites on laialt levinud seisukoht (mida kinnitasid ka küsitletud mittetulundusühingute esindajad), et kodakondsuseta isikutel ei ole mingit õigust Eestis olla ning nad peaksid seega otsima võimalust pöörduda tagasi Vene Föderatsiooni. ECRI leiab, et antud küsimuse lahendamiseks on vaja põhjalikult muuta kodakondsuseta isikutesse suhtumist. ECRI arvates on vaja märgatavamalt konstruktiivsemat lähenemist, mis suruks tahaplaanile ajaloolistest sündmustest põhjustatud pahameele, hõlbustaks vene ja eesti kogukonna lähenemist ning aitaks kodakondsuseta isikud välja ummikust, kuhu nad on sattunud. Küsimus on terav, sest kuigi kodakondsuseta isikutel on õigus hääletada kohalikel valimistel, ei ole neil mõningaid teisi Eesti kodanike õigusi, nagu näiteks õigus hääletada Riigikogu valimistel, astuda erakondadesse või luua erakondi.
123. ECRI märkis oma teises aruandes, et on kohe vaja astuda otsustavaid samme kodakondsuseta täiskasvanute arvu vähendamiseks Eestis, sealhulgas veel kord üle vaadata kodakondsuse saamise nõuded ning võtta meetmeid kodakondsuseta isikute julgustamiseks kodakondsuse taotlemisel.
124. Kuigi Eesti kodakondsuse saanud isikute arv on alates ECRI teise aruande avaldamisest pidevalt suurenenud¹², on Eestis siiski veel umbes 139 000 kodakondsuseta isikut, st umbes 11% kogu elanikkonnast. Tallinnas on kodakondsuseta isikuid 30 000 ning Narva elanik-

¹² 2003. a sai Eesti kodakondsuse umbes 3000 isikut ja 2004. a umbes 6000 isikut.

konnast on 33% kodakondsuseta. Suurem osa (52%) kodakondsuseta isikutest on Eestis sündinud. ECRI-I on seetõttu heameel tõdeda, et pärast tema teist aruannet muudeti 2004. a kodakondsusseadust, lihtsustades kodakondsuse saamise nõudeid teatud kodakondsuseta isikute kategooriatele. Selle tulemusena on nüüd naturalisatsiooniaeg lühenenud 6 kuuni ja puuetega isikutele on kehtestatud lihtsustatud naturalisatsioonimenetlus. Lisaks sellele võivad saada alla 15-aastased lapsed kodakondsuse ilma kodakondsuseksami läbimiseta, juhul kui nende vanemad esitavad vastava taotluse. Pärast 1992. a sündinud kodakondsuseta lapsed võivad ka saada kodakondsuse lihtsustatud menetluse teel, kuid ainult siis, kui nende vanemad on kodakondsuseta. ECRI märgib siinkohal, et juhul kui üks vanematest omab mingi muu riigi kodakondsust, siis ei ole tema lapsel võimalik Eesti kodakondsust lihtsustatud menetluse kaudu saada. ECRI tõdeb ka, et kuigi vastsündinu kodakondsuseta vanemad võivad taotleda lapsele kodakondsust tema esimese eluaasta jooksul, jäävad nad ise ikka kodakondsuseta. Peale selle informeeriti ECRI-t, et suur hulk kodakondsuseta vanematest ei taotle oma lastele kodakondsust, mis osaliselt on tingitud informatsiooni puudumisest.

125. Nagu eespool mainitud, on kodakondsuseta isikute naturalisatsiooni teel suurim takistus keeleksam, mille peavad sooritama kõik Eesti kodakondsuse taotlejad. Peale selle on ECRI-le teatavaks saanud, et kuigi kodakondsusseadusesse viidi sisse muudatused, ei kasuta neid võimalusi paljud kodakondsuseta isikud, kellele need laienevad, näiteks alla 15-aastaste laste vanemad.¹³ ECRI märgib ka, et võimud ei ole läbi viinud uuringuid antud probleemi põhjuste tuvastamiseks. Mittetulundusühingute esindajad on selgitanud, et sellel, miks kodakondsusseaduse muudatused ei ole kaasa toonud kodakondsustaotluste arvu kasvu, võib olla kaks põhjust: informatsiooni puudumine ning ebapiisav informatsioon. ECRI leiab seetõttu, et kõnealuste seadusmuudatuste edukus sõltub suurel määral meetmetest, mida võimud muudatuste rakendamiseks võtavad.
126. ECRI on ka aru saanud, et kuigi kodakondsusseaduses puuduvad erisätted eakamate isikute ja vanurite kohta, kellel on eesti keelt õppida palju raskem, kaaluvad Eesti võimud neile kodakondsuse saamise nõuded lihtsamaks muuta.
127. ECRI mainis oma teises aruandes, et kuigi kodakondsuseta isikutele on Eestis antud võimalus saada välismaalase pass, ei ole selge, mil määral teised riigid seda tunnustavad. ECRI leidis, et pikaajalises perspektiivis oleks ainus lahendus tagada, et kõnealused isikud saavad Eesti kodakondsuse.
128. ECRI-t on informeeritud, et kodakondsuseta isikutele antakse dokumentidena tavaliselt välismaalase pass ja alaline või ajutine elamisluba. Praegu on Eestis umbes 167 000 välismaalase passi omanikku. Eesti võimud on ECRI-t teavitanud, et kuigi välismaalase passi teistes riikides tunnustatakse, on nende passide omanikel vaja väljapoole Eestit reisimiseks taotleda viisa, kaasa arvatud reisimiseks Euroopa Liitu. ECRI märgib seoses sellega, et alates Eesti Euroopa Liitu astumisest on kodakondsuseta isikud asetatud võrreldes muu elanikkonnaga veelgi ebasoodsamasse olukorda, näiteks seoses isikute vaba liikumisega Euroopa Liidus.

Soovitused:

129. ECRI soovib Eesti võimudel viia läbi uurimusi selgitamaks, miks kodakondsuseta isikud ei taotle Eesti kodakondsust oma alla 15-aastastele lastele. Selleks soovib ECRI teha üle-

¹³ Eesti valitsus on siinkohal märkinud, et 2004. a olid 50% Eesti kodakondsust taotlenud isikutest alla 15-aastased.

- riigilist selgitustööd, et teavitada lapsevanemaid lastele kodakondsuse taotlemise võimalusest. ECRI soovib ka kaotada või lihtsustada vanemate inimeste jaoks keelenõuded, et neil oleks lihtsam Eesti kodakondsust saada.
130. ECRI soovib Eesti võimudel tagada, et 2004. a kodakondsusseaduse tulemuseks ei oleks olukord, kus ühe ja sama perekonna liikmetest osal on Eesti kodakondsus, teised aga on ikka kodakondsuseta.
131. ECRI soovib Eestil Euroopa Liiduga liitumise valguses jätkata Eesti kodakondsuse andmist suuremale arvule kodakondsuseta isikutele, et vältida kahekihilise ühiskonna tekkimist, kus suhteliselt suurele osale elanikkonnast ei laiene muu elanikkonna õigused. Seetõttu soovib komisjon Eestil rakendada kodakondsuseta isikutele kodakondsuse andmisel proaktiivsemat poliitikat.
132. ECRI soovib Eesti võimudel muuta esimesel võimalusel kodakondsusseadust, et eakamatel isikutel ja vanuritel oleks võimalik saada Eesti kodanikeks.

Vene keelt kõnelevad vähemused

133. ECRI julgustas oma teises aruandes Eesti võime nende püüdlustes integreerida eestlased ja rahvusvähemused ühtseks ühiskonnaks ja lootis, et rahvusvähemuste probleem tunnistatakse poliitiliselt esmatahtsaks ning et integratsiooniprogrammis «Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007» ettenähtud kavade tegelikuks elluviimiseks eraldatakse piisavalt vahendeid. ECRI nimetas ka vajadust tagada, et integratsiooniprotsessis ei kaoks rahvusvähemuste erinevad kultuurid, keeled ja identiteet.
134. Integratsiooni Sihtasutus on pärast ECRI teist aruannet välja töötanud mitmeid projekte, mille eesmärk on rahvusvähemuste parem integreerimine Eesti ühiskonda.¹⁴ Näiteks võivad rahvusvähemuste esindajad esitada Integratsiooni Sihtasutusele taotlusi erinevate kultuuriprojektide rahastamiseks. Kuigi koostöö suhtes sihtasutusega ollakse üldiselt rahul, sest projektid saavad piisavalt vahendeid, on rahvusvähemuste esindajad ECRI-le maininud, et valitsus ei ole paika pannud selget poliitikat nende ühiskonda integreerimiseks. Ja kuigi Integratsiooni Sihtasutus on algatanud muid projekte, näiteks kodanikuõpetuse ja paljukultuurilise ühiskonna küsimustes ning koostöö arendamiseks vene ja eesti õppekeelega koolide vahel, on keskendunud peaaegu ainult sellistele programmidele, mis aitavad õpetada eesti keelt venelastele ja muukeelsetele vähemusrühmadele. Seetõttu on sihtasutusel vaja veel uurida ka teisi võimalusi, kuidas neid kogukondi paremini Eesti ühiskonda integreerida. Rahvusvähemuste esindajad on väljendanud oma rahulolematust, et neid puudutavaid mureküsimusi lahendatakse projektipõhiselt, mitte aga pikaajalise riikliku poliitika alusel.
135. ECRI märgib, et vähemuste esindajad leiavad ikka veel, et valitsus arvestab harva Eestis elavate vähemusrahvuste vajaduste ja probleemidega. Integreeritud lähenemise puudumist rahvusvähemuste olukorra suhtes peegeldavad ka eespool mainitud lüngad vähemusrahvuste kultuuriautonomias seaduses. ECRI leiab, et kuna rahvusvähemuste probleemid suures osas valitsuse poliitikatest puuduvad, rõhutab see veelgi vajadust rahvusvähemusi puudutava seaduse järele, mis sätestaks lõplikult nende õigused ja seisundi Eesti ühiskonnas.

¹⁴ 2000. a rahvaloenduse andmetel on Eestis 144 rahvusvähemust. Kõige arvukam nende hulgas on venelaste rahvusrühm (351 178), järgnevad ukrainlased (29 012) ja valgevenelased (12 241). Rahvaloenduse käigus nimetas 400 000 inimest, et nad on venekeelsed.

Soovitused:

136. ECRI soovib Eesti võimudel tungivalt välja töötada ja ellu viia selge poliitika venekeelse elanikkonna integreerimiseks Eesti ühiskonda. ECRI teeb ettepaneku rahvusvähemustega selles küsimuses konsulteerida ning uues Integratsiooni Sihtasutuse programmis, mis algab 2008. aastal, pöörata suurt tähelepanu rahvusvähemuste Eesti ühiskonda integreerimise küsimustele.
137. ECRI kordab oma soovitusi, et Eesti võimud pööraksid tähelepanu kõigile Eestis elavatele rahvusvähemustele ning töötaksid välja programmid, milles on arvestatud nende erivajadustega.

Mustlaste kogukond

138. Praegu elab Eestis umbes 1100-1500 mustlast¹⁵, kuid nende täpset arvu on siiski raske kindlaks teha, sest osa neist ei nimeta end mustlaseks. ECRI märgib murelikult, et selles kogukonnas on tööpuuduse tase eriti suur (umbes 90%). Osaliselt on see tingitud asjaolust, et väga vähesed mustlased on käinud koolis. Kuid nende tõrjumises tööturul mängib suurt rolli ka diskrimineerimine. ECRI leiab seega, et selle probleemi lahendamiseks tuleks rakendada töölepingu seaduses olevaid uusi diskrimineerimise vastaseid sätteid. ECRI-t on ka informeeritud, et kuigi mustlaste hulgas on 300 kuni 350 kooliealist last, näitab valitsuse statistika, et ainult 67 neist käib koolis. Samuti on ECRI-le teatavaks saanud, et Valgas ja Tartus saadetakse mustlaste lapsed vaimsete puuetega laste kooli vaid sellepärast, et nad ei räägi eesti keelt. Küsimuse kohta hariduse kättesaadavusest mustlastele on valitsuse esindajad vastanud, et 2004. a loodi Haridus- ja Teadusministeeriumi juures mustlaste haridusvõimaluste parandamiseks töögrupp, mille eesotsas on ministeeriumi üldhariduse osakonna juhataja ning liikmeteks mustlaste kogukonna esindajad. Seetõttu loodab ECRI, et antud töögrupp suudab need probleemid lahendada.
139. Nagu eelnevalt mainitud, on ECRI-t informeeritud ka sellest, et trükiajakirjanduses ilmub sageli mustlaste kogukonna kohta rassistlike artikleid. ECRI märgib, et väga vähesed ajakirjanikud (kui üldse) on võetud selliste artiklite eest karistusseadustiku § 151 alusel vastutusele. Peale selle märgib ECRI, et televisioon kujundab ettekujutust mustlaste kogukonnast peamiselt meelelahutussaadetega.
140. ECRI märgib ka, et mustlaste tagakiusamine Teise Maaailmasõja ajal on Eesti avalikus debatis mainimata jäänud. ECRI loodab, et teabekampaniad ja avalikud arutelud, mida Eestis korraldatakse seoses uue holokausti, küüditamise ja muude inimsusevastaste kuritegude ohvrite mälestamise seadusega, pööravad tähelepanu ka mustlaste raskele saatusele sellel perioodil.
141. ECRI märgib, et Eestis on vähe poliitilist tahet käsitleda mustlaste kogukonnaga seotud küsimusi. Peale selle ei ole mustlaste kogukonna liikmed piisavalt kaasatud projektidesse, mille eesmärk on selle kogukonna abistamine, mistõttu need projektid kukuvad sageli läbi.

¹⁵ 2000. a rahvaloenduse käigus nimetas end mustlaseks 542 inimest, kellest 263 olid Eesti kodanikud. Mustlased elavad peamiselt Valgas, Tartus ja Pärnus. Vt Inimõiguste voliniku hr Alvaro Gil-Roberts'i aruanne külastuse kohta Eestise 27.-30.okt. 2003, lk 10. (Report by Mr. Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, On his Visit to Estonia, 27th-30th October 2003, p. 10.)

Soovitused:

142. ECRI soovib Eesti võimudel panna paika poliitika, mis aitaksid mustlaste kogukonda paremini ühiskonda integreerida, eriti tööhõuturul ja hariduses. Et võidelda mustlaste diskrimineerimise vastu tööhõuturul, soovib ECRI võimudel kasutada maksimaalselt ära töölepingu seaduses sisalduvaid diskrimineerimise vastaseid sätteid. ECRI soovib Eesti võimudel tungivalt uurida mustlaslaste hariduse küsimust ning kindlustada, et kooliealised lapsed käiksid koolis. Peale selle soovib ECRI võimudel tagada, et mustlaslapsi ei saadetak vaimsete puuetega laste koolidesse, juhul kui neil endil puuet ei ole, ning et sellistes koolides õppivad lapsed paigutatakse võimalikult ruttu ümber tavakoolidesse. ECRI soovib ka rõhutada, et valitsuse mustlaste kogukonna toetamise poliitika tuleb välja töötada koostöös mustlaste kogukonna esindajatega ja nende osavõtul.
143. ECRI kordab veel, et rassilist vihkamist õhutavad isikud tuleb võtta karistusseadustiku § 151 alusel vastutusele.
144. ECRI soovib, et mustlaste kogukonna tagakiusamine Teise Maailmasõja ajal tuleks lisada koolide õppekavasse. ECRI teeb veel ettepaneku, et üle kogu maa korraldataks teabekampaniaid, et tõsta inimeste teadlikkust mustlaste kogukonna Teises Maailmasõjas üle elatud õuduste kohta.
145. ECRI soovib tungivalt, et kõik kooliõpikud kajastaksid mustlaste elu, kultuuri ja panust Eesti ühiskonnas. Samuti soovitakse võimudel üldiselt võtta meetmeid mustlaste kogukonnast parema kuvandi loomiseks, et vähendada eelarvamusi selle rahvuse suhtes ja aidata neil enesest rohkem lugu pidada.

KIRJANDUS

Käesolevas kirjanduse loetelus esitatakse peamised avaldatud allikad, mida kasutati Eesti olukorra uurimisel. Tegemist ei ole ammendava loeteluga kõigist aruande koostamisel ECRI-I kasutada olnud infoallikatest.

1. CRI (2002) 1: Second Report on Estonia, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 23 April 2002
2. CRI (99) 2: Report on Estonia, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 29 January 1999
3. CRI (96) 43: ECRI General Policy Recommendation n° 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, October 1996
4. CRI (97) 36: ECRI General Policy Recommendation n° 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 1997
5. CRI (98) 29: ECRI General Policy Recommendation n° 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
6. CRI (98) 30: ECRI General Policy Recommendation n° 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
7. CRI (2000) 21: ECRI General Policy Recommendation n° 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, April 2000
8. CRI (2001) 1: ECRI General Policy Recommendation n° 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2000
9. CRI (2003) 8: ECRI General Policy Recommendation n° 7: National legislation to combat racism and racial discrimination, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2002
10. CRI (2004) 26: ECRI General Policy Recommendation n° 8: Combating racism while fighting terrorism, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 2004
11. CRI (2004) 37: ECRI General Policy Recommendation n° 9: The fight against antisemitism, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 2004
12. CRI (98) 80 rev: Legal measures to combat racism and intolerance in the member States of the Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 2000
13. CommDH (2004) 5: Report by Mr. Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, On his Visit to Estonia, 27-30 October 2003, Council of Europe, Strasbourg, 15 February 2004
14. Second Report Submitted by Estonia Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/II (2004) 009, June 2004
15. The Code of Ethics of the Estonian Press (<http://www.eall.ee/code.html>)
16. The Annual Report and Speeches of the Legal Chancellor of Estonia in 2003, Tallinn 2003
17. The Annual Report 2003-2004 of the Chancellor of Justice of Estonia, 20 September 2004

18. Integration in Estonian Society 2000-2007, State Programme, Tallinn 2000
19. United Nations Human Rights Committee, Concluding Observations of the Human Rights Committee – Estonia, CCPR A/58/40 (2003)
20. United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination – Estonia, CERD A/5718 (2002)
21. United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Concluding Observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights – Estonia, CESCR E/2003/22
22. United Nations Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child- Estonia, CRC/124 (2003)
23. Comments by the Government of Estonia on the Concluding Observations of the Human Rights Committee: Estonia, CCPR/CO/77/EST/Add.1, 20 April 2004
24. United Nations Committee Against Torture, Concluding Observations of the United Nations Committee Against Torture – Estonia, CAT A/58/44 (2003)
25. UNHCR Population Data Unit/PGDS, Division of Operational Support, Asylum Levels and Trends: Europe and non-European Industrialized Countries, 2003, A comparative overview of asylum applications submitted in 44 European and 6 non-European countries in 2003 and before 24 February 2004, Geneva
26. OSCE/ODIHR, Republic of Estonia, Parliamentary Elections, Needs Assessment Mission Report 2-5 February 2003, 18 February 2003
27. E.U. Network of Independent Experts on Fundamental Rights, Report on the Situation of Fundamental Rights in Estonia in 2003, Fundamental Rights Series, CFR-CDF, rep. EE.2003, January 2004
28. Commission of the European Communities, 2002 Regular Report on Estonia's Progress Towards Accession, 2002
29. Commission of the European Communities, 2003 Regular Report on Estonia's Progress Towards Accession, 2003
30. Albi, A., Laffranque, J., «Estonia», FIDE XXI Congress: Application of EC Immigration and Asylum Law, Cambridge University Press, 2004, pp. 89-110
31. Amnesty International: Estonia, Covering events from January-December 2003, (<http://web.amnesty.org/web/web/nsf/print/2004-est-summary-eng>)
32. Emmert, Professor Frank, LL. M, Dean of the Law School, Concordis International University, The Status of Third-Country Nationals Residing in EU Member States Estonia ([http://eng.europaliit.ee/pages.asp? menu=484&action=kuva&artid=221](http://eng.europaliit.ee/pages.asp?menu=484&action=kuva&artid=221))
33. Evas, Tatjana, International Policy Fellow 2003, European Employment Strategy: A new solution to the disadvantageous position of ethnic minorities on the Estonian labour market, Center for Policy Studies, Open Society Institute, Budapest, Hungary
34. International Helsinki Federation for Human Rights, Human Rights in OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2005 (Events of 2004), Estonia
35. International Helsinki Federation for Human Rights, Annual Report 2003
36. International Helsinki Federation for Human Rights, Annual Report 2002
37. Open Society Institute, Minority Protection in Estonia, An Assessment of the Integration Programme in Estonia Society 2000-2007
38. Poleshchuk, Vadim, Non-Citizens in Estonia, Report 2004, Legal Information Centre for Human Rights
39. Poleshchuk, Vadim, Report on Measures to Combat Discrimination in the 13 Candidate Countries (VT/2002/47), Country Report Estonia, May 2003

40. Shegedin, Alexander, Estonia prepares for language changeover in Russian-medium schools, Eurolang, 31 January 2005 (<http://www.eurolang.net/news.asp?id=4903>)
41. Smith, David J., Minority Rights, Multiculturalism and EU Enlargement: the Case of Estonia, Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, Issue 1/2003, University of Glasgow, United Kingdom
42. Union of Councils of Jews in the Former Soviet Union, Mainstream Estonian Newspaper Accused of Inciting Antisemitism, 9 March 2005, (<http://www.fsmonitor.com/stories/030905Estonia.shtml>)
43. U. S. Committee for Refugees, Estonia, World Refugee Survey 2002 Country Report, (<http://www.refugees.org/world/countryrpt/europe/2002/estonia.cfm>)
44. U. S. Department of State, Estonia: Country Reports on Human Rights Practices – 2003, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, 25 February 2004
45. U. S. Department of State, Estonia: Country Reports on Human Rights Practices – 2002, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, 31 March 2003.

Rassilise diskrimineerimise likvideerimise komitee

69. istung
31. juuli – 18. august 2006

KONVENTSIOONI ARTIKLI 9 ALUSEL ESITATUD LIIKMESRIIKIDE ARUANNETE ARUTAMINE RASSILISE DISKRIMINEERIMISE KOMITEE LÕPPMÄRKUSED

EESTI

1. Komitee arutas oma 31. juulil ja 2. augustil 2006 peetud 1761. ja 1762. kohtumisel ühes dokumendis esitatud Eesti kuuendat ja seitsmendat perioodilist aruannet (CERD/C/SR.1761 ja 1762), mis tuli esitada vastavalt 2002. ja 2004. aastal. 14. ja 15. augustil 2006 peetud 1778. ja 1779. kohtumisel (CERD/C/SR.1778 ja 1779) võttis komitee vastu järgmised lõppmärkused.

A. Sissejuhatus

2. Komitee tervitab aruannet ning avatud ja konstruktiivse dialoogi jätkumist liikmesriigiga. Komitee tervitab ka asjaolu, et aruanne käsitleb osa muresid ja soovitusi, mida komitee tõstas oma eelmistes lõppmärkustes, ning hindab delegatsiooni pingutusi komitee liikmete arvukatele küsimustele vastamisel.
3. Komitee märgib heakskiitvalt ära mittetulundusühingute kaasamise aruande koostamisse ning viitamise nimetatud ühingute kommentaaridele.

B. Positiivsed aspektid

4. Komitee märgib ära Riigikohtu otsused võrdsuse ja perekonnaelu kaitse põhimõtte kohta, mis tunnistavad põhiseaduse vastaseks mitmed otsused, millega keelduti elamisloa andmisest üksnes sisserände piirarvu täitumise tõttu.
5. Komitee kiidab heaks liikmesriigi jätkuvad pingutused ergutada mitte-eestlaste sotsiaalset integratsiooni, sealhulgas uue riikliku integratsiooniprogrammi kavandatava vastuvõtmise aastateks 2008-2013 pärast käimasoleva programmi lõppemist.

6. Komitee tunnustab asjaolu, et mittekodanikel on Eestis õigus osaleda kohalikel valimistel.
7. Komitee tunnustab ka liikmesriigi jõupingutusi inimkaubanduse vastu võitlemisel, sealhulgas inimkaubanduse vastu võitlemise riikliku tegevuskava vastuvõtmist 2006. aasta jaanuaris.
8. Komitee tunnustab liikmesriigi pingutusi Internetis vaenu õhutavate avalduste vastu võitlemisel.

C. Mured ja soovitused

9. Tunnustades küll mittekodanike võimalusi osaleda kultuuri- ja haridusasutuste ning vähemusrahvuste usukoguduste tegevuses, märgib komitee siiski, et praegune vähemusrahvuse ametlik definitsioon, mis on sätestatud 1993. aasta vähemusrahvuste kultuuriautonomias seaduses, jätab välja mittekodanikud, s. o kategooria, mis hõlmab ka kodakondsuseta pikaajalisi elanikke. Komitee on mures, et selline olukord võib viia asjakohaste gruppide võõrandumiseni Eesti riigist ja ühiskonnast (art 1).

Komitee soovib täiendada 1993. aasta vähemusrahvuste kultuuriautonomias seaduse vähemusrahvuse definitsiooni nii, et see hõlmaks ka mittekodanikke, eriti kodakondsuseta pikaajalisi elanikke. Komitee soovib ka täiendavat selgitust liikmesriigi poolt «etniliste» vähemuste või gruppide ja «rahvuslike» vähemuste vahel vahe tegemise kohta.

10. Komitee tunnustab õiguskantsleri seaduse 1. jaanuari 2004. aasta muudatust, mis annab õiguskantslerile pädevuse lahendada eraõiguslike isikute vahel diskrimineerimise üle tekkinud vaidlusi. Siiski märgib komitee kahetsusega, et õiguskantsleri läbiviidav lepitusmenetlus jääb piiratud vahendiks konventsiooniga tagatud õiguste kaitsel, ning märgib ära, et liikmesriigis puudub riiklik inimõiguste institutsioon, mis oleks loodud kooskõlas «Inimõiguste edendamise ja kaitse riiklike asutuste staatust ja tegevust reguleerivate põhimõtetega» (art 2 (1)).

Komitee soovib liikmesriigil kaaluda riikliku inimõiguste institutsiooni asutamist, mis oleks kooskõlas «Inimõiguste edendamise ja kaitse riiklike asutuste staatust ja tegevust reguleerivate põhimõtetega» («Pariisi printsübid», Peaassamblee resolutsiooni 48/134 lisa).

11. Tunnustades karistusseadustikku 2004. aasta juulis tehtud muudatusi, mis sätestavad erinevad karistumäärad rassilise diskrimineerimise juhtumite korral, ja asjaolu, et liikmesriik väljendas oma kavatsust riigisisesele võtta Euroopa Ühenduse direktiiv 2000/43/EÜ rassilise diskrimineerimise vastu, jääb komitee siiski murelikuks kõikehõlmavate diskrimineerimisvastaste õigusaktide puudumise tõttu, eriti tsiviil- ja haldusvaldkondades (art 2 (1) (d)).

Komitee soovib liikmesriigil välja töötada kõikehõlmavad diskrimineerimisvastased õigusaktid kooskõlas konventsiooni sätetega, eriti eluaseme-, tervishoiu, sotsiaalhoolduse (kaasa arvatud pensionid), hariduse ja avalikele teenustele juurdepääsu valdkonnas ning võtta oma õigusaktidesse üle Euroopa Ühenduse direktiiv 2000/43/EÜ.

12. Komitee on mures, et mõni televisiooniprogramm võib portreerida romide kogukonda diskrimineerival kujul ning et liikmesriik pole võtnud tarvitusele küllaldasi meetmeid selle probleemiga tegelemiseks (art 4 (a) ja art 7).

Komitee soovib liikmesriigil julgustada meediat mängima aktiivset rolli selliste eelarvamuste ja negatiivsete stereotüüpide vastu võitlemisel, mis võivad viia rassilise diskrimineerimiseni, ning võtta kasutusele kõik vajalikud meetmed, et võidelda rassismi vastu meedias, sealhulgas juurdluste ja sanktsioonide kaudu karistusseadustiku paragrahvi 151 alusel kõigi nende suhtes, kes õhutavad rassivaenu.

13. Komitee on mures, et vene keelt kõnelevatesse vähemustesse kuuluvad isikud on süüdi mõistetud kinnipeetavate seas esindatud ebaproportsionaalselt suurel hulgal ja kompetentsete organite soovitudele vaatamata ei ole veel korraldatud mingit spetsiifilist uuringut selle asjaolu põhjuste väljaselgitamiseks (art 5 (b)).

Komitee soovib liikmesriigil korraldada uuring, et põhjalikult uurida vene keelt kõnelevate vähemuste ebaproportsionaalse esindatuse põhjusi süüdi mõistetud kinnipeetavate hulgas, leidmaks adekvaatseid lahendusi selle olukorraga tegelemiseks. Komitee soovib, et liikmesriik kaaks nimetatud uuringu tulemused oma järgmisesse perioodilisse aruandesse.

14. Komitee kordab oma eelnevat muret, et põhiseaduse paragrahv 48 tunnistab õigust kuuluda erakondadesse ainult Eesti kodanike puhul (art 5 (c)).

Võttes arvesse kodakondsuseta pikaajaliste elanike suurt arvu Eestis, soovib komitee liikmesriigil tõsiselt kaaluda mittekodanike erakondades osalemise võimalust.

15. Kuigi komitee tunnustab liikmesriigi poliitilist soovi hoida alal oma kultuuripärandit, ja ka liikmesriigi võetud positiivseid meetmeid laialdasema juurdepääsu tagamiseks naturalisatsiooniprotsessile, eriti riigi rahastatud keelekursuste kaudu, kordab komitee oma muret kodakondsuse seaduses sisalduvate Eesti kodakondsuse saamiseks nõutavate karmide keelenõuete pärast. Komitee märgib kahetsusega, et liikmesriik ei ole ikka veel täitnud komitee eelmites lõppmärkustes tehtud soovitud ühineda kodakondsusetuse vähendamise konventsiooniga ja kodakondsuseta isikute staatuse konventsiooniga (art 5 (d) (iii)).

Arvestades märkimisväärset hulka kodakondsuseta inimesi, soovib komitee liikmesriigil teha edasisi pingutusi, et täiustada ja lihtsustada juurdepääsu naturalisatsioonile. Eriti soovib komitee, et liikmesriik kaaluks kõigile kodakondsuse taotlejatele kõrgekvaliteediliste ja tasuta keelekursuste võimaldamist ning suurendaks oluliselt teadlikkust naturalisatsiooni ja selle eeliste kohta. Komitee kordab liikmesriigile oma üleskutset ratifitseerida kodakondsusetuse vähendamise konventsioon ja kodakondsuseta isikute staatuse konventsioon.

16. Kuigi komitee tunnustab liikmesriigi tehtud pingutusi tööhõive vallas, kaasa arvatud integratsiooniprogrammi raames aastateks 2004-2007 väljatöötatud tegevuskavasid, jääb ta siiski murelikuks töötuse kõrge taseme pärast vähemuste, eriti vene keelt kõnelevate vähemuste hulgas. Komitee kordab oma eelnevat muret, et eesti keele valdamise nõude ulatus, kaasa arvatud erasektoris, võib omada diskrimineerivat mõju töökohtade kättesaadavusele selle kogukonna liikmete jaoks (art 5 (e) (i)).

Komitee soovib tööturul diskrimineerimist ja igasugust diskrimineerivat praktikat keelavate õigusaktide täielikku rakendamist ja edasiste meetmete võtmist töötuse vähendamiseks vähemuskogukondade liikmete hulgas, keskendudes muu hulgas kutseväljaõppele ning pakkudes kõrgekvaliteedilist ja riigi poolt toetatud keeleõpet, eriti vene keelt kõnelevate vähemusgruppide liikmetele.

17. Tunnustades liikmesriigi pingutusi programmide ja projektide rakendamisel tervishoiu valdkonnas, eriti HIV/AIDS ennetamiseks ja raviks, on komitee mures suure HIV/AIDS leviku pärast vähemusgruppidesse kuuluvate inimeste hulgas (art 5 (e) (iv)).

Komitee soovib liikmesriigil jätkata programmide ja projektide elluviimist tervishoiu valdkonnas, pöörates eritähelepanu vähemustele ja nende ebasoodsale olukorrale. Komitee julgustab liikmesriiki võtma tarvitusele edasisi meetmeid HIV/AIDS vastu võitlemiseks.

18. Kuigi komitee tunnustab, et olemasolev programm suurendab romi laste haridusvõimalusi, on ta mures koolis käivate romide piiratud osakaalu pärast (art 5 (e) (v)).

Komitee juhib liikmesriigi tähelepanu oma XXVII üldisele soovitusel romide diskrimineerimise vältimise kohta ning soovib liikmesriigil rohkem tegelda romi laste vähese kooliskäimisega, sealhulgas värvata lisatöötajaid romide seast ja propageerida kultuuridevahelist haridust.

19. Komitee on mures, et väga vähestes rassilise diskrimineerimise juhtumites on isikuid süüdi mõistetud ja karistatud (art 6).

Komitee tuleb liikmesriigile meelde, et asjaolu, et rassilise diskrimineerimise kohta kaebusi ei ole, võib olla tingitud peamiselt asjaomaste õigusaktide puudumisest või inimeste vähesest teadlikkusest õiguskaitsevahendite olemasolust. Samuti võib see olla tingitud ametivõimude ebapiisavast tahtest tegelda diskrimineerimiskaebustega. Komitee soovib liikmesriigil tagada asjaomaste sätete olemasolu õigusaktides ning teavitada üldsust õiguskaitsevahendite olemasolust rassilise diskrimineerimise valdkonnas.

20. Komitee märgib, et kuigi vähemuste, eriti vene keelt kõneleva vähemuse hulk on Eestis väga suur, on ta mures, et ainult 4,8%-l Eesti televisioonist on kakskeelne saateprogramm.

Komitee soovib liikmesriigil töötada välja ning viia ellu massimeedias erapooletut ja tasakaalustatud keelepoliitikat, et ära hoida ja kõrvaldada rassilist diskrimineerimist selles valdkonnas.

21. Komitee kordab oma soovitust, et liikmesriik võtaks konventsiooni täitmisel arvesse Durbani deklaratsiooni ja tegevuskava asjaomaseid sätteid, eriti mis puudutvad konventsiooni artikleid 2-7. Komitee soovib samuti, et liikmesriik kajastaks oma järgmises perioodilises aruandes informatsiooni tegevuskavade ja teiste meetmete kohta, mis on võetud Durbani deklaratsiooni ja tegevuskava täitmiseks.

22. Komiteel on julgustav teada, et tehnilisele viivitusele vaatamata kavatses liikmesriik teha deklaratsiooni konventsiooni artikli 14 alusel, ning komitee kordab veel kord üle, et liikmesriik seda teeks.

23. Komitee soovib tungivalt liikmesriigil ratifitseerida konventsiooni artikli 8 lõike 6 muudatused, mis võeti vastu 15. jaanuaril 1992 liikmesriikide 14. kohtumisel ja kiideti heaks Peaassamblee resolutsiooniga 477111. Siinjuures viitab komitee Peaassamblee 20. detsembri 2004 resolutsioonile 59/176, milles Peaassamblee kutsus liikmesriike üles kiirendama konventsiooni artikli 8 lõike 6 muutmise ratifitseerimist ning teavitama peasekretäri viivitamatult muudatuse heakskiitmisest.

24. Komitee julgustab liikmesriiki ratifitseerima rahvusvahelist konventsiooni kõigi migranttöölise ja nende perekonnaliikmete õiguste kaitseks.

25. Komitee märgib ära, et liikmesriik ei ole ratifitseerinud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni 12. lisaprotokolli, ning soovib seda teha.

26. Komitee soovib, et liikmesriigi aruanded oleksid avalikkusele vabalt kättesaadavad, alates nende esitamisest riigis räägitavates põhilistes keeltes, kaasa arvatud vähemuste keeltes, ning et samamoodi avaldataks ka komitee lõppmärkused aruannete kohta.

27. Protseduurireegli 65 § 1 kohaselt tuleb liikmesriigil esitada ühe aasta jooksul komiteele informatsioon selle kohta, kuidas on järgitud punktides 11, 15 ja 16 sisalduvaid komitee märkusi.

28. Komitee soovib liikmesriigil esitada oma 8. ja 9. perioodilise aruande koos ühe aruandena 20. novembril 2008 ning käsitleda selles kõiki punkte, mis on tõstatatud käesolevates lõppmärkustes.

Inimõiguste Teabekeskus

Inimõiguste Teabekeskus on asutatud 2. mail 1994. a. Taani ja Eesti mittetulundusühingute toel.

Aktiivset tegevust alustati 1995. a. jaanuaris.

Inimõiguste Teabekeskus on iseseisev valitsusväline mittetulundusühing, mis tegutseb projektide alusel.

Inimõiguste Teabekeskuse peamisteks ülesanneteks on:

1. Konfliktide tõkestamine võimalike konfliktide avastamise, situatsiooni analüüsi, inimõiguste alase informatsiooni kogumise ning levitamise kaudu;
2. Inimõiguste põhimõtetel rajaneva ühiskonna loomise soodustamine;
3. Eesti seadusandluse vastavuse analüüs rahvusvaheliste õiguslike normide suhtes;
4. Õigusalased konsultatsioonid füüsilistele isikutele, mis on suunatud nende inimõigustega seotud probleemide lahendamiseks. Konsultatsioone jagatakse vastuvõttudel või Interneti kaudu.

Lisainfo: <http://www.lichr.ee>

Inimõiguste Teabekeskuse avaldatud materjalid

1. Erik André Andersen, *Erastamine Eestis ühiskonna etnilist jagunemist*. Tallinn, 1997; ISBN 9985-9165-4-9
2. Эрик Андре Андерсен, *Этнически разделенное общество как результат приватизации в Эстонии*. Таллин, 1997; ISBN 9985-9165-5-7
3. *Rahvusvahemused Eestis: siseriiklikud seadused ja rahvusvahelise õiguse sätted. Rahvusvahelise seminari aruanne*. Tallinn, 25-26.04.1997.a.; ISBN 9985-9165-2-2
4. *Ethnic Minorities in Estonia: Domestic Law and International Instruments. Report of the International Seminar*. Tallinn, 25-26.04.1997; ISBN 9985-9165-0-6
5. *Этнические меньшинства в Эстонии: внутреннее законодательство и международные инструменты. Отчет международного семинара*. Таллин, 25-26.04.1997 г.; ISBN 9985-9165-1-4
6. *Identiteedi kujunemise probleemid post-sotsialistlikus keskkonnas (Tallinna rahvusvahemuste kogemuse alusel). Uuringu aruanne*. Tallinn 1999-2000; ISBN 9985-9165-7-3
7. *Интеграция в Эстонии: проблемы и перспективы. Отчет рабочего семинара*. Таллин, 12 мая 2000 г. - *Eesti ühiskonnas integratsiooni protsessi probleemid ja arengusuunad. Töõaruanne*. Tallinn, 12. mai 2000.a.; ISBN 9985-9165-6-5
8. *Международная практика использования прав национальных меньшинств в Эстонии. Отчет регионального семинара. Maardu (Эстония), 28 марта 1998 г. - Strengthening the Awareness on Minority Rights in Estonia. Report of the Local Seminar. Maardu (Estonia), 28 March 1998*. Tallinn 1999; ISBN 9985-9165-8-1
9. *Inimõigused: üksikisikute kaebused ÜRO-le ja Euroopa Nõukogule. Materjalide kogumik*. Tallinn, 2000, 64 lk.; ISBN 9985-9319-0-4
10. *Права человека: индивидуальные жалобы в ООН и Совет Европы. Сборник материалов*. Таллин 2000, 72 стр.; ISBN 9985-9319-1-2
11. *Rahvusvahelised dokumendid, ratifitseeritud Eestis. Международные документы, ратифицированные Эстонией. International Treaties, ratified by Estonia*. Tallinn 2000; 300 lk./p.; ISBN 9985-9165-3-0; Tallinn 1998; 299 lk./p.; ISBN 9985-9165-3-0
12. *Институт открытого общества, Программа мониторинга расширения ЕС, Охрана прав меньшинств в Эстонии 2001*, 50 стр.; ISBN 9985-9319-5-5
13. *Социальный и экономический аспекты процесса интеграции в эстонском обществе: круглый стол 23 ноября 2000 г., Таллин, Эстония = Eesti ühiskonnas integratsiooni protsessi sotsiaalne ja majanduslik aspekt: ümarlaud 23. novembril 2000. a., Tallinn, Eesti*; 58 стр./lk., 2001; ISBN 9985-9319-2-0
14. *Развитие принципов недискриминации и защиты меньшинств: задачи Эстонии. Материалы международного семинара. Таллин (Эстония), 14-15.01.2002. - Recent Developments in the Field of Non-Discrimination and Minority Protection and Challenges for Estonia. Materials of International Seminar. Tallinn (Estonia), 14-15.01.2002*; 80 стр./p.; ISBN 9985-9319-8-x
15. Алексей Семенов (ред.), *Интеграция в Таллине 2001, Анализ данных социологического исследования*, Таллин, 2002, 102 стр.; ISBN 9985-9319-7-1
16. Aleksei Semjonov (toim.), *Integratsioon Tallinnas 2001, Sotsioloogilise uuringu andmete analüüs*, Tallinn, 2002, 95 lk.; ISBN 9985-9319-6-3
17. *Национальные меньшинства в странах Балтии: процесс интеграции. Материалы международного семинара*

Публикации Центра информации по правам человека

- ра. Таллин (Эстония), 14-15 июня 2002 года. - *Minorities in the Baltics: Processes of Integration. Materials of International Seminar. Tallinn (Estonia), 14-15 June 2002*; 80 стр./р.; ISBN 9985-9410-2-0
18. *Выполнение Эстонией Рамочной конвенции по защите национальных меньшинств*, Таллин, 2002, 87 стр; ISBN 9985-9410-0-4
19. *Принцип недискриминации в Эстонии: права женщин и детей и исполнение международных обязательств: материалы семинара, 22-23 февраля 2002 г., Силламяэ, Эстония*; 41 стр., 2002; ISBN 9985-9319-9-8
20. *Меньшинства и большинство в Эстонии: проблемы интеграции в европейском контексте. Материалы международного семинара, Таллин, Эстония, 15-16 ноября 2002 года - Minorities and Majorities in Estonia: Problems of Integration within a Broader European Context. International Seminar Materials, Tallinn, Estonia, 15-16 November 2002*, Tallinn, 2003, 63 стр./р.; ISBN 9985-9410-5-5
21. *Võitlus inimkaubanduse vastu Eestis: naised ja lapsed. Seminari materjalid. 20. jaanuaril 2003, Tallinn, Eesti - Борьба против торговли людьми в Эстонии: женщины и дети. Материалы семинара. 20 января 2003 года, Таллин, Эстония - Combating Human Trafficking in Estonia: Women and Children. Materials of the Seminar. 20 January 2003, Tallinn, Estonia*. Tallinn, 2003, 62 lk./стр./р., ISBN 9985-9410-6-3
22. Vadim Poleshchuk (ed./toim.), *Baltimaade dilemmaad: seminari ettekanded etnopolitiikast = Балтийские дилеммы: Выступления по вопросам этнополитики = The Baltic Dilemmas: Seminar Presentations on Ethnic Policies*, Tallinn, 2003, 50 lk./р./стр.; ISBN 9985-9410-3-9
23. Paul Downes, *Living with Heroin: Identity, social Exclusion and HIV among Russian-speaking Minorities in Estonia and Latvia*, Tallinn, 2003, 153 p.; ISBN 9985-9410-4-7
24. Paul Downes, *Elu herooiniga: Identiteet, sotsiaalne tõrjutus ja HIV Eesti ja Läti venekeelsele vähemuste seas*, Tallinn, 2003, 150 lk.; ISBN 9985-9410-7-1
25. Пол Даунс, *Жизнь с героином: Идентичность, социальное отторжение и распространение ВИЧ среди русскоязычного меньшинства в Эстонии и Латвии*, Таллин, 2003, 162 стр., ISBN 9985-9410-8-x
26. Vadim Poleshchuk, *Non-citizens in Estonia. Report 2004*, Tallinn, 2004, 57 p.; ISBN 9985-9410-9-8
27. Лариса Семенова (ред.), *Предотвращение торговли людьми и трудоустройство за границей. Справочник*, Таллин, 2004, 124 стр.; ISBN 9985-9542-0-3
28. Larissa Semjonova (toim.), *Inimkaubanduse ennetamine ja töörakendus välismaal. Teatmik*, Tallinn, 2004, 88 lk.; ISBN 9985-9542-1-1
29. *Media against Intolerance and Discrimination: Estonian Situation and International Experience: Selected Materials*, Tallinn, 2006; ISBN 9985-9542-2-x
30. Klara Hallik, Vadim Poleshchuk, Andrus Saar, Aleksei Semjonov, *Eesti: rahvussuhted ja ebavõrdse kohtlemise probleemid Tallinnas = Estonia: Interethnic Relations and the Issue of Discrimination in Tallinn*, Tallinn, 2006; ISBN 9985-9542-3-8
31. Вадим Полещук, Андрус Саар, Алексей Семенов, Клара Халлик, *Эстония: межэтнические отношения и проблема дискриминации в Таллине*, Таллин, 2006, 70 стр.; ISBN 9985-9542-4-6
32. Vadim Poleshchuk, *Estonian Minority Population and Non-discrimination: Report 2006*, 65 p.; ISBN 9985-9542-5-4